

Pipin herceg és Albinus mester

Pipin: Mi a betű? – Albinus: A történelem megőrzője. – És mi a szó? – A lélek elárulója. – Ki nemzi a szót? – Hát a nyelv. – És mi a nyelv? – A levegő ostora. – Mi hát a levegő? – Az élet fenntartója. – Mi az élet? – A boldogok vigalma, a nyomorultak gyásza, a halál bevárása. – Mi a halál? – Bizonytalan vándorlás, az élők siralma, az ember haramiája. – Mi az ember? – A halál rabja, átutazó vándor, mindenütt vendég... – És milyen az állapota? – Amilyen a mécsvilágé a szélben. – Hol van a helye? – Hat fal között. – Melyek azok? – A fent, a lent, elöl, hátul, jobbról és balról. – Hányféle módon változhat? – Hatféle módon. – Melyek azok? – Éhség és jóllakás, pihenés és munka, ébrenlét és álom. – Mi az ég? – Forgó gömb. – Mi a Nap? – A földkerekség fénye, az ég szépsége, a természet bája, a nappal ékessége, órák osztója. – Mi a Hold? – Az ég szeme, a harmat adója, időjárás jósolója. – Mik a csillagok? – A magasság festményei, az éj ékességei, hajósok kalauza. – Mi az eső? – A Föld megtermékenyítője, a termés létrehozója. – Mi a szél? – A levegő megrázkódtatása, vizek mozgatója, a föld szárítója. – Mi a föld? – A növények anyja, élők táplálója, az élet éléstára, mindnyájunk sírja. – Mi a tenger? – A merészség útja, a föld határa, országok felosztója, folyók szállása, záporok forrása... – Mi a folyó? – Szüntelen mozgás, a Nap üdítője, a föld öntözője. – Mi a víz? – Az élet támogatója, a szenny tisztítója. – Mi a tűz? – Fokozott melegség, a gyümölcs érlelője. – Mi a fagy? – A fű ellensége, a lomb megrontója, a föld bilincse. – Mi a hó? – Száraz víz. – Mi a tél? – A nyár száműzetése. – Mi az ősz? – Az év magtára. – Mi az év? – A világ négyes fogata. – Ki vezeti? – Az éjjel és a nappal, a hideg és a meleg. – Ki a kocsisa? – A Nap és a Hold. – Hány palotája van? – Tizenkettő...

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

X. évfolyam 4. szám

Kiadja a Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Balázs Géza** (nyelvművelés),
Bognár Antal (próza), **Elek Szilvia** (zene), **Király Farkas** (vers), **Kovács Ildikó** (szöveggondozás),
Sebeők János (környezet), **Szondi Bence** (tördelés), **Vincze Ferenc** (műbírálat), **Wegner Tibor** (művészet).
Szerkesztőségvezető: **Molnár Noémi**. Terjesztés: **Németh Lóránt**.

Napút-kör: **Csűrös Miklós, Gazdag Dávid, Gráfik Imre, Hankiss Elemér, Dr. Koncz Gábor,**
Lászlóffy Aladár, Radnóti Zsuzsa, Sánta Ferenc, Schwajda György, Konrad Sutarski,
(tiszteletbeli konzulensek).

Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: 1014 Budapest, Szentháromság tér 6. mf. sz. 29. • Telefon/fax: (1) 225-3474

E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Rt. és az NH Rt.
ISSN: 1419-4082

Onnan nézek szertesét
(Lászlóffy Aladár rovata) borítóbelső

Évgyűrűk

Hecker Walter: Rajongásom vezérelt. 3

Mustra

Babári Netti: A lovam álma. 7

Borbély András: A ló liturgiája. 13

Szegedi Kovács György: Zölddisznó;
Jónásnál méltóbbat...; Sol. 14

Gráfik Imre: A huszár alakja
a magyar népművészetben 17

Oláh Tamás: Katyn 30

Lászlóffy Csaba: LéleKzek; Zátonyon;
Profán ballada a kétes örökségről. 33

Ugró Miklós: Képzelt riport
egy valóságos versenynapról. 36

Balczó András: Sokszor elszálltam így. 40

Ifj. Bozsik József: Criolloháton Kubában 42

Kisslaki László: Lómese; Ló az akasztófán . . . 47

T. Ágoston László: Szürke 53

Szlovén verses fogat

Saša Vegri: Hol a pejko 55

Uroš Zupan: Egy szürrealista a birtokon. 56

Edvard Kocbek: Lipicaiak 57

Miklavž Komelj: [a paripa,
min a Halál nyargal...] 59

Boris A. Novak: Lipicaiak
(Lukács Zsolt fordítása) 59

Ruzsicska Mária: A búcsú. 61

Kurucz Attila: Marietta és Poéta 64

A Gaultól a laúig

Christian Morgenstern: Der Gaul 69

A ló (Karinthy Frigyes fordítása) 70

A ló (Győrei Zsolt fordítása) 71

A Ló (Márton László fordítása). 72

A laú (Németh István Péter fordítása) 73

Lang Ádám: Ajándék ló 74

Berek

Dede Balázs: Tovább éltethető értékeink. . . . 76

Gerliczkiné Schéder Veronika:
A ló mint kultúrtényező 78

Tárlat

Lelkes Mária: Hippográfia80
 König Róbert festményei (a színes mellékleten)

Hangszóló

Elek Szilvia: Ló – melódiák; Moralizáló81

Hetedhét

Maria Vagatova: Moszum folyóbeli vizem85
 Vaszilij Regezsz-Gorohov: [A gabona szépsége]
 (Nagy Katalin fordításai)86
 Sławomir Shuty: Bomlás
 (Józsa Árpád fordítása)86

Ligeti Éva: A szó kevés94
 Mező Hajnalka: Csempezöldje;
 Találkozunk mi még;
 Neked gyógyszerillatú; Gyere velem95
 Nagyatádi Horváth Tamás: Örök biztató;
 Sötétlő télbe; Műszterion; Oranta98
 Tari Gergely: Barátaim tanácsára; Eszternek
 Eszter vége; Eszter fekvve; Eszter sebei . .101
 Vinklmann Attila: Naplótöredék;
 Számadás félúton; A tékozló fiú103

Ablak

Németh István Péter: Régvolt lovakról,
 rugdosó kicsikókról
 (Vonások Simon István költészetéhez) . .105
 Iszlai Zoltán: Célkeresztben az igazság
 (Albert Gábor: Védekező halálraítéltek;
 Az igazság markában)111
 Kelemen Erzsébet: Életműnyitány
 (Papp Tibor első köteteiről)113

Emlékezet

Vasy Géza: Sánta Ferenc (1927–2008) . . .126

Égalj

Kozármisleny128

Illusztrációk

König Róbert munkái . . . 16, 35, 52, 63, 110

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 24.

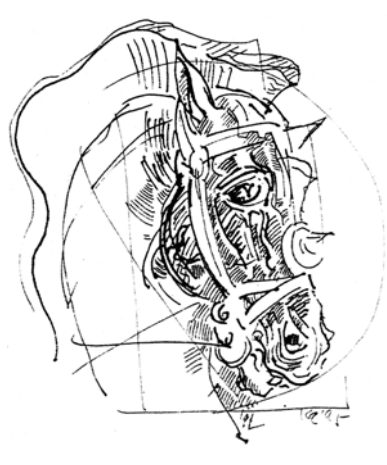
A Hiányzó Gyűrű eltűnése (Prózák sziesztára
 Matolcsi Balázs fordításában)

NAPÚT

Irodalom, művészet,
 környezet

X. évfolyam 4. szám

Nyeregben



E számunk képzőművész vendége,
König Róbert 1951-ben született
 Székesfehérváron. 1975-ben diplo-
 mázott a Magyar Képzőművészeti
 Egyetem Grafika Tanszékén. Azóta
 ott tanít, jelenleg mint a klasszikus
 grafikai eljárások mestere. 1993-ban
 a Hágai Király Akadémia vendégta-
 nára, 1997-ben a Buffalói Castellani
 Múzeumban szerepel. 1999-ben el-
 nyeri Baden-Württemberg Tartomány
 művészeti nagydíját. Itthon és kül-
 földön rendszeresen szerepel cso-
 portos és egyéni kiállításokon.

E számunk megjelenését
 a Lóherba Kft. támogatta.

Hecker Walter

Rajongásom vezérelt



Mint vérbeli hippológus, genetikus, megkísérlem csokorba kötni azokat a genetikai és környezeti hatásokat, amelyek olyanná formáltak, amilyen vagyok.

A magyarországi „ménvonal-alapító”, Johann Philipp Hecker 1719-ben született, fiatalemberként jött Magyarországra, 1739-ben kötött házasságot Anna Éva Strauss-szal Izményben. Unokája, az 1811-ben született Johann Georg Hecker Kaposszekcsőre költözött, és ettől fogva a család ott élt. Érdekes, hogy a Hecker fiúk mindig német lányokat vettek feleségül, úgy tűnik, ez jellemző volt a betelepült német ajkú, német származású emberekre.

Apai nagygyám, Elisabeta Wekerle Felsőnán született, nagyapámmal, Johann Heckerrel kötött házassága után költözött Kaposszekcsőre. Dr. Csapó György, rendkívül nagy tudású kedves kollégám a lovak származása mellett az emberek genealógiáját is behatóan tanulmányozta. Ragyogó szépségű és felettébb kedves felesége Wekerle Sándor miniszterelnök leszármazottja volt. Azt állította, hogy egyetlen Wekerle-ág jött Magyarországra, így én az ő kedves feleségének rokona vagyok. A rokonságot ezzel a szép és kedves asszonnyal igazán könnyű szívvel és örömmel vállaltam.

Édesapám, Hecker Ádám Kaposszekcsőn született, 1905-ben, a Dombóvári Gimnáziumban végzett érettségi után Frankfurt am Mainban végezte teológiai tanulmányait. Külföldön ismerte meg Leipzigben született édesanyámat, Margarete Schnädelbachot. Édesapám lelkészi szolgálatát egy dunántúli német faluban, Györkönyben kezdte, majd a budapesti német metodista gyülekezet lelkésze lett. Ez a tény azzal járt, hogy kedves, nagyon jó humorérzéssel megáldott édesanyám környezete németül beszélt, így nem kényszerült rá a magyar nyelv megtanulására.

1937-ben, Budapesten születtem. Odahaza természetesen németül beszéltünk, így a német nyelvet édesanyámtól kaptam ajándékba. Igen hamar kiderült, hogy valami öröklött vonzalom szorosán köt a lóhoz. Minden, ami a lovakkal függött össze, erősen érdekelt. Mély nyomokat hagyott bennem minden, amit a lóról megtudhattam. Meghatározó módon ezek az élmények formáltak.

Kicsi gyermekként a nyarakat a kaposszekcsői rokonoknál töltöttem. A mai napig emlékszem rá, hogy melyik parasztudvarban milyen lovak álltak, a rokonok lóistállóiban töltöttem a legtöbb időt, és pontosan emlékszem a falu főterén a szép evangélikus templom mellett álló jegyzői ház udvarán lévő fedeztetési állomásra, ahol két hatalmas pej hidegvérű mén állt az istállóban. Mind-

kettőnek csutakra volt kurtítva a farka, nagy kék lepedőket akasztottak fölējük, hogy el tudják hajtani magukról a legyeket. Hamar megtanulták, hogy a lepedő alatt előre-hátra mozogva elhajthatják magukról a kellemetlen élősködőket.

Igazán nem tudok rá világos magyarázatot, melyik őszám a felelős a ló iránti elkötelezettségem kialakulásáért. Burchard von Oettingen neves német hipológus könyvében olvastam egy talán tudományosan nem kifogástalan, de találó megfogalmazást: „Az öröklés úgy működik, mint az emlékezet, gyakran egészen távoli, jelentéktelennek tűnő dolgok kerülnek elő és gyakran egészen közeli dolgok merülnek alá.” Az iskolában a történelem és a magyar nyelv és irodalom voltak kedvenc tárgyaim. Hiszen itt, ha közvetve is, de lehetett hallani ezt-azt a lóról. (A matematika, kémia, fizika, geometria nem sok lovas élményt adhatott.) A kalandozások, a honfoglalás, a tatár és török megszállás, Szent László legendája nekem mind a lóról szóltak. Olyan versek formáltak, alakítottak, szinte beleégve a lelkembe, mint Petőfitől A pusztán télen: „Méneseznek nyargaló futása / Zúg a szélben, körmeik dobognak, / S a csikósok kurjantása hallik / S pattogása hangos ostoroknak.” Vagy: „Alkonyat felé ha fáradtan elülnek, / A rónára halvány ködök települnek, / S csak félig mutatják / A betyár alakját, / Kit éji szállásra prüsszögve visz a ló... / Háta mögött farkas, feje fölött holló.”

1947-ben édesapámat Nyíregyházára helyezték: az ő német gyülekezete elmenekült az oroszok elől, Nyíregyházán pedig az ottani lelkész, aki magáévá tette a szlovák propagandát, hogy tejjel-mézzel folyó országba várják a kitelepített magyarok helyére az áttelepülni kész szlovák anyanyelvű tírják parasztokat, a gyülekezet nagyobbik felével áttelepült Léva környékére. Itt maradt egy maroknyi elbizonytalanodott hívő, az ő pásztoruk lett édesapám. Nekem a nyíregyházi élet hozta meg vágyaim beteljesülését. Apám fizetése igen szerény, és öten voltunk testvérek. A téli kenyérré való nyáron a tírják parasztok mellett dolgozva kerestük meg. Apám kaszásként vágta a rendet, mi – életkorunktól függően – legeltettük az állatokat, később szedtük a markot.

Az általános iskola nyolcadik osztályának elvégzése után osztályfőnökünk boldogan közölte a kis közösséggel, hogy az osztályból mindenkit felvettek a DISZ-be és a gimnáziumba, csak két fiút, Balczó Andrászt és Hecker Waltert nem. Az ok ugyanaz: lelkészgyermekek voltunk, ennek megfelelő x-es származással. Mély fájdalom hasított belém. A DISZ-be való belépés nem izgatott, hiszen én már cserkész voltam, és ebben a szervezetben igen jól éreztem magam, de az szíven ütött, hogy továbbtanulásomat megakadályozzák, hiszen én kiváló lovasszakember akarok lenni, és az világos volt előttem, hogy ehhez nagyon sokat kell tanulnom.

Szüleink segítségével a Debreceni Református Gimnázium tanulói lettünk Balczó Andrászal. Ez az iskola gyűjtötte össze a társadalom akkori számkivetettjeit. Mi tagadás, kiváló társaság volt. Miután az itteni kollégium igen költséges volt, Édesapám fizetésének felét rám költötte, és rajtam kívül még négy gyermekről kellett gondoskodnia. Ezért fájó szívvel búcsút kellett mondanunk a kiténő iskolának és barátainknak.

A nyíregyházi Kossuth Lajos Gimnázium igazgatójának volt gerince és bátorsága, átvett kettőnket az akkor már állami gimnáziumba. A nyári szünidőben elementem kordélyoslegénynek. A tiszalöki vízlépcsőt építették ekkor, oda hív-

tak lóval bánni tudó embereket. Két lovam, a patarepedéses Csörgő és a különösen csiklandós, vak, sárga Gidrány nagyon szívemhez nőtt.

Egy Nyíregyházán rendezett lovasversenyen megismerkedtem a fedezettési állomás szakembereivel, akik határtalan vonzalmamat felismerve meghívtak lovagolni. Mi ekkorra Balczó Bandival már elválaszthatatlan barátok lettünk, természetes volt, hogy ettől kezdve csikorgó hidegben és rekkenő hőségben is minden reggel hajnali ötkor megjelentünk a város szélén, a Licska-kertben lévő fedezettési állomáson. Itt 10-12 országos fedezőmén volt elhelyezve. Munkához láttunk: kitrágyáztunk, leápoltuk a méneket, utána lóra ültünk. A fedezettési állomás vezetője, Czifra József oktatót bennünket a lovaglás és az összes lóval kapcsolatos ismeret fortélyaira. A fedezettési állomás a környék lótenyésztési központja is volt egyben, a tírják parasztok igen kitűnő, nemes lovakat tenyésztettek. Boldogan vettem bele magam a szakmai feladatokba. Segítettem a törzskönyvezésben, nagy élmény volt az úgynevezett csikónyomozásban való részvétel, ami abból állt, hogy felmérjük a fedezettések eredményét. Ménjeink hátán felkerestük a tenyésztő gazdákat és rögzítettük, hogy 11 hónap után a fedezettéseknek lett-e gyümölcse, s ha igen, milyen a csikó. A mének áthelyezésében is örömmel részt vállaltam, hiszen ez azt jelentette, hogy a méneket ötven-hatvan kilométerre kellett elvinni nyereg alatt.

1956-ban érettségiztem a nyíregyházi Kossuth Lajos Gimnáziumban, és meglepetésemre felvettek a Gödöllői Agrártudományi Egyetemre. Az első évet még Budapesten, a Villányi úti épületekben kezdtük meg, így egyetemistaként éltem át az olyannyira felemelő 1956-os forradalmat. Amikor kiderült, hogy a tanítás nem folytatódik, kalandos úton hazatértem Nyíregyházára, így a véres harcokból kimaradtam.

Egyesek azt mondják, vannak véletlenek, de én átéltem és tudom, hogy véletlenekről akkor beszélünk, amikor a Teremtő inkognitóban kíván maradni. Egyik évfolyamtársam a dióspusztai angol telivér ménes vezetőjének öccse volt. Így természetes volt, hogy nemsokára látogatást tettünk a ménesben, és ettől kezdve ott töltöttem a szabad időmet. Miután már megismertek, természetes volt, hogy az államvizsga után hozzájuk megyek dolgozni. A főnököm Bartha Miklós, a rádióházi ménes korábbi tulajdonosa, kiváló lótenyésztési szakember volt. A második világháború előtt már egészen kiemelkedő sportlovakat tenyésztett. Különös hatást tett rám, hogy ez az ember, akit vagyonától megfosztottak, megtiportak, milyen vidáman, lelkiismeretesen, örömmel végezte a munkáját. „Énvelem tulajdonképpen jót tettek – mondta. – Én a lovat szerettem, a mezőgazdaságot utáltam. Reggel kilenckor nekem ágyba hozták a reggelit, utána felkeltem, messzelátóval körbenéztem, láttam, hogy embereim szorgalmasan dolgoznak a földeken, ezzel elintéztem a mezőgazdaságot, és mentem az istállóba a lovaimhoz. Most nem kell törődnöm a mezőgazdasággal, egész nap a lovaimmal lehetek.”

Abban is a Teremtő irányító kezét látom, hogy az egyetemen Bodó Imre örkényi lovaglótanár volt az edzőnk, akitől emberséget, szemléletet, rendkívül értékes alapokat kaphattam.

A lótenyésztés kiválóan működő szervezetét 1962. január 1-jével szétverték. A híres állami ménesek állományát szétszórták, az állami méntelepeket megszüntették, az angol telivér méneseket a Bábolnai Állami Gazdasághoz

csatolták. A ménesekben csak egy-egy diplomás szakembert hagytak, engem Bábolnán az egyébként kítűnő főagronómus, Jármay Géza mellé, a növénytermesztésbe osztottak be. Fél év után a jászberényi méntelepre mentem, ahol Pest megye főállattenyésztője lettem.

Hans Joachim Schwark professzor előadást tartott Magyarországon a sportlótenyésztésről. Én lehettem tolmácsa, útitársa a magyar ménesek meglátogatása kapcsán. Elutazása előtt egy hároméves aspirantúra lehetőségét kínálta fel nekem. Természetesen boldogan mondtam igent, ezzel együtt rendkívül hosszú küzdelem után csak hat hónapos tartózkodást sikerült kicsikarnom. 1964. október 1-jétől voltam kint az NDK-ban, ott ismertem meg leendő feleségemet, dr. Minor Gudrunt. Hazatérésem után tíz évet a Magyar Lovverseny Vállalatnál dolgoztam versenyistálló-vezetőként, majd a Lótenyésztési Felügyelőségén.

1983 őszétől négy évig a Magyar Lovas Szövetség főtitkára voltam. Ugyanabban az évben védtem meg a Lipcsei Egyetemen az angol telivér versenylovak képességének öröklődése tárgyában írt doktori disszertációm.

1988-ban dr. Horn Péter hívására Kaposvárra mentem, közösen alapítottuk meg a Pannon Lovas Akadémiát, melynek 15 évig igazgatója, majd főigazgatója lehettem.

Első könyvem is sajátos körülmények között született. Frissen kinevezve szembesültem kedves elnökömmel, dr. Papócsi Lászlóval, azzal a ténnyel, hogy a közelgő négyesfogathajtó világbajnokság rendezését tapasztalatok nélkül, ráadásul erős hazai és nemzetközi ellenszélben kell megvívjuk. A helybeliek erős, valóban példamutató összefogásával és nemzetközi versenyek tapasztalatával felvértezett szakemberek segítségével valóban kiemelkedő magyar eredménnyel végződött a verseny.

A verseny záróünnepélyén felszabadultan, egy borospohárral a kezemben sétáltam a lobogó tábortüzek között, amikor szólnak: „Walter, keres a főnök.” Egy számomra ismeretlen szakállas fiatalember állt elnökünk előtt. „Ez a fiatalember könyvet akar írni a világraszóló sikert elért magyar fogathajtókról, azt mondtam neki, csak veled” – fejezte be a mondatot a Magyar Lovas Szövetség elnöke. Így született meg Palágyi Bélával társszerzőségben az *Ostorhegyes* című könyv.

A *Bábolnai Ménés története*, majd a *Lótenyésztők kézikönyve* után a *Lovas nemzet* című kötet megszületése azért volt szívügyem, mert nagyon fájt, hogy ennek a nemzetnek a hihetetlenül gazdag lovas hagyományait, annak különleges gazdagságát nem ismerők fitymálva mondják, hogy nem is vagyunk lovas nemzet, semmi keresnivalónk az eredményes lovassporttal rendelkező nemzetek között. Ez fáj, mert magyarnak érzem magam. Itt születtem, ezzel a nemzettel azonosultam. Sok más sorstársammal együtt, német származásom ellenére, magyarnak vallom magam, itt vagyok otthon.

Jó érzés tudni, hogy nem vagyok egyedül. A magyarság kivételes képessége, hogy olvasztótégelyként nemzetté formálja az ide tévedő idegen nemzetségeket is. Így lett magyarrá Munkácsy (Lieb) Mihály, így lett magyarrá Herczeg (Herczog) Ferenc. Így lett a szász Groschen-Schmiedek ivadékából Márai Sándor, az egyik legnagyobb magyar írónk.



Babári Netti

A lovam álma



Babári Netti 1975. január 1-jén Pécsen született, jelenleg Budapest mellett, Ecseren él, végzettsége szerint környezetmérnök, minőségbiztosítási szakmérnök, jelenleg a világ legszebb hivatását űzi: idén májusban édesanya lett.

Babári Netti életében különleges időszámítást figyelhetünk meg, létezik egy *Pió – a LÓ – előtti* korszak (ez majd' 28 évet jelent, mikor tanul, a Pécsi Tudományegyetem Műszaki Karán környezetmérnöki, majd két szakmérnöki diplomát is szerez, majd szakmájában mérnökként helyezkedik el, szabad idejében matematikát, fizikát oktat), illetve a *Pióval* eltöltött időszak, mely az utóbbi öt évet öleli át. Mérföldkő volt ez a találkozás, egy új világszemlélet, életmód kezdete. Ekkor születtek a *Pióca-történetek*, melyeket eleinte csak szűkebb körben, barátainak küldött el, akik később kézzől kézre adták tovább ismerőseiknek ezeket a hol megmosolyogtató, hol könnyekig ható vidám vagy szomorkás jegyzeteket, s hétről hétre követelték mind többen az újabb folytatásokat.

Olyanok is élvezettel olvasták morcos hősünk mélabús életének apró epizódjait, kik eddig lovat csak vonatablakból láttak, s kérték, családjukkal hadd látogathassák meg Piót, s ülhessenek fel életükben először LÓRA! Terjedt ez az eddig ismeretlen láz, többen jelezték, szeretnék könyv alakban is kezükben tartani a meséket, így a történetek napról napra csak szaporodtak, míg végül összeállt egy fényképekkel illusztrált anyag, amely a közeljövőben könyv formájában is forgatható lesz, s talán a főszerep egy lovas kötetben, titkon ez *Pió, a lovam álma* (itt most részletet közlünk belőle).

Soha nem érdekelték a lovak. Gyermekkoromban nem gyűjtöttem pacis képeket, nem volt lovacska tolltartóm, sok kislánnyal ellentétben nem kértem szüleimet, hogy lovasiskolába járassanak. Semmi közöm, érdeklődésem, vonzalmam nem volt eme jószágokhoz. Felnőtt fejjel ültem életemben először egy kedves és jószágos kancára, mégis a karámban megtett harmadik kör után leszálltam, jó volt, elég volt, de semmi érdekes.

Aztán pár év múlva gyakorlott lovas barátaim elcsaltak egy gyönyörű akácillatú kora nyári délután, kísérem ki őket lovazni. Ekkor ismertem meg Józsigazdát, s későbbi imádott lovam, Piót. A helyszínen persze – barátaim, és bevallom, saját magam legnagyobb meglepetésére – már magabiztosan és büszkén válaszoltam: Persze hogy ültem már lovon!

Ismerek egy embert, aki 39 évesen hirtelen felindulásból vett egy egyéves gyönyörű csikót, csak, mert éppen volt pénze. Aztán elgondolkodott, hogy

húha, tulajdonképpen ő még csak nem is tud lovagolni, mihez kezdjen most a pacival? Megoldásként vásárolt egy könyvet, a lovasoktatás kezdőknek polcra választott. Teltek a hónapok, peregtek az évek, s ahogy Villamos, a ló (becsületes nevén Villám) cseperedett, úgy haladt Józsigazda is a könyvvel, és most, 54 évesen még mindig indul lóversenyeken, több díjat nyert, tavaly 18 ló élt nála, részben tartásban, részben sajátjaként, és mindeközben arra is futott idejéből, hogy rátaláljon a világ legnagyobb kincsére, egy Pióca nevezetű fekete csödörrre.

Egy életre szóló szerelem kezdete. Piót nem szerettem különösebben. Igazából még csak nem is tetszett, öreg is, lestrapált is, a feje is mindig mélabúsan lóg, és az is rosszulesett, hogy egyszerűen nem is foglalkozott velem, rám se nézett, csak kötelességszerűen hordozott a nyergében, s érezte az is, egyszerűen csak egy púp vagyok a hátán, semmi több. Mikor másodszer mentem hozzá lovagolni, épp jött ki az istállóból boldogan és szinte megrészegülve a szabadság mámorától, de amint meglátott, megállt, lemerevedett, lemondóan és reménytelenül sóhajtott egyet, majd egyszerűen sarkon fordult, visszament inkább fogságába. Sóbálvánnyá meredve fogadtam ezt a kritikát részéről, s be kell vallanom, igencsak szíven ütött. Később megszoktam. Soha nem engedte magát szeretgetni, megsimogatni, inkább mindig odébb állt. Két hónapja lovagoltam már rajta, mikor először hajlandó volt rám nézni. A nagy, halálos unalmán kívül semmit nem éreztetett velem, gondolok itt az együtt mozgás örömére, a csintalan húzásokra, bepróbálkozásokra, de nem, nála örökké csak a monoton egykedvűség, a mínusz végtelen hangulat. Aztán egy túra alkalmával fogta magát, és ledobott! Csúnyán és szándékosan. Beleszerettem.

Életút. Lovam változatos, hol izgalmakkal teli, hol mostohább utakat járt be, kapott hideget és meleget,

míg végre hazaérkezett hozzám. Szülőotthona, a somogyvári rendőrménes karcsúsításakor új tulajdonoshoz került, akinél sikerült végérvényesen kihúznia a gyufát, majd a vágóhíd réme elől menekülve Józsigazda lovardájában dolgozott szüntelen, szabad idejében versenyzett, felvonult szüreti multságokon, majd mikor hozzám került, hiába vittem el egy megemlékezésre is, ahol egy pap megáldotta, ez sem segített sokat cudar sorsán, most legújabb lelkesedésemben egyáltalán nem osztozva lovasíjászat-tanulásban vesz részt, jelentkezésünket a Nemzeti Lovasjárőr Szolgálatba már meg sem merem említeni neki. Hiába, vannak dolgok, amiken nem lehet változtatni. Pió úgy gondolja, kár volt lónak születnie. Legközelebb téhennek jelentkezik.

Ellenérvek. Józsigazda: „Figyelj, nem éri meg neked lovat venni. Itt annyit lovagolhatsz, amennyit csak akarsz. Ha kéred, elviheted Piót egész napra. Vagy hétvégére. Nem kell neked körmöléssel, patkolással, trágyázással, állatorvossal, oltásokkal bajlódnod, fizetned havonta a bértartást, ha mindennap kijössz lovagolni, akkor se költesz el annyi pénzt.”

Igazat szólt. Rendes ember. Szerettem.

Azért remélem, majd belátja...

Az egyetlen. Már tudtam, minden vágyam Pió, hiába cipelt el Józsigazda mindenféle eladósorba került jószág-

hoz, hiába voltak mind pompás, csoda szép állatok, fiatalabbak, erősek, összehasonlítva imádott lovammal a közelébe se érhettek fel: az egyiknek nem volt akkora hasa, a másik nem volt elég fekete, a harmadiknak nem volt seb a marján, a negyediknek hiányzott a folt az orráról, az ötödik nem volt eléggé utálatos hozzám... s így tovább, a végeredmény mindig ugyanaz a lemondó sóhaj volt: Nem kell. Nem tetszik. NEM PIÓ!

Szemtelen repceföld! Józsigazda és tanítványa versenyre készülvén épp teljes gázzal vágtaztak, mire elmondásuk szerint hirtelen, szinte a semmiből előkerült egy repceföld, egy vágtaugrás, aztán még egy, a harmadiknál meg szegény Villámnak beakadtak a lábai a sűrű indaszálakba, és egy hatalmasat estek. Ráadásul Pió most nem maradt el mögöttük, ott lihegett végig a nyakukban, így majdnem eltaposta a földre került Józsigazdát. Végül is mind a négyen épp bőrrrel megúszták, csupán a repceföldnek esett bántódása, de talán okul belőle és legközelebb majd nem ugrik váratlanul a vágtazó lovak elé.

Lószag és lódobogás. A legkedvesebb dolgok egyike. Piót már az illatáról is felismerném, nagyon jellegzetes, markáns és finom, talán most elárulhatom, én lózás után nem nagyon szoktam kezet mosni, őrzöm magamon kedvencem illatát és mindenkinek rajongással mutatom a tenyerem: Tessék, szagold meg, ilyen a Piócaszag! Persze, senki se akar megbántani, így halkan csak ennyit sólnak: Egy picit azért bűdös.

Intelem. „Netti, te is jobban tenéd, ha nem egy lóba lennél szerelmes.” Igaz. Jobb volna kettőbe.

Lovasiskola 10 lépésben.

1. Végy egy szimpatikus, felnyergelt, felkantározott, lehetőleg nyugodt és türelmes lovat.

2. Így elsöre semmiképp se hátulról közelítsd meg, mert rúg, bár a mondás szerint előlről se, ott harap.

3. Fel- és leszállás, valamint a paci vezetése mindig bal oldalról történik.

4. Bal lábadat bedugod a kengyelbe, fent megkapaszkodsz a nyeregben, jobb esetben az állat marjában, lendületet veszel és elrúgod magad a jobb lábaddal, ugyanezt a lábadat átveted a ló fenéke felett és hopp, már fent is vagy.

(Bár én vagyok annyira szórakozott, hogy többéves lovaglás után is a jobb lábamat dugtam a kengyelbe, elrugaszkodtam, aztán néztem, miért nem tudom átvetni a lábam, illetve át is vetettem, de akkor pont fordítva, háttal ültem a lovon. Amúgy nagy élmény, de kezdésként ezt nem ajánlanám, ez okból a következő pont.)

5. Amerre néz a ló előre, az a menetirány, a lovasnak is arra kell előre néznie.

6. Az indítás lófüggő, általában a sarokkal finoman megbökní az oldalát, de lehet egy ceccintés, vagy különböző vezényszavak: lép, indul, rohamra! vagy támadás!

7. Több jármód létezik, lépés, ügetés, poroszka, vágta, ezekből is több sebességfokozat, kipróbálásuk fokozatosan és ebben a sorrendben ajánlott.

8. Kormány nincs, a kezedben lévő szárral, illetve lábbal és egyensúly-át helyezéssel irányítasz, de akadnak csodalovak, például Pió érti a jobbba és balra kifejezéseket is.

9. Fék sincs, ismét testbeszéd vagy vezényszó: állj, hóó, segítség! leszálllok!, illetve a szár óvatos meg-

húzása, de vigyázva, mert láttam már olyat, hogy ágaskodhat a ló.

10. Mindezek után, ne tessék azt gondolni, hogy ez egyszerű eset, pláne nem autó, hiába adod jól a jeleket, amíg nem lesztek összhangban, még korántsem biztos, hogy ha indítod, indul, megállítod, megáll, kormányoznád, irányt vált, és egyáltalán, érteni fogja, mit is akarsz.

Tavaszcvaró. Rengeteg szép történetet mesélhetnék, amit azóta átélünk Pióval, volt itt nagy hó, csikorgó hideg, jeges szántóföldek, nagy harcok, nézeteltérések, esések és újbóli egymásra találások, de most nem is ez foglalkoztat, hanem a vágyakozás a tavasz után, hogy újból naphosszat bókláshassunk az erdőben, boszankodásomra megbotolhassunk minden egyes vakondtúrásban, megremüljünk a vaddisznókondától, vagy lesajnálva sóhajtozzunk, mikor Taita értelmetlen módon megint nyulakat üldöz a mezőn. Már nem kell sokat várni, zöldellni fognak a legelők, a természet már ébredszik, küldi a jeleket, saját nevelésű rigóim hajnalban énekszóval köszöntenek, s Pió is eszeveszett tempóban dobja le téli vastag bundáját, hiába óvom, hogy bizony, hidegek még az éjszakák, vigyázzon még egy picit erre a gyönyörű szörmére, ő csak sóhajtozik rajtam: Ugyan, hát megint nem érted, amit én már tudok, az istállóajtón kopogtat már a tavasz!

Vigyázunk egymásra. Semmihez sem hasonlítható érzés egy végtelen mezőn vágtazni, miközben suhog a szél a füled mellett, könnyűnek és szabadnak érzed magad, s tudod, te és a ló, egyek vagytok. Velünk is előfordult, hogy lovammal pont egyszerre veszítettük el az eszünket, és fékez-

hetetlenül, örült módjára, felelőtlenül száguldoztunk, de hála védőangyalainknak, épp bőrrel megúsztuk.

Ma már ott tartunk, hogy nagyon figyelünk és vigyázunk egymásra, mikor látom, Pió kezd teljesen betüzesedni, kicsit mindig visszafékezem, kordában tartom, egyikünknek észnél kell lennie. S fordítva, mikor én veszem el a fejemet, érzem, hogy minden rezdülésével figyel rám, s az a ló, aki egy éve oly csúnyán ledobott és összetörve hátrahagyott, nemrég, mikor full-vágtában kiestem az egyensúlyomból és majdnem belekezdtem a zuhanásba, egyszer csak zsupsz, ugrik egyet, és alám rakja a fenekét, hogy újra visszakerüljek a nyeregbe. Ezek azok a pillanatok, nem is magyarázom...

Pió álma. Egy nagyon kedves barátom mondta egyszer, hogy a lovam álma én magam vagyok. Tudom, hogy ezt a pár szót nekem szánta, ajándékba kaptam tőle, de mindent megteszek azért, hogy ez egyszer tényleg így legyen! Megdolgozott ez a ló már életében mindazért, amit most tudok neki adni, és hálás vagyok érte a sorsnak, hogy lehetőségem van ezt megtenni. Évekkel ezelőtt, mikor még nem volt az enyém, Istenem, hányszor is megesett, hogy kifizettem a lovaglás díját, és kigyalogoltam vele a rétre, ahol órákon keresztül csak legeltettem. Akkor csak ennyit tudtam tenni érte, ma már azonban bátran állíthatom, megmentettem attól a másik élettől, s sikerült szép, békés öregkort nyújtanom neki. S ha nem is velem álmodik, azért én boldog vagyok.

Viharverve. Egyik nap kint legelhetett egész délután, gyönyörűen zöldellt a mező, Pió végre boldog volt. Aztán jött a felhőszakadás, szélvihar,

bemenekültünk a házba, de előtte bőrig áztam, mert a lovakat is betelgeltem a helyükre. Közben eltelt egy jó óra, szakadatlanul esett, mikor láttam, a legnagyobb felhőszakadás közepette lovam kint áll a mezőn, s a legnagyobb békében legel, s eme tevékenységét estig rendületlenül folytatta, érdekes módon nem zavarta az órákon át szakadó eső. De ha most megfázik, én kinyírom!!!

Medencés party. Szép pillanatok voltak a hétvégén, igazi idill, a lovak velünk piknikeltek a medencénél, néha beleittak a vízbe, de a legmulatságosabb az volt, mikor Pió szájával egyszer csak elkezdte nagy sugárban fröcskölni a vizet, majd ezt Taitának is megtanította, így felváltva fröcskölték egymást, majd később összefogott erővel elsősorban minket. Én meg már megint boldog voltam.

Apja fia. Már meséltem, Piónak fia született, bár az apaság kérdése, hogy úgy mondjam, kétesélyes volt. Azóta eltelt a nyár, majd az ősz is, a Kispióca meg egyre csak növekedett, eldobta első csikószőrét, egyre önállóbb lett, s megvan a bizonyíték is, hogy szerelmes lovam a befutó apajelölt, ugyanis Kispióca feje, hát, ugyanolyan ütött-kopott és állandóan sebhelyes, mint lovamnak. Azért bennának születni kell! Vagy legalábbis örökölni.

Bere, fogadom... A hegyoldalon nagyszabású cserekereskedelem zajlik a vidék leleményes és kiemelkedő üzleti érzékkel rendelkező kutyái között, így történhetett meg, hogy reggelre a lovaglócipóm egyik fele eltűnt, viszont a helyén egy csodaszép pettyes plüsskatica hevert. Nemsokára nyoma veszett egy régi

pulóvernek, viszont május egy alkalmasból Borcsa kutya egy ugyancsak viharvert „Szocialista brigád” feliratú vörös zászlóval vonult fel büszkén az udvarban. Tiszta szerencse, hogy egyelőre csak kicsiben folyik a bartell, igencsak csúnyán néznék, ha egyik reggel Pió helyett három hegyi kecske fogadna.

Utóhang: Pár hete írtam csak meg a fenti történetet, mire egyik reggel Borbála egy élő pulykával a szájában tért haza. Rögtön hátrahantam megnézni, de Pió szerencsére békésen legelészett. Azóta folyamatosan izgulok, s találgatom, vajon mit ígérhetett kutyánk a pulykáért cserébe?

Ami jár. Hiába zöldell pompás füvekkel a legelő, Pióca egyszerűen bojkottálja a táplálkozásnak eme formáját, időközben akkora uraság lett, hogy legelés helyett inkább a karám túloldalán lekaszált és felhalmozott friss szénakupacokkal szemez nap-hosszat, s kívárja az etetés idejét. Hiába magyaráztam neki, ne legyen már ennyire lusta, igazán legelhetne is önként, teljesen meg van győződve arról, neki egész egyszerűen jár, hogy felszolgálva tálalják a szénát. Egyhetes reménytelen győzködés után arra jutottam, jár vagy nem jár, egyszer úgysis agyoncsapom!

Hierarchia. Most elmesélhetném, hogy milyen szép, nyugalmas és feltöltődést adó napjaim voltak a lovakkal, ugyanis az elmúlt időt édeshármasban töltöttük. De nem mondom. Mert ez minden volt, csak nem nyugalom. Káosz! Sőt, anarchia! Rosszak a lovaink. Szentelének. Folyamatosan kószolgattak, próbálgatták, meddig tudnak nálam elmenni, mit bírok még ki. Hát nem bírtam! A végén már han-

gosan mondogattam: Én nem akarok lovakkal élni!

Abba nem is gondolok bele, vajon „ménésünkben” hányadik helyre merjem magam sorolni, rendben, Pió a vezércsódör, Taita a beosztottja, velem meg mindkettő szórakozik. Annyiszor, de annyszor összevesztem velük! Egyik délután is, mikor Pió ismételten, csak, hogy mérgecsins, zsiráfosat játszott és kinyírta a körtefát, hát pofán vágtam és rákiabáltam, mire megsértődött, és duzzogva bevonult az istállóba. Aztán, mikor eljött az etetés ideje, nem volt hajlandó közelebb jönni, kérte, hogy vigyem neki be a karám közepébe a vödört. Mondtam, nem viszem, ha enni akar, sétáljon csak ide, most nem húzok gumicsizmát, legyen kedves, és itt fogyassza el a zabot, de nem, erősödött, hogy én hozzam be neki. Szó, mi szó (lá, ti, dó), ott kakaskodtunk egymással szemben majd tíz percet, Pió már olyan ideges volt, kaparta a földet az első lábával, ágaskodott és ordított, meg én is, ott toporzékoltam és kiabáltam. A lényeg, egyikünk se engedett, mire mérgecsins hátat fordítottam, otthagytam a vödört és eljöttem, ő meg bevonult az istállóba. Aztán negyedóra múlva ismét hátramentem, hozzá se nyúlt az abrakhoz, mire elhoztam a teli vödört. Így váltunk el. Pedig nem is olyan rég még Összhangnak neveztem a lovamat.

Végül is elégedett vagyok magammal, amiért nem hódoltam be neki, de fogalmam sincs, hogy kell ilyen hatalmas lovakkal szemben kedvező pozíciót szerezni. Pedig a ménésben az igazi vezető a vezérkanca, s akárhogy is nézzük, hármunk közül csak én lehetek a várományos erre a posztra, lévén egyik csódör, másik meg töketlen. Ezt hogy fogom elmagyarázni nekik?!

Gusztustalansági verseny. Aki látott már lovakat dinnyét enni, jól tudja, miről beszélek. Inkább el sem mesélem, mert ha megtenném, én nyerném ezt a versenyt.

Márpedig ez így otthonos!

Nem tudtam soha, még egy kis ideig sem örülni a kitakarított istálló friss szalmaillatának, mindig, mikor már majdnem engedtem a kísértésnek és belehemperegtem volna a térdig érő ropogós, napsárga szalmába, előkerült egy ló, és tettének teljes tudatossága teljében beletrágyázott az egésznek a közepébe. Szinte már várta, mikor teremthet újra barátságos és kellően illatos légkört a lószálláson. S nyáron is, mikor a meleg hónapokat a szabad levegőn töltöték, éjszakáikat pedig a csillagfényes égbolt alatt, egy dolog megmaradt, trágyázni azért rendszeresen visszajártak a lakatlan istállóba.

Pió álma. Egy nagyon kedves barátom mondta egyszer, hogy a lovam álma én magam vagyok. Tudom, hogy ezt a pár szót nekem szánta, ajándékba kaptam tőle, de mindent megteszek azért, hogy ez egyszer tényleg így legyen! Megdolgozott ez a ló már életében mindazért, amit most tudok neki adni, és hálás vagyok érte a sorsnak, hogy lehetőségem van ezt megtenni. Évekkel ezelőtt, mikor még nem volt az enyém, Istenem, hányszor is megesett, hogy kifizettem a lovaglás díját, és kigyalogoltam vele a rétre, ahol órákon keresztül csak legeltettem. Akkor csak ennyit tudtam tenni érte, ma már azonban bátran állíthatom, megmentettem attól a másik élettől, s sikerült szép, békés öregkort nyújtanom neki. S ha nem is velem álmodik, azért én boldog vagyok.

Borbély András
A ló liturgiája

Liturgikus állat a ló!

Ez nem alliteráció
csupán, de a szent dal maga,
mi a szót így megkívánja,
sőt majdhogynem követeli,
noha lovunk töke teli
már a dallal, mi róla szól,
mivel öreg már, araszol
csak, rég volt, mikor poroszkált,
s szolgálta a porosz krált.
(Rímkényszer, húha, nyelvjáték,
ilyet nem tudnak Ráczék.)
(No de vajon ki az a Rácz,
mer bizony, hogy nem a Horác,
Vergil, Ovid, Lucretius,
sem XII-ik Pius
ilyenformán sosem dalolt
dicsőítve Hunort, Magort.)

Elkalandozék! Biz, ez rossz!
Nem leszen ebből már eposz,
mítoszt, logoszt melyik szétoszt
üdvözítve Laioszt, Nékhoszt.

Elöttem az íves pálya,
de az idő Kronosz-szája
lenyelé a lírámat,
mielőtt még Pegaz nevű
lovam szállna, s a honderű
honom földjin szétárad.

S ha már ti sem megbecsültök,
hájas fenekteken ültök,
mint egynehány főve sült tök,
legalább a lovat hagyják
– édes hűgok, drága bátyják!
mondjon értem liturgiát.

Szegedi Kovács György

Ződdisznó

Táncos léptekkel vitt
a szobába,
ágyára terített, mint
kalózkapitány a
szerzeményét,
aztán a jó szagú pizsama
nyirkos testemre,
s jött a ződdisznó, aki
eevitte a szégínyasszo
legkisebbik lányát,
én közben mindig a
hengerelt falat néztem,
azt a virágmintás részt,
ahol a rózsza alja már
erősen lekopott,
aztán semmi,
aztán moccant még egyet
cukros zacskóm,
anyuka birizgáló haja
ajkamon,
és értem is eljött
a ződdisznó,
elfutottam hátra
a szerszámos kamrába,
éreztem, hogy kint van
az ajtó előtt,
érezte a lelkem
az emberölő szagot,
ahogyan a torkomnak esik
a folyékony sötét,
valahogy
helyet cseréltünk,
én voltam kint,
ő meg bent,
de minden
maradt
ugyanúgy.

Jónásnál méltóbbat...

Pókhálóval,
korhadó szószemekkel
tömődik lassan el
szívetek hallójárata.
A máról holnapra életetekben,
még a vétken innen,
színek szép árnyalata mögé
rejtőzötten is jól látszik
rút mezítelenségtek.
Jónásnál méltóbbat vetett ki
gyomrából hozzátok a Menny úgy,
hogy Az a maga vesztét hirdette,
nem a tiétek.
Repedezett,
sebhelyes falak mögött,
összefonódva szorosan,
távol egymástól,
kiszolgáltatottan Éli fiai
szeszélyei között,
lesz-e még fületek a hallásra?
Tiszta vizű patak alján,
vibráló arany fodrok alatt
ott csillog
a szegény asszony
kétfillérje.

Sol

(Török Zselenszky Tamásnak)

Inkább
az Élet világ étke,
persze, ha jól világítasz.
De ezzel a Vérrel
ki tudna
szépen bánni,
s Igaz-gyöngyeit kiszenvetni
a penészedő világnak,

mert észre sem veszed; valaki fölvarrt
a sötét mennyezetre,
egészen fölébe
a báránnyelőknek,

s ha majd eljön
Kérub-hangú pásztorságod,
mentsd át érdes sugaraim
a holnap
nyomorúsága elé!



Gráfik Imre

A huszár alakja a magyar népművészetben

Katonai osztályozás szerint a huszárok magyar eredetű könnyűlovas katonák (I. BARCZY-SOMOGYI 1987; KEDVES 1998; SÁGVÁRI-SOMOGYI 1999; SÁGVÁRI-SOMOGYI-SZABÓ 2001).

A könnyűlovasság sajátos magyar válfajaként kialakult huszárság hadi sikerei révén Európa-szerte ismertté vált (I. AJTAY-PÉCZELY szerk. 1936; VIVAT HUSSAR 1990; ZACHAR szerk. 2000), s a Rákóczi-szabadságharc bukása után a huszárok mindenütt szívesen látottak voltak. Ez a magyarázata annak, hogy a XVIII. század elejétől kezdve a világ harmincnégy országában terjedt el a könnyűlovasságnak e jellegzetesen magyar megjelenési formája (ZACHAR 1984, 459).

A Rákóczi-szabadságharcban nagy szerepet kapott könnyűlovasság – egyes feldolgozásokban, ha nem is minden alap nélkül, de – kissé idealizált megítélést kap. A sereg, olvashatjuk egy reprezentatív kiadványban: „... jó kétharmada lovasságból állt, akik – egy dragonyos ezred kivételével – valamennyien könnyűlovasok voltak... Egy részük a császári huszárságból szökött a felkelőkhöz, de elég nagy a száma a jobbágy- és parasztfiúkból toborzott lovas katonáknak is. (...) Ezek után önkéntelenül is felmerül a kérdés: vajon milyen volt tulajdonképpen a huszár a XVII–XVIII. század fordulóján, milyen volt a huszárvisolet, a ló, a nyereg és a lószerszám... A huszár lovára jellegzetesen keleti felszerelés került, ennek legősibb darabja az ősmagyar, illetve keleti típusú nyereg. Ez a nyereg, mint már említettük, áthidalta a ló hátgerincét, szemben a nyugati típusú nyereggel, mely lapjával szorosán simult a ló hátára. A keleti nyereg esetében az úgynevezett nyeregtalpakat szilárdan és magasán áthidaló, a nyeregkápák között kifeszített nyeregbőrre ült a lovas. Ilyen módon ez a nyereg nem érhetett hozzá a ló gerincéhez, néhány ujjnyival magasabban ívelt át rajta. Ebből a nyeregtípusból fejlődött ki a magyar huszárnyereg s a török katonanyereg. E kettő között alig található különbség.

A magyar nyergelés a török kor végén egész Európában divatossá vált. Angliában keresett cikk volt az ún. Ragotzki-nyereg és sokan tanulmányozták a francia huszárok magyar nyergelési módját.

A nyereg alá nyeregtakarót, csótárt terítettek, mely rendszerint díszes volt, a színe pedig élénk, általában vörös. A nyeregbőrre báránybőr bundát erősítettek, ennek sabrak volt a neve. A nyeret a kengyelpár egészítette ki, mely szíjon függött a nyereg két oldalán.” (NAGYRÉVI-NEPPEL 1973, 22–24. – az a bizonyos Ragotzki-, más források szerint Rogozzi-nyereg minden bizonnyal a Rákóczi-szabadságharc alatt használatos magyar – tiszafüredi – nyeregtípust jelentette.)

Történeti tény, hogy a huszárság mintájára Európa-szerte létrehozott könnyűlovas fegyvernem általános elterjedésével a magyar típusú nyergek évszázadokon át szinte nélkülözhetetlen kellékei voltak a hadifelszereléseknek.

Adataink vannak arra, hogy az egyik legjelesebb magyar nyeregkészítő központ képviselői, a füredi nyeregkészítők (I. FÜVESSY 1996; 2002; LÁSZLÓ 1943) a XVIII. század második felében már külföldre is eljutottak. „Európa összes uralkodói a mi világhírű huszárságunk mintájára állították fel az új huszárezredeiket, amelyek nemcsak a mi magyar egyenruhánkat, fegyverzetünket vették át, de magyar nyergeinket és kantárainkat is. Nagy Frigyes burkus (porosz) király is teljesen magyar mintára szerelte fel és képezte ki huszárságát, magyar tiszteket és altiszteket kérve ehhez és ugyanakkor nagy számban vittek ki tiszafüredi nyerges mestereket is, akik Poroszországban készítették a porosz huszárság részére szükségelt nyergeket.” (PETTKÓ-SZANDTNER 1931, 211.)

A magyar s azon belül a füredi nyereg és a huszárnyergek összefüggéseit vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a XVIII–XIX. század fordulójáig lényegében azonos típusról beszélhetünk. Ezt követően figyelhető meg a huszárnyergek olyan jellegű és kisebb-nagyobb mérvű átalakítása, fejlődése, illetve fejlesztése, mely már több ponton eltérést mutat a magyar, s legfőképp a jellegzetes füredi nyeregtől. Ennek egyik jele, hogy 1832-től a huszárnyergeknél elhagyták – a felbukások alkalmával sok szerencsétlenséget okozó – első kápafejet, s csak a hátsót tartották meg, a málnha célszerű elhelyezésére. Más kisebb változtatásokkal együtt „tehát 1832-ben már az alsó *heveder* (terhelő), a csattal ellátott *felső heveder*, a vasalással erősített kápák és a hátsó kápán megmaradt kápafej különböztetik meg az ősi magyar nyergektől huszárnyergeinket”. (PETTKÓ-SZANDTNER 1931, 213.)

A nyereg ülőpárnájának (vánkos) kiképzését különböző tömítőanyagok (például szőr), valamint textil és bőr felhasználásával végezték. A nyeret, illetve az ülést – különösen díszesebb nyergeknél – nemesebb anyagokból készült s alkalmasint díszesen hímzett úgynevezett nyeregtakaróval borították. „A dísznyereg esetében a váz és az erre boruló takaró legtöbbször teljesen elkülönül egymástól. A takaró a puhább ülést szolgálja, ezt díszítették is. A nyereg és a takaró készítése legtöbbször két külön szakmát képviselt. A nyeregtakaró levehető volt, hétköznapi használatra egyszerűbbet tettek fel a vázra, ünnepi alkalmakkor kicserélték díszesebbre. Az ázsiai lovasnépeknél egy nyeregvázhoz sokszor ma is többféle takarót készítenek.” (NEMES 1979, 157.; vö. THOMPSON-GOMBOS-G. FARKASVÖLGYI 1985; továbbá I. FÜLÖP 2002.)

Tekintélyes mennyiségű anyag áttanulmányozása alapján, feltétlenül meg kell jegyeznünk, hogy a lovas alakok fegyverzete, ruházata és a nyeregtakaró mind a magas művészeti, mind a tárgyalkotó népművészeti ábrázolásokon gyakran fontosabb, illetve látványosabb, mint a lovas felszerelések (lószerszám, zabla, nyereg, kengyel) megjelenítése.

A nyergekkel, s közte a huszárnyergekkel kapcsolatos kutatásaink jó lehetőséget kínáltak áttekinteni azokat a néprajzi vonatkozású, tárgyalkotó népművészeti alkotásokat, melyek a ló, lovas alakok, huszárok, katonák megjelenítése során – ha, mint látni fogjuk, korlátozottan is, de – bizonyos elemzési és értelmezési lehetőségeket nyújtanak a nyergekre vonatkozóan is.

A nyereg – megközelítésünk és értelmezésünk szerint – több mint csak és csupán egy speciális célra (málházás, hátalás) használt tárgy. Anyagában, szerkezetében, megformálásában és felszereltségében kifejezője bonyolult társadalmi-gazdasági, kulturális és művelődéstörténeti összefüggéseknek.

A nyereg egy olyan tárgy, mely felfogásunk szerint *tárgy=jel* viszonylatban, egyfajta *nem verbális kommunikáció* objektumaként, összetett jelentéstartalmával alkalmas a lovas kultúra *szemiotikai szempontú* vizsgálatára (elvi-elméleti alapvetésként I. MORRIS 1971; SEBEOK 1976; KEY 1982; továbbá vö. VOIGT 1977; GRÁFIK 1992; 1995, HOPPÁL 1992).

Az elemzésnek a következő síkjai/szintjei különíthetők el: 1/ *anyag*, 2/ *szerkezet*, 3/ *felszereltség*, 4/ *díszítés*. A részelemzések azt mutatják, hogy – miközben az egyes síkok/szintek információtartalma változó – közöttük állandó vagy időleges összefüggések is kimutathatók.

A nyergeknek a kultúra és az anyagi műveltség más tárgytypusaival való összevetése szempontjából különös figyelmet érdemelnek a *díszítéssel* kapcsolatos megfigyelések. Az alkalmazott *díszítő eljárások, technikák* (vésés, faragás, festés, fonás, hímzés stb.) és a *díszítő, dekorációs elemek* (jelek, ábrák-ábrázolások, motívumok, évszámok, feliratok stb.) sokrétűsége és azok kombinációi egyaránt lehetnek közvetlen és konkrét, illetve közvetett és szimbolikus jelentések hordozói, kifejezői (I. GRÁFIK 2002c; 2004; 2005a; 2005b).

Bár a lóra és lovasra mind képzőművészeti, mind pedig népművészeti ábrázolása tekintetében rendelkezésünkre állnak bizonyos áttekintések (I. ARTNER 1982; FÜGEDY 1993, 173–180.), a huszár, a lovas katona megkülönböztetett figyelmet érdemel.

Előjáróban egyetértően idézzük fel a magyar népművészet kutatásának az emberábrázolással kapcsolatos megállapítását. „Valamennyi műfajban meglegjünk a katona alakját: hímzésen, faragáson, mézeskalácson vagy cserépedényen. A felföldi pásztorok a bútorok áttört tábláin egész alakulatokat tudtak felsorakoztatni: elöl lóháton a tiszt, utána a zászlótartó, nyomában puskával a gyalogosok, hátul a trombitás és a dobos. Különösen a lovas katona, a huszár volt közkedvelt. A lovas alak általános motívuma az európai paraszti művészetnek, de Magyarországon különleges érzelmi vonatkozások fűződtek hozzá. A lovon hazájukba érkező ősoktól kezdve a török háborúk és a nemzeti szabadságharcok lovon harcoló hőseiig lovas alakok egész sora követte egymást a magyar emberek történelmi tudatában. Nemesek és kiváltságos vidékek előjoga volt, hogy lovon katonáskodtak. A népdalokban, de az ábrázolásokban is a huszár testesítette meg a büszke és vitéz katonát.” (FÉL–HOFER 1966, 25–26.)

Mindezek előrebocsátása után lássunk néhány példát!

A lovasjelenetek legkorábbi változatai azokhoz a középkori kályhacsempékhez köthetők, melyeken a lovagábrázolások természetesen a lovagi nyergeket sejtetik (I. HOLL 1958; 1971; 1983; vö. SABJÁN 1991, 11.; továbbá I. P. HAJMÁSI 1996, 486. és 490. kép). A budai Szent György-alakos kályhacsempék egyes ábrázolásai alapján megállapítható, hogy a nyereg jellegzetes XV. századi magyar nyereg, felálló első és hátradőlő hátsó káppával (IRÁSNÉ MELIS 1986, 259.).

Ezek az ábrázolások egyrészt visszavezethetők a középkor úgynevezett magas művészetének többnyire templomi falfestmények, valamint kő-, fa-, fémreliefszerű lovas, illetve lovagábrázolásaira, másrészt kapcsolatban állnak a hozzájuk fűződő ideológiai tartalmakkal és esztétikai normákkal (vö. DÁVID 1981; LÁSZLÓ 1993).

A habán kerámiában is előfordulnak lovas ábrázolások. Egy 1746-ból datált korsó felületén például török és magyar lovasok láthatók, a nyergek típusai azonban nem állapíthatók meg egyértelműen (KATONA 1976, 323. és 140. kép).

A népi, paraszti, kismemesi, nemesi használatban elterjedt kályhacsempék lovasjelenetei körében egyaránt megfigyelhető a lovag- és huszárábrázolás, valamint a kétkápás nyereg és az egy- (első, illetve hátsó) kápás változat is (KÓS 1972, 150. és 54. ábra; ISTVÁN 1980, 9.).



Kályhacsempe
(Beszterce, Beszterce-Naszód
megye, XVIII–XIX. század)

Egyes fazekasközpontokhoz, például Tiszafüredhez sajátos edények sajátos lovas ábrázolásai köthetők. A tiszafüredi mázas kerámiára vonatkozó kutatásokból tudjuk, hogy: „Az egyes mesterek díszítőmotívumaikkal is kitűntek az átlag sorából. Katona Lajos karcolt huszárábrázolásaival...” (FÜVESSY 1987, 413. és 557. kép; vö. FÜVESSY 1993, 52. kép; ISTVÁN 1975). A többnyire úgynevezett butellákon – Tiszafüreden butykosnak nevezett edényeken – látható előkarcolt ábrázolások vagy nem, vagy meglehetősen semmatikusan jelenítik meg a nyeret. Az azonban néhány rajzolon úgy tűnik, hogy az első kápa hiányzik, ami föltehetően kapcsolatba hozható a már hivatkozott huszárnnyereg-módosítással.

A magyar népművészetben kevésbé elterjedt figurális edények között is találunk lovon ülő huszárt. Az 1860 körül készült túri (mezőtúri) pálinkásedénynek igazolhatóan vannak tiszafüredi vonatkozásai. Rátétes díszítményeiben valóságshűségre törekszik, s a nyereg típusa, ha nem is állapítható meg egyértelműen, de több mint valószínűsíthető a füredi nyereg felidézésének szándéka (FÜVESSY 1987, 548. kép; vö. FÉL–HOFER 1966, 3. színes tábla).

Hátlapján karcolt, színezett huszáralak lóháton kihúzott karddal és felirattal: „Hi a haza / Kardot rántt mond a gyenyeral. Alatta pedig: Megáljunk it a víz parton kínál / jál meg jó barátom reggeli áldozat légy / mikor torkomon le megyen ez ám / a hathatós ital kilánkat (?) szivet / vigasztal Szép Sándor élyél / sokáig éj sok számos eszten / dőkig felesége gyermekeddel / téged az isten éltesen / készült 1876ban.”

Baloldalt felirat: „Tokaji / Lajosé ez / a Miska. Majd három katona alakja gyalogosan profilból, szivarkát szíva. Felirat: Huzd ki Magad Baka Bundás / Aki Ezen Mikának szorul / lopására Kivánom hogy jusson / anyak orvosságára aKöldúsok / Között Főkapitányságra Pesten / és Budán taligatolásra. A fül jobb oldalán lovon ülő huszár, szájában égő szivarka, egy gyalogos katona kínálja a következő szavakkal: igyál / Komám / Miska Báty



Butella, „Butykos”
(Tiszafüred, Heves megye, 1876)

/ tyád kínál. Alatta vers: Huszár vagyok Édes / Anyám nem Baka rám / illik a Sárga zsinóros ruha Vivát nyomod Évát.”

Viszonylag ritkaságszámba megy ugyanekkor a magyar anyagban tálakon, tányérokon a lovas alak megjelenítése. Különleges példány az a tárgy, melynek öblében lovas alak karddal (Szent György-motívum) látható (színesben közölve GRÁFIK 2002b, 90. kép).



Cseréptányér, tál
(Tiszabogdány, Máramaros megye)

Föltehetően a részletezést jobban lehetővé tevő faragó, véső, karcoló technika alkalmazása következtében a pásztorművészeti alkotások nyeregábrázolásai tisztábban kivehetők. Példaként idézzük fel azokat a katona-, illetve lovaskatona- és huszárábrákat, melyek

Balaton vidéki tükrösön és gyűjtőtartón – utóbbin a palóc vidékről is – láthatók (MALONYAY 1911, IV: 149 old. 159. ábra, 2. rajz és 150 old. 160. ábra, 1. sor, 1. rajz; valamint MALONYAY 1922, V: 305). Mindkét esetben határozottan kivehető, hogy a lovas egy- (mégpedig hátsó) kápás nyeregben ül. Egy spanyolozott tükrösön viszont, melyen a nyereg ábrája nagyon vázlatos, úgy tűnik, hogy a lovas kápa nélküli nyerget használ (MALONYAY 1911, IV: VII. tábla, 2. sor, 2. rajz). Más tárgyakon, mint például egy szaru rühzsírtartón a nyereg nélküli hátalás ábrája látható (MANGA 1972, 36. kép).



Miska-kancsó, „Miska”
(Tiszafüred, Heves megye,
XIX. század második fele)

Tülök
és részlete
(Magyarország,
1899)



Kobak, cifrázott kobakcsutora
(Csokonya, Somogy megye,
XIX. század)



Sótartó
(Somogy megye, XIX. század)



Mángorló és részlete
(Alföld, 1833)



Borotvatartó, borotvatok
(Kapuvár, Sopron megye, 1869)

A fentiekén túl pásztorművészetünk több tárgyán található egy olyan képszerű ábrázolás, melyen a nyereg rajzolata jól kivehető. A külföldi szakirodalomból is ismert téma („a vadász temetése”) különböző magyar megjelenítésein (például ló hátán csak a nyereg, a nyereg hátsó kápájára madár szállott, a nyereg közepéből virágcsokor nyílik), eltérően a nemzetközi anyagtól, ahol a nyeregtakarón van a hangsúly, egyaránt azonosítható a nyeregtalpas, elől-hátul kápás típusú nyereg (vö. K. CSILLÉRY 1982; HERMAN 1904; MANGA 1972, 52. és 22. ábra; SOLYMOSSY 1915; továbbá összefoglalóan I. SÁFRÁNY 1992).

Figyelmet érdemelnek továbbá azok a botfaragások, melyek történeti események és személyek megjelenítésében – ábrázolásaikban bizonyos sztereotípiát alkalmazva ugyan, de – esetenként értelmezhető nyeregrajzolatokat is tartalmaznak. Ezek az alkotások többnyire egy-egy kiemelkedő képességű

pásztorfaragó tevékenységéhez köthetők (I. GYÖRFFY 1983; MALONYAY 1911, 295–298.; MÁNDOKI 1978; S. KOVÁCS 1987).

A bútorművesség területén egyaránt megtalálható a lovas alakoknál a nyereg ábrázolása és hiánya, például az áttört faragású padtámlabetéteknél (HOFER-FÉL 1975, 278–280. kép, illetve 287–290. kép). Nógrád megyei anyagban karosszéken, széken, tálas fogason és bölcsőn is feltűnnek értelmezhető lovas, huszár-, illetve nyeregábrázolások (K. CSILLÉRY 1973, 120–124., valamint képek; DOMANOVSKY 1981, II: 44. és 78. kép; FEJÉR-ROBOZ 1999, 73., 94. és 520. tétel, illetve kép; KAPROS szerk. 2000, 380., 389–390., 394–395. és 485., 495–496., 500., 502. kép; MALONYAY 1922, V: 63–265.; MANGA 1972, 31. kép).

A falusi lakosság, a parasztság körében viszonylag későn meghonosodó szekrényeken, többnyire német mintára jelentek meg a lovaskatona-, illetve huszárábrázolások (K. CSILLÉRY 1962, 232–237., valamint képek; 1973, 115–118, valamint képek; KAPITÁNY-IMRŐ szerk. 2001, 86–87.). Ritka példány az a tükör, melyen



Támlás szék, faragott szék
(Piliny, Nógrád megye, 1885)

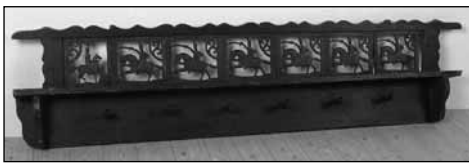
ugyancsak lovas alakok láthatók, mégpedig nyereg nélkül, szórén ülve meg a lovat (K. CSILLÉRY 1972, 35–36. kép).



Tékalap (Zsámbék, Pest megye, 1828)



Pad és részlete
(Nógrád megye, XIX. század vége)



Tálas és részlete
(Pilliny, Nógrád megye, 1885)



Szekrény és részlete
(Pilliscaba környéke, Esztergom vidéke, Pest megye, XIX. század eleje)



Támlásszék, szék, karszék,
huszáros szék és részlete
(Szécsény, Nógrád megye,
1910-es évek)



Díszőrülkőző részlete
(Magyarország, 1797)



Üvegikon, Szent György
(Erdély, XIX. század)

A népművészet más területein található lovas ábrázolások olyannyira stilizáltak, hogy a nyereg nem is kerül megjelenítésre (I. DUNARE 1979, 103. old. XX. tábla, melynek egy Máramarosból származó példája az állat hátán való oldalulást ábrázolja).

Különösen áll ez a textíliákra, hímzésekre (FÉL 1976, 10.; vö. DOMANOVSKY 1981, II: 206. old. 133. kép; FÉL–HOFER 1966, 8. fekete-fehér tábla; HOFFMANN–N. FÜLÖP–LACKNER é. n., 61. és 73. tárgy, illetve kép; FÜGEDI 1993, 179.).

Vannak tárgytipusok, amelyeken a nyeret fedő nyeregtakaró kerül hangsúlyozásra. Ezek köréből kiemelkednek gazdag változataikkal a fára festett ikonok (DAVIDOV 1973, 156., 159., illetve LXII. tábla 16. kép és VII. tábla), valamint az úgynevezett üvegképek Szent György- és Szent Márton-ábrázolásai (SZACSVAY 1996, 247–256. és 321. kép).

Hasonló kialakításúak többnyire a mézeskalácsok úgynevezett ütőfái is (WEINER 1981, 15., 43. és 44. kép; KEMÉNY 1925, 8., 13., 14., 17. kép). Egyetértően idézzük Weiner Piroska megállapítását Beliczay Imre mintafáiról: „Huszárfiguráinak viselete és fegyverzete azonban nem tekinthető mindig hiteles ábrázolásnak.” (WEINER 1981, 30.)

A Néprajzi Múzeum mézesbáb mintafáit át vizsgálva azonban a nyeregábrázolások – mondhatni a nyeregtípusok – meglepően gazdag változatait figyelhetjük meg, több-kevesebb realizmussal, de mindenképpen értelmezhető kivitelezésben.

A régi formák helyett széles körben elterjedtek az újabb, jellegtelenebb (festett) mézeskalácsformák, amelyeket (festés előtt) bádogformákkal „szúrtak ki” a tésztaból, majd kisütés után csővel irták a tetejét (I. KÓS 1994, 111.).

Sematikus és sokszorosított voltuk miatt kevésbé tanulságosak az úgynevezett populáris grafika lovas ábrázolásai. Ezek köréből a katonai emléklapok egyes példányain található jól kivehető nyeregrajzolatok. Az előre



Mézeskalácssütő minta
(Nagyalföld, XIX. század)



Bábsütő minta
(Dunántúl, XIX. század)

gyártott lapokra a leszolgált katona arcképfotóját ragasztották, s a lovas változatok gyakori díszei voltak a parasztság tisztaszobáinak (I. FÜLEMILE 1994, 214. és 16. kép).

Sárkányölő Szent György alakja a magyar anyagból is jól ismert mint kézműves-, iparosjelvény, cégér emblematis figurája (I. GRÁFIK 2002a, 33. és 34. ábra; 2002b, 44. és 179. kép; vö. NAGYBÁKAY 1993).



A győri fegyvercsiszár
(egyesült) céh behívótáblája
(Győr, Győr megye, 1637)

A gyermekjátékok körében is kedvelt volt a ló, a paripa, a lovas katona, a huszár különböző megformálása. Tanulságos felidézni, hogy 1875-ben írta egy angol hölgy: „Olaszországban a fiatalság tarkára festett kis kordét és kocsit kér, a belga gyerekek vaskos parasztlovakat, a kis magyarok vágya a táncoló paripa...” (MOSKOVSKY 1996, 28.).

A néprajzi/népművészeti kézikönyvekben, a népművészeti kutatások album jellegű kiadványaiban (a hivatkozottakon kívül I. FÉL-HOFER-K. CSILLÉRY 1969; HOFER-FÉL 1994), mint azt a felidézett példák is mutatják – hol módszeres elemzés eredményeként, hol esetlegesen –, fellelhetők a hátalást, a lovaglást, (a nyereghasználatot is) megörökítő tárgyak. Az összefoglaló tematikus áttekintések leginkább az úgynevezett pásztorművészet területén tár-

ták fel a lovas ábrázolásokat. A betyár, a huszár, a katona, a nemzeti hősk kedvelt motívumok voltak (MANGA 1972, 54–55. és 69–72.), s ha nem is mindig, de sok tárgyon lovon ülve, nyeregben, nyeregtakaróval formálták meg őket alkotóik. Sajnálatos, hogy a publikációk többsége a tárgyak azonosításához szükséges információkat nem vagy csak részben adja meg.

A huszárok, lovas katonák, lovas alakok népművészeti ábrázolásaira vonatkozó kitekintésünk korántsem teljes mértékű. A közgyűjtemények ilyen vonatkozású módszeres átvizsgálása csak a tervezett úgynevezett motívumkutatás, illetve motívumkataszter munkálatai során várható (a tiszafüredi kerámiaábrázolásokon található huszár-ábrázolásokra nézve összefoglalóan I. FÜVESSY 2001, továbbá a nemzeti jelképek kapcsán SELMECZI-KOVÁCS 2001, 22–24. és 28–30.).

Az azonban már az eddigi példák alapján is megállapítható, hogy a népművészet, amennyiben ábrázolja a különböző lovas alakokat, azok megformálásában, de különösen a felszerelésre (pl. lószerszám, nyereg), a ruházatra nézve, bizonyos előképeket is felhasznál, és csak erős kritikával fogadhatók el az egyes ábrázolások forrásértékűnek. Jelentősége nem is ez utóbbiban van, hanem abban, hogy a lovaglás tényét,



Lószerszámdísz (kumetveret)
Sopron megye, XIX. század

különböző eseteit, illetve vonatkozásait, és a kapcsolódó felszerelések változatait a népi kultúra e területén, azaz a tárgyalkotó népművészetben is dokumentálja.

A népművészeti huszár- és lovas ábrázolások mögött természetesen valóságos élmények is voltak, illetve lehetnek. A paraszti társadalom különböző mértékű lótarásán kívül a toborzások révén sok falusi, mezővárosi fiatal került lovas katonai szolgálatba, akik elsajátították a hátalás, nyergelés, a lovaglás tudományát. Arról is van tudomásunk, hogy a katonaságnál használatos felszereléseket időszakonként selejtezték, így azok közül több is (leginkább nyereg, kenyel), másodlagos használatra, a parasztság körébe jutott. Másrészt viszont a háborúskodások, lovas alakulatok harcai során is elkerülhettek egyes példányok a falusi gazdákhhoz. E tárgyak használata hozzájárulhatott az emlékek, élmények felidézéséhez és megőrzéséhez, s ez is inspirálója lehetett a tárgyalkotó népművészet ló-, lovasalak-, huszár-, lovas-katona-ábrázolásának.



Sörényfésű (lószerszámdísz)
(Sopron megye, XIX. század)

Első változata megjelent: Zachar József (szerk.): *A magyar huszárság története – A lovasműveltség sajátosságai*. Budapest – Zürich, 2004. 88–102.

Megjegyzések:

- 1/ A bemutatott tárgyak a budapesti Néprajzi Múzeum tulajdonát képezik.
- 2/ A részletes tárgyleírásokat a *Nyeregbe!* című kiállítás hivatkozott katalógusa (GRÁFIK 2002b) tartalmazza.
- 3/ A fényképfelvételeket Samyay Krisztina készítette.

Irodalom

- | | | |
|--|----------------|--|
| AJTAY Endre–PÉCZELY László (szerk.) | 1972 | A magyar nép bútora. Budapest. |
| 1936 A magyar huszár. A magyar lovas-katona ezer évének története. Budapest. | 1973 | A Bútor- és világításgyűjtemény gyarapodása. Néprajzi Értesítő, LV. 110–124. |
| ARTNER Tivadar | 1982 | A vadász temetése. In MNL 1982, 5: 455. |
| BARCZY Zoltán – SOMOGYI Győző | DÁVID László | 1981 A középkori Udvarhelyszék művészeti emlékei. Bukarest. |
| 1987 Magyar huszárok. Budapest. | DAVIDOV, Dinko | 1973 Ikone szrpszkih crkova u Madarszkoj. Novi Szad. |
| K. CSILLÉRY Klára | 1962 | A bútor- és világításgyűjtemény. Néprajzi Értesítő, XLIV. 232–237. |

- DOMANOVSKY György
1981 A magyar nép díszítőművészete I-II. Budapest.
- DUNARE, Nicolae
1979 Ornamentica traditionala comparata. Bucuresti.
- FEJÉR Gábor–ROBOZ László
1999 Székképek. Budapest.
- FÉL Edit
1976 Magyar népi vászonhímzések. Budapest.
- FÉL Edit – HOFER Tamás
1966 Parasztok, pásztorok, betyárok. Emberábrázolás a magyar népművészetben. Budapest.
- FÉL Edit–HOFER Tamás–K. CSILLÉRY Klára
1969 A magyar népművészet. Budapest.
- FÜGEDY Márta
1993 Állatábrázolások a magyar népművészetben. Miskolc.
- FÜLEMILE Ágnes
1994 Populáris grafika Magyarországon a 19. század második felében: emléklapok és emblematikájuk. In Kisbán Eszter (szerk.): Parasztkultúra, populáris kultúra és a központi irányítás. Budapest, 213–231.
- FÜLÖP Hajnalka
2002 Nyeregtakarók. Budapest: Néprajzi Múzeum. (Kiállítási katalógus)
- FÜVESSY Anikó
1987 Fazekasság. In Bellon Tibor – Szabó László (szerk.): Szolnok megye népművészete. Budapest, 1987, 375–421.
A tiszafüredi mázas kerámia. Debrecen.
1996 A tiszafüredi fanyergék és faragott díszítményeik. Múzeumi Levelek 75/II: 353–368.
2001 Katona Lajos huszármotívumos mázas kerámiái. In Barna Gábor (szerk.): Társadalom, kultúra, természet. Karcag–Szeged–Szolnok, 237–245.
2002 A füredi nyereg. Tiszafüred.
- GRÁFIK Imre
1992 Jel és hagyomány. Debrecen: KLTE Néprajzi Tanszék
1995 Jelünk a világban: kultúránk. Szombathely: Savarai University Press.
2002a A nyereg. A Néprajzi Múzeum tárgykatalógusai 6. Budapest: Néprajzi Múzeum.
2002b Nyerege! Budapest: Néprajzi Múzeum. (Kiállítási katalógus)
2002c „Jeles” nyeregek. In Mir-susne-xum I. Tanulmánykötet Hoppál Mihály tiszteletére. Csonka-Takács Eszter–Czövek Judit–Takács András (szerk.), 333–350. Budapest: Akadémiai Kiadó.
2004 Marked objects: Signs on the saddles. Semiotica 150-1/4 (2004) 537–577.
2005a Megjelölt tárgyak – jelek nyeregeken. Néprajzi tárgyak vizuális/szemiotikai értelmezése. Néprajzi Értesítő LXXXVI. 25–48.
2005b A műtárgyelemzés szemiotikai lehetőségeiről. In Balázs Géza – H. Varga Gyula – Veszelszki Ágnes (szerk.): A magyar szemiotika negyedfél évtized után. Budapest–Eger: Magyar Szemiotikai Társaság – Líceum.
- GYÖRFFY István
1983 Adatok Bagol András botfaragó munkásságához. Ethnographia, XCIV. 423–431.
- P. HAJMÁSI Erika
1996 Kályhacsempék Vas megyéből. In Gráfik Imre (szerk.): Vas megye népművészete. Szombathely. 1996, 243–254.
- HERMAN Ottó
1904 „A vadász temetése”. Ethnographia, XV. 155–156.
- HOFER Tamás–FÉL Edit
1975 Magyar népművészet. Budapest.
1994 Magyar népművészet. Budapest.
- HOFFMANN Tamás – N. FÜLÖP Katalin – LACKNER Mónika
é. n. Hímzések a parasztház öltözetéből a Kárpát-medencében – Stickereien

- aus der Bekleidung des Bauernhauses im Karpatenbecken. Szombat-hely.
- HOLL Imre
 1958 Középkori kályhacsempék Magyarországon I. Budapest Régiségei, XVIII. 211–279.
 1971 Középkori kályhacsempék Magyarországon II. Budapest Régiségei, XXII. 161–207.
 1983 Középkori kályhacsempék Magyarországon III. Archeologiai Értesítő, 2. sz. 201–230.
- HOPPÁL Mihály
 1992 Etnozsemiotika. Debrecen: KLTE Néprajzi Tanszék.
- IRÁSNÉ MELIS Katalin
 1986 Szent György-alakos budai kályhacsempék. In Fügedi Erik (szerk.): Művelődéstörténeti tanulmányok a magyar középkorról. Budapest, 254–268.
- ISTVÁN Erzsébet
 1975 Egy tiszafüredi butelláról. Művészet, XVI. 2. sz. 10–11.
 1980 Kályhacsempé. In MNL 1980, 3: 9–13.
- KAPITÁNY Orsolya – IMRŐ Judit (szerk.)
 2001 Somogy megye népművészete. Kaposvár.
- KAPROS Márta (szerk.)
 2000 Nógrád megye népművészete. Ballassagyarmat.
- KATONA Imre
 1976 A habán kerámia Magyarországon. Budapest.
- KEDVES Gyula
 1998 A szabadságharc huszárai. Budapest.
- KEMÉNY György
 1925 Mézeskalácsok. Budapest.
- KEY, Mary Ritchie (ed.)
 1982 Nonverbal communication today. Berlin – New York – Amsterdam: Mouton de Gruyter.
- KÓS Károly
 1972 Népi kandallók és kályhacsempék az erdélyi magyarság körében. In Kós Károly: Népélet és néphagyomány. Bukarest, 134–190.
 1994 Néprajzi képek Erdélyből. Budapest.
- S. KOVÁCS Ilona
 1987 Bagol András faragópásztor. Ethnographia, XCVIII. 101–112.
- LÁSZLÓ Gyula
 1943 A koroncói lelet és a honfoglaló magyarok nyerge – Der Grabfund von Koroncó und das altungarische Sattel. Budapest.
 1993 A Szent László-legenda középkori falképei. Budapest.
- MALONYAY Dezső
 1911 A magyar nép művészete III. A balatonvidéki magyar pásztornép művészete. Budapest.
 1922 A magyar nép művészete V. A palócok művészete. Budapest.
- MÁNDOKI László
 1978 Bagol András faragványai Pécssett. Kaposvár, 265–270. /Somogyi Múzeumok közleményei, III./
- MANGA János
 1972 Magyar pásztorfaragások. Budapest.
- MNL
 1980; 1982 Magyar néprajzi lexikon 3. és 5. Budapest. (főszerkesztő: Ortutay Gyula)
- MORRIS, Charles W.
 1971 Writtings on the general theory of signs. The Hague – Paris: Mouton de Gruyter.
- MOSKOVSKY Éva
 1996 Házipari fajtékók Európában. In Kriston Vizi József (szerk.): Játék + Rend + Szerek (A facsigától a játékprogramig). Kecskemét–Budapest, 1996. 24–36.
- NAGYBÁKAY Péter
 1993 A ló a magyar heraldikában. Veszprém megyei Honismereti Tanulmányok, XV. 129–136.
- NAGYRÉVI-NEPPEL György
 1973 Huszárok. Budapest.

- NEMES Tamás
 1979 Egy XVI. századi dísznyereg restaurálása. Műtárgyvédelem 6: 157–170.
- PETTKÓ-SZANDTNER Tibor
 1931 A magyar kocsizás. Budapest.
- SABJÁN Tibor
 1991 Népi cserépkályhák. Budapest.
- SÁFRÁNY Zsuzsa
 1992 Egy téma változatai – „A vadász temetése”. Ethnographia, 3–4. sz. 240–251.
- SÁGVÁRI György – SOMOGYI Győző
 1999 Nagy huszárkönyv. Budapest.
- SÁGVÁRI György – SOMOGYI Győző – SZABÓ Péter
 2001 Honvédhuszárok. Magyar királyi honvédelovasság 1920–1945. Budapest.
- SEBEOK, Thomas A.
 1976 Contributions to the doctrine of signs. Bloomington: Indiana University Press
- SELMECZI KOVÁCS Attila
 2001 Nemzeti jelképek. Budapest.
- SOLYMOSSY Sándor
 1915 „A vadász temetése” – egy népszerű kép származástörténete. Ethnographia, XXVI. 232–255.
- SZACSVAY Éva
 1996 Üvegképek. Budapest.
- THOMPSON, Jon – GOMBOS Károly – G. FARKASVÖLGYI Zsuzsa
 1985 Ázsiai nyeregtakarók, Nicolas M. Salgó magángyűjteménye – Sammlung asiatischer Satteldecken des Sammlers Nicolas M. Salgo – Asiatic Saddle-covers from the Collection of Nicolas M, Salgo. Szombathely.
- VIVAT HUSSAR
 1990 Revue de l'Association des Amis du Musée International des Husards. N. 25. Tarbes.
- VOIGT Vilmos
 1977 Bevezetés a szemiotikába. Budapest: Gondolat.
- WEINER Piroska
 1981 Faragott mézeskalácsformák. Budapest.
- ZACHAR József
 1984 Idegen hadakban. Budapest.
- ZACHAR József (szerk.)
 2000 A magyar huszár. Budapest.

Babári Netti (Cédrus-nívódij), Gráfik Imre, Kisslaki László, Kurucz Attila, Lukács Zsolt (fordító), Ruzsicska Mária, T. Ágoston László anyagai a Cédrus Művészeti Alapítvány Lórol - Lóral címmel meghirdetett pályázatának legjobb pályamunkái.

Oláh Tamás

Katyn

Andrzej Wajda édesapjának emlékére

Látom a hódítók céltudatos,
összehangolt munkáját,
kiknek vadállatöszönt jelölt ki a Kreml,
az eszme kiszolgálóinak
fegyver ragyog kezükben,
hogy álmokat temetve támadjanak az értelemre,
nem tudják, hogy őket ugyanilyen
precízen koreografált, parancstól riadt mozdulat
küldi majd a kocsonyás csendbe,

látom a soron következőt,
a félelem veszett fényét szemében,
aki az imából csak egy sort mormolhat el,
mert egy másodperc múlva már éneklő sebe
nyit utat a bizonyosság előtt,

látom a vascsúszdán,
ahogy a vér szagában szelíden omlik alá a test,

látom az egymásra hajigált,
idegsejtekbe írt emlékek zuhanását,
a tudás erőszakos kitörését,
az arcokon maradt gyeplőre fogott csodálkozást,
a buldózerrel rájuk tolt laza földet,

látom a gyermekarcú szőke tovarist,
amikor elkéri az őrnagytól az órát,
keze mohón kap utána,
s szájából lángok virágoznak ki,
látom az őrnagyot, aki mielőtt átadja
még megnézi mennyit mutat,
s nem tudja, a ketyegő szerkezet
nemsokára azt mondja majd:
konyec,
megtöröli láztól izzadt homlokát,
és fázósan húzza össze magán a katonakabátot,
még abban reménykedik új napot ellik majd a holnap,
s ahová kísérik melegebb lesz,
s kegyesebb a győztes,

látom az ór lelkétől megváló,
 iszonyodó nézését,
 nem érti, miért ölni jött a világra
 halandóként,
 miért van ujjához parancs-madzag kötözve,

de közējük állni neki sincs mersze,

a feltépett tüdejű Nap,
 mint alvadt vérdarabokat köpi ki,
 a magasba nyúló fák közt,

az utolsó perccel versenyt futó sugarait,
 remete szél fésűli a katyni erdő sörényét,
 zöldjében szétárad a magányos,
 hideg némaság,

amikor a rabkocsiból kilép még nem neszeli a bajt,
 felnéz az égre, az átmeneti csönd megnyugtató,
 de a gyáva mozdulat a fegyver ravaszára fut,
 csattan a zárszeg,
 aztán egy barbár hang és apró villanás,

a gyorsuló fémmel ütközik az utolsó gondolat,
 a végső fény von mindent egyformává,
 de nincs már érzékeny érzékszerv,
 amely felfoghatná,
 az egyéni múlt, a pótolhatatlan verten elpihen,
 a golyó kerek, szinte szabályos lyukat fúr
 a koponyába,
 áthatol az ártatlanság központján,
 s mindörökké kioltja az öntudat tüzét,
 dermedt lélegzetéből pára
 nem hatol többé a térbe,
 kiömlő meleg vérét sem érzi már,
 de a szíve talán még dobban egyet,
 s a világ kihátrál a félhomályba,
 a tér merev síkokban szétterül,
 a tehetetlen mozdulat
 hazátlanul hull a senki földjére,

*pihensz idegen vidék ölében,
 közönnyel száműzötten,*

kabátgomb,
szemüveg,
fém cigarettatárca,
rózsafüzér,
mind megmarad,
a katonafeleség kezében
a kis notesz nedves lapjain
még olvashatók a sorok,

néma torkok, tüdő-ágkoronák,
szürke sejtek gubancai,
kivérző lélek az agyban,
piros vesék kútjai, erek indái,
mind, mind gyorsan bomló anyag,
szétesnek a sejtek milliárdjai,
nem moccan többet az akarat,
elhal az ivarsejtekben a szaporaság,
a növekedés csak a körömbe, hajba tolul,

a felejtés szövetkezik a múltó idővel,
a bizonyosság lassan fátyolossá válik,

a hazugság kővé szervül,
s a tettesek nyomát belepí a fű...

s nekünk továbbélőknek
vajon mit ad majd
a hatalomra éhes szenvedély,
figyelhetsz előre-hátra,
jobbra-balra s tudhatod, hogy
a félsz csengő-zaja,
vagonzár csattanása
ismétlődő hang lehet megint,
s ha minket is magába vesz a föld
ki ássa majd csontjainkat ki
idegen ég alól,
a hosszú hallgatásból...

Lászlóffy Csaba

LéleKzek

Eljutni *odáig*. Nem a szabadulás öröméért, hanem, hogy kifogástalan méltósággal tudd elviselni a bántásokat. Új, hangtalan nyelvet kellene találni, melyet csak te értsz (miután a közös nyelv nevetségessé vált s kudarc a vége a többszörösen összetett mondatok minden esélyének). A szorongatottság, ez a keresztülkaszul nyilallás-kínzatás (leterített farkasul érzed magad) csak fokozza az elbizonytalanodást. Az lesz az igazi – persze csak gondolod –, a „*totál*” elszemélytelenedés, midőn nem jön válasz, mivel a kérdések is fene-rég elmaradtak.

Meg-

nyugodni?
Tudtok-e rá mód-
szert? Egy piaci légy
vagy egy piaci motor ber-
regni kezd. Éjszaka pedig a
szúnyogokénál kellemetlenebb,
véresebb attrakciók! Már süllyed
az ágy, de te még lövelled belém a ful-
lánkok mérgét. Közben a bőrápoló
fojtogató illata; fűrnám
mind mélyebbre a
fejemet, de már
a föld alatt
vagy
ok.

Zátonyon

Aki a táj alakját ölti fel
 akit a falás és emésztés kétes
 tartományában felejt egy falánk
 óra aki a megalázó büntudat
 föld alatti járataiban bujdokol
 aki az álom birodalmában
 felszáll egy túlsúfolt vonatra és
 minden elsuhanó állomás élelmiszer-
 üzlete előtt hosszú emborsorokat lát
 amilyenekben eltöltötte a fél életét
 aki a történelmen átosonva vékony
 kévéket kötő árnyak közt imbolyog
 üres sütőkemencék és kihalt
 fatornyos templomok körül
 aki mint ostoba társaságban
 csak évődik az önfeláldozás vagy
 önfeladás magasztos gondolatával
 akiben mint kellemetlen szálka szinte
 mindig másképpen állnak meg a dolgok
 akinek a legkézenfekvőbb valóság
 az egyedüllét s mint mozdulatlan üres
 falhoz csapódnak hozzá az örömök
 aki miközben országos zendülés tört ki
 bebocsátásért könyörög egy helyi érdekű
 mennyország kapuján aki gyermekkori
 sebhelyeit elvakarva anyuci és apuci után
 kiáltoz aki az óceán hullámain lovagló
 fürdőzők közt a színes képernyőn magára ismer
 és számon kéri az időtől a tengerparti homok-
 zátonyon felejtett fekete-fehér lábnyomait
 aki képtelen eldönteni hogy vágyakozása
 valamennyi vetkőző nő után (a halott
 szeretőket is beleértve) megéri-e az áldozatot
 aki kimegy az ócskavas-temetőbe és körül-
 néz: „ki veti meg vajon az ágyamat?”
 aki -----

Profán ballada a kétes örökségről

Az elmúlás előtt már (mímeled bár?)
 nem osztozkodsz velem, mert nincs közös
 vagyonunk. Emlékeink régi raktár-
 világa roskatag hodály, ködös
 és levegőtlen; átvészelni benne
 azt a keveset, ami hátravan (?) –
 nem én volnék, ki válogatós lenne,
 s nem te, aki jövőnkért nyugtalan.
 Halántékom mögül mint vad hiúz
 kiles még rád az ősi bujaság;
 posztmodern polgárnóként te „ne nyúzz!”
 kiáltással állod (nem a csatát)
 szavad, hogy: hol a mámor már nem él,
 ha van is lyuk, nem fut a kisegér.



Ugró Miklós

Képzelt riport egy valóságos versenynapról

A riportban szereplő személyek (a lovak is!) Sipos Tamás és szerénységem kivételével a képzelet szülöttei. Ha valaki mégis önmagára ismer, az vagy ne járjon lóversenyre, vagy ne olvasson újságot, vagy örüljön neki.

*

Négyszáz forint nem nagy összeg, de nekem pont elég egy versenynapra. Érett megfontolás után úgy döntöttem, hogy csak két futamban fogok játszani. A kétszer hatvan forint annyi mint százhusz, a maradékból megiszom egy-két sört vagy fröccsöt. Remek szombat délután vár rám. Alig lépek be a bejáraton, azonnal belebotlom Gyuriba. Gyuri kicsit hebeg, és sokat dohányzik. Látszik rajta, hogy szívből örül nekem.

– Te, Gabikám, hogy is hívnak...

– Miklós.

– Na, ez az. Mikikém, hogy megy?

– Még el sem kezdődött a verseny, ahhoz képest jól.

– Ja, hülye vagyok. Te, Gabikám, vagy hogy is hívnak, van egy cigaretta?

Gyuri udvarias ember, először tesz egy tiszteletkört, csak utána kér cigit.

– Itt van, vegyél.

– Te, Gabikám, vagy hogy is hívnak, a hatost mondták az elsőbe.

– A Lütyökét?

– Azt, a hatost... Lütyökének hívják? No, azt mondták.

– Nem érdekes, az első futamban nem játszom. Iszol egy fröccsöt?

– Igen, köszi, Mikikém vagy Gabikám, vagy hogy is hívnak, egy fröccsöt, szóval a hatost, azt mondták.

Kortyolom a fröccsöt, ez belefér a keretbe, közben elgondolkodom. Szegény Gyuri még életében nem talált el egyetlen lovat sem. Viszont mindig lelkesen szól, hogy mit mondtak neki. Hogy ki vagy kik, azt nem tudni. Ám, ha jobban belegondolok, olyan nincs, hogy valaki soha ne találjon el semmit. Ez a Lütyőke nem is hülyeség. Leveszem előre, elég nagy meglepetés lenne, de van a lóban képesség. Alá játszom azt a négyet, amit tippeltem. A kassza felé bandukolva felmerül, hogy a négy tippelt nem jó; ahhoz, hogy Lütyőke nyerjen, az esélyeseknek hibázni kell, és akkor bárki ott lehet a placcon. Inkább mezőnyözök, az egy kiló, de ha bejön, kaszálok, ha meg veszítek, még belefér a keretbe.

Lemezönyözöm Lütyökét, a lelátó felé tartok, ám akkor megállít a „nyú-jorki emberünk”. Valaha lovász volt, elég jó tippet tudott, ezért kapta a fedőnevét.

– Te, bajszi, figyelj csak! A Zubek ma egész nap nyomni fog.

A Zubek egy segédhajtó, de a fakezüek fajtájából. Jó esetben két versenyt nyer egy évben.

– Hát, ha nyomni fog, akkor hallhatjuk a nyögéseit.

– Hülye vagy, bajszi, mondom, hogy mindennel igen!

– Honnan veszed ezt a baromságot?

– Holnap lesz a házassági évfordulója. Kell a lé. Érted már?

– Értem. Iszol egy fröccsöt?

– Nem. Tisztán iszom.

Még el sem kezdődött az első futam, már elment kétszáz forintom. Nem baj, úgyis csak a harmadik meg a hetedik futamban akarok játszani, arra megvan a százhusz, plusz Lütyőkével nyerhetek. Nem nyerek. Lütyőke jó kilencedik, jött a papír, de nem érdekes.

A megszokott páholyba megérkezik Győző és Andor. Mindketten újságírók. Győzőnek van néhány lova is a pályán. Természetesen azonnal leme gyünk a büfébe megtárgyalni a várható eseményeket. Győző kérdi, hogy mi a meglátásom a harmadik futamra.

– Tikkadt, Palimadár, Ücsörgő, meg esetleg a ZubeK a Rémvirággal. Azt mondták, a ZubeK egész nap nyom.

Andor persze elkezd röhögni.

– A ZubeK az állandóan nyom. Húsz éve már minden futamban csak nyom.

– De... – szeretném továbbadni az információt a házassági évfordulóról, ám Andor nem kíváncsi ZubeKre semmilyen formában.

– Hagyd ezt a hülyeséget. A ZubeKre nem fizetnek. Eddig sem fizettek, ezután se fognak. Kész.

Győző szólal meg:

– A harmadikban nyer a lovam.

Értetlenkedem.

– A Pántlika? Most jön ki sérülés után. Szerintem semmi esélye.

– Beszéltem a Bandival, azt mondta, repül a ló, úgyhogy megpróbál nyerni vele.

A harmadik futam előtt melázok kicsit a kasszánál, majd úgy döntök, hogy nyerőnek játszom Győző lovát, Pántlikát, meg persze a ZubeKet, helyre meg a magam választotta három

lovat. Leveszem hármás befutóba is, pont kétszáz forint, de nem eshetek ki.

Pántlika tényleg repül, biztos nyerőnek látszik, amikor nagy durranással kilukad a kocsikerék gumija, a ló megijed, átgaloppozza a célt. ZubeK hajt, mint az örült, persze csak hatodik. A befutó? Tikkadt, Palimadár, Ücsörgő. Az én három lovam. A két befutó ezerhatszáz forint. Átkozom magam, hogy miért nem azt játszom, amit elterveztem, de késő bánat. Akkor kérem kölcsön az első ezrest. Elindulok a tévéközvetítő szoba irányába, de összetalálkozom Zsiga bácsival, aki megnyúlt képpel, kicsit zavarodottan kóvályog.

– Mi baj van, Zsiga bácsi?

– Palimadár, Tikkadt voltam.

– Nem vette vissza?

– Tudod, hogy soha nem veszem vissza.

Tudom. Zsiga bácsi már-már legendás alak. Hatvan-egynéhány éve minden versenyen kint van. Az a hír járja, hogy mindig csak egy tikettet vesz, nyerő, mögé a placc. Tíz forintért játszik, soha többért.

Megérkezem a közvetítőszobába, drága öreg barátomhoz, Sipos Tamáshoz. Székely Pista most nincs jelen, hiszen hajt az ötödik futamban, az amatőrök között, arra készül az istállókban. Különben együtt közvetítenek Tamással. Sipos úr szeme felragyog, amint meglát, és azonnal tájékoztatja a fogadóirodák közönségét, hogy megérkeztem, én, a legkiválóbb újságíró, a legnagyobb turfszakértő és a legjobb barát.

Zavarban vagyok, de jólesik. Tamás leteszi a mikrofont, és hozzám fordul.

– Drága Miklósom, mit játszol a negyedikben?

– Ebben nem játszom.

– Arra gondoltam, hogy vegyük le közösen, hármas befutóba az egyest előre, mögé az ötös mezőnyt oda-vissza, meg az ötöst előre, egyes mezőnyt oda-vissza. Az két-kétszáz forint.

Van nálam pénz, most kértem, miért ne. Belemegyek a dologba, de a kasszánál befutóba is lejátszom az egyest és az ötöst a mezőnnyel, meg az egy-ötöt is oda-vissza. Persze a hatos nyer, az egyes a második, az ötös harmadik. Nem nyertünk egy fillért sem.

Az ötödik futam előtt Győzővel és Andorral lemegyünk a büfébe, megiszom egy sört. Egyszer csak valaki hebegni kezd a hátam mögött.

– Te, Gabikám, vagy hogy is hívnak, van egy cigarettád?

Megjött Gyuri.

– Van, csak azt áruld el, hogy mit szívsz a hét azon napjain, mikor nincs lóverseny...

– Most haragszol, Gabikám, vagy hogy is hívnak. Azt mondták, hogy nyer a kilences, a kilencest mondták.

Szegény Gyuri nagy természetbarát. Minden futam előtt beviszik az erdőbe. Nem is tudom, miért nem alapított még egy környezetvédő pártot.

– Jó van, Gyurikám, ha nyer a kilences, válják egészségedre. Iszol egy fröccsöt?

– Igen, egy fröccsöt, de nincs egy húszasod?

Adok neki egy húszast, van még pénzem, most kértem nemrég, ebben a futamban úgysem játszom.

A kilences általános elképedésre hosszakkal nyer. Kvóta a csillagos ég. Legalább Gyurinak megvan, vehet magának cigarettát. Kérdem is tőle később:

– Na, benyúlták?

– Képzeld, Gabikám, vagy hogy is hívnak, kértem a kilencest tétre, hely-

re, de a kasszás a tizenhármast adta. A tizenhármast adta a kilences helyett.

– Nyilván félrehallotta.

Szegény Gyuri, reménytelen. Megiszunk még egy fröccsöt, közben oda-sündörög mellém egy roppant szakadt fiatalember.

– Te öreg, adj egy kilót, ha megjön a nyugdíjam, megadom.

– Persze, csak éppen még negyven év van a nyugdíjadiig.

– Jó-jó, de addig leszázalékolhatnak!

No igen, a hülyéket leszázalékolják, előbb-utóbb engem is. A hetedik futam előtt Samukával találkozom. Samuka végtelenül kedves, jó haver, megszállottan kisegít a Rónai istállóban, neki magának is van lova. Most éppen haragszik rám.

– Mikikém, azért azt nem kellett volna írnod!

– Mit?

– Azt, hogy a Szucsong Herceget doppingolták!

– Én ilyet egy szóval nem írtam. Azt írtam, hogy Szucsong Herceg minden előzmény nélkül, rekordját megjavítva, váratlanul nyert, és ezt nem lehetett kitalálni.

– Jó, nem lehetett kitalálni, de akkor sem doppingolt!

– Samukám, hidd el, fel sem merült bennem, hogy doppingolt.

– Ha nem merült fel benned, akkor nem kell ilyet írni.

Megadom magam, inkább másra terelem a szót.

– Nálatok mi van az istállóban?

– Most fut majd a Jóvátétel, figyelj oda rá.

– Öreg már szegény, valaha jó volt, de semmi esélye.

– Na-na, csak figyelj meg az öregget, meg, mint a villám.

– Nyerni fog?

– Azt nem mondtam, csak figyelj rá oda.

Megyek a kasszához. Itt van ez a Jóvátétel, aztán Zubek is hajt Nyakravalóval. Ám hagyom a fenébe, maradok annál a három lónál, akiket játszani akartam. Zsineg, Tanítónő, Morbid June körbe. Hatvan forint és kész. A start után Nyakravaló ugrik, egyből kidobják, Jóvátétel is bizonytalanodik, vagy negyven méterrel lemarad. Ezt jól csináltam, állapítom meg magamban. A célegyenesbe Tanítónő fordul először, mögötte Morbid June és Zsineg. A többiek leszakadva. Elégedetten hátradőlök, ám ekkor a homályból kibontakozik Jóvátétel, és veszett iramban kezdi ledolgozni hátrányát. Már megelőzte Morbid June-t és Zsineget, szinte szárnyai nőnek, úgy jön, pont a célban elkapja egy orrhosszal Tanítónőt is. Megint vesztettem. Megyek, megiszom egy sört. A büfében Zsiga bácsival találkozom. Az öreg büszkén kihúzza magát, szinte ragyog a boldogságtól és az elégedettségtől.

– Megvolt, Zsiga bácsi?

– Száz-százért van befutóm, és háromszor a hármasm!

– De Zsiga bácsi, egy darab tízforintos tiktetből?

Úgy néz rám, mintha most jöttem volna Veér András rendelőjéből.

– Ha Tanítónő nyer, háromszázért van befutóm, és hétszer a hármasm.

Így omlanak össze a legszebb legendák. Akkor kérem kölcsön a másodikat ezrest.

Ingázom a páholy, a kassza és a büfé között. Játsszom favoritokat, játszom kontrákat. Gyurinak adok egy fél doboz cigarettát. Győzővel és An-

dorral megiszom még néhány sört. Később áttérek a konyakra. Zubek lova kitör a kanyarban, alig tudja megfékezni. Sipos Tamással ismét játszunk közösen. Gyuri újabb cigarettát kér, és közli, hogy a hetest mondták neki. Nyújorki emberünk továbbra is tisztán issza a bort, és töretlenül kitart Zubek mellett. Zsiga bácsi újfent megnyúlt arccal ül, mert nem vette vissza. A konyak mellé kávét is iszom. Beszélgetek, tippet adok, tippet kapok, néhány embert meghívok egy italra, néhányan meghívnak egy italra.

Eljön az utolsó futam.

Összeszámolom maradék pénzeimet, pont százhusz forint, ebből négy lehetetlen lovat megkeverek. Nem is játszottam rosszul. Az én négy lovam a második, a harmadik, a negyedik és az ötödik. Csak az a baj, hogy Zubek nyer egy utcahosszal. Őt most nem játszottam. Mondom is Győzőnek:

– Pedig tudtam, hogy kell neki a pénz, hiszen házassági évfordulója van.

– Kinek?

– Hát a Zubeknek.

Győző értetlenül néz egy darabig, majd felvilágosít.

– Te, én jól ismerem a Zubeket, és bizton állíthatom, hogy nőtlen.

*

Vasárnap délelőtt már vagy ötöd-ször néztem át a galopp turfot. Osztok, szorzok, számítgatok, mérlegetek. Kétezer-négyszáz forintot veszek magamhoz. Két ronggyal tartozom. Érett megfontolás után úgy döntök, csak két futamban fogok játszani, az százhusz pénz. A többiből megiszom egy-két sört vagy fröccsöt...

Balczó András

Sokszor elszálltam így

A háború alatt, pontosan 1944–45 fordulóján Nyíregyházán éltünk, és onnan egy 10-12 kilométernyire lévő tanyára mentünk szüleimmal, édesanyám, édesapám, két testvérem és én. Ott, a tanyán a családnak volt egy csikaja, tehát lova és kiscsikó, és nekem, a hatéves gyereknek az volt a sirámom, hogy vigyük haza, vigyük magunkkal ezt a csikót, mert nekem nagyon tetszett, és nagyon vonzódtam hozzá. Kérdezték a szüleim: „De hát, Bandikám, hová tegyük azt a lovat ott benn Nyíregyházán?” Én azt mondtam: „Tartsuk a fürdőkádban.” Nagy nevetés volt persze. Aztán tizenégy, tizenöt éves korom határán, tizenöt éves koromban a nyíregyházi metodista papnak a fia barátom volt, most is az. Lómániás gyereknek született, hároméves kora óta csak lovakkal foglalkozott, csak azt rajzolta, mai napig is csak lovakkal foglalkozik. Ment mindenhová, ahol lóval találkozhatott, simogatta, lapogatta, ha lehetett, felkapaszkodott rá, és hát ment ő és mentem én is, és ugyanígy felkapaszkodtam a ló hátára és volt vonzódás, kialakult a vonzódás a lovak iránt.

Nyíregyháza környékén, a közelében volt egy fedezettő állomás, ahol tíz mén állt, a környékbeli gazdák oda hozták a kancáikat befedeztetni. Oda jártunk a barátommal, dolgoztunk, segítettünk, kitrágyáztunk, bealmoztunk, etettünk, itattunk, lovat pucoltunk és ennek ellenében lovagolhattunk. Rendszeresen jártam oda lovagolni tizenhét éves koromig.

Öttusázás szándékával Budapestre kerülve végleg szoros lett a lovakkal a kapcsolatom. Általában hetente három lovas edzés volt, kedd, csütörtök, szombat, mindig belovagoltunk egy lovat ilyen alkalmakkor. De aztán sűrűbb lovaglási akcióim is voltak, amikor mindennap három lovat lovagoltam be. A lovaglás nekem soha nem volt munka, hanem mindig kikapcsolódás, élvezet, gyönyör, szórakozás, azzal együtt, hogy sérülésekkel is járt a lovaglás, a versenyzés.

1956-ban még olyan volt az öttusában a lovaglás, hogy nem leverhető akadályt kellett átugrani, hanem fix akadályokat. Hosszú, 3-4000 méter hosszú pálya, azon sok fix akadály, és nem lehetett leverni a rudat, hanem ha baj volt, akkor repült a ló is meg a lovas is. Én nagyon sokszor elszálltam így. Akkortájt, de lehet, hogy később sem, félelemérzet nem volt bennem. Mivel a versenyre időre kellett futni. Előre, mint a töltény...! Bizony sok bukás származott belőle, kulcsontom eltört, könyökcsontom eltört, bordáim törtek, apróbb agyrázkódások előfordultak, de az, hogy ne folytassam az öttusát vagy emiatt szakadjak el a lovaglástól, az soha nem vetődött fel bennem.

Aztán 1978 januárjától 1983 őszéig mint belovagló tevékenykedtem az öttusaistállónál, ami azt jelenti, hogy napi öt lovat kellett belovagolnom (belovagló az, aki a lovakat az edzésre és versenyzésre alkalmassá lovagolja). Ez is olyan munka volt nekem, ami öröm, mert lóval kellett foglalkozni, lovagolni kellett. 1983-ban az öttusasporttal felhagytam. Illetve már korábban a sportvezetés szakított énelem. Tíz évig hiába vártam, hátha olyan feladatot kapok az

ötthasportban, ami által helyemen lehetek. Vártam, de hiába, hogy versenyem után talán alkalmaznak olyan munkakörben, ahol valóban hasznomat vehetik. Mivel se párttag nem voltam, se más módon nem gazsuláltam, nem nyertem alkalmazást szövetségi kapitány tisztségben, hogy a sportágban szüksegeset megcsinálhassam. Abbahagytam a várakozást, és a belovagló állásomat is feladtam. Azóta nincsen számottevő kapcsolatom a lovakkal. Ha lovakat látok, feltolulnak az emlékek, de fájdalmas nosztalgiaérzés nincs bennem.

E számunk szerzői

- Babári Netti** (1975) – környezetmérnök, Ecser
- Balczó András** (1938) – a Nemzet Sportolója, Budakeszi
- Borbély András** (1983) – költő, szerkesztő, egyetemi hallgató, Budapest
- Ifj. Bozsik József** (1981) – sportújságíró, Budapest
- Dede Balázs** (1986) – egyetemi hallgató, Budapest
- Elek Szilvia** zongora- és csembalóművész, zeneszerző, író, szerkesztő
- Gerliczkiné Schéder Veronika** (1979) – főiskolai adjunktus, Nyíregyháza
- Gráfik Imre** (1944) – etnográfus, muzeológus, Szombathely
- Győrei Zsolt** (1970) – drámaíró, dramaturg, műfordító, Budapest
- Hecker Walter** (1937) – hippológus, egyetemi magántanár, Budakeszi
- Izslai Zoltán** (1933) – költő, kritikus, Budapest
- Józsa Árpád** (1982) – egyetemi hallgató, Budapest
- Kelemen Erzsébet** (1964) – író, költő, drámaíró, középiskolai tanár, Debrecen
- Kisslaki László** (1946) – szabad foglalkozású, Steinbach (Németország)
- König Róbert** (1951) – grafikusművész, Budapest
- Kurucz Attila** (1968) – lótenyésztő, Miske
- Lang Ádám** (1984) – egyetemi hallgató, Budapest
- Lászlóffy Aladár** (1937) – költő, író, Budapest
- Lászlóffy Csaba** (1939) – író, költő, drámaíró, esszéista, Kolozsvár
- Lelkes Mária** (1948) – iparművész, Budapest
- Ligeti Éva** (1954) – tanár, Szolnok
- Lukács Zsolt** (1971) – műfordító, egyetemi hallgató, Ljubljana (Szlovénia)
- Márton László** (1959) – író, drámaíró, műfordító, Budapest
- Matolcsi Balázs** (1971) – tanár, műfordító, Diósjenő
- Mező Hajnalka** (1978) – szociálpedagógus-művelődésszervező, Győr
- Nagy Katalin** (1951) – kutató, műfordító, Budapest
- Nagyatádi Horváth Tamás** (1974) – szabad foglalkozású, Zámoly
- Németh István Péter** (1960) – könyvtáros, költő, Tapolca
- Oláh Tamás** (1944) – költő, szerkesztő, tanár, Budapest
- Ruzsicska Mária** (1943) – író, újságíró, Budapest
- Szegedi Kovács György** (1959) – költő, Sárszentmihály
- T. Ágoston László** (1942) – író, újságíró, Budapest
- Tari Gergely** (1988) – egyetemi hallgató, Szeged
- Ugró Miklós** (1953) – újságíró, Budapest
- Vasy Géza** (1942) – irodalomtörténész, kritikus, Budapest
- Vinklmann Attila** (1970) – tanár, Szentlőrinc

Ifj. Bozsik József

Criolloháton Kubában

2007. október, a Karibi-térség legnagyobb szigete

Aki a lovak szerelmese, csak az tudja igazán, milyen is az az érzés, amikor a lovastudás egy fokkal fejlődik az emberben. Családommal több évtizede foglalkozunk lovakkal, elsősorban fogathajtással. Többször tanultam-tanítottak lovagolni is, ám több mint negyed évszázadnak kellett eltelnie és tízezer kilométert utaztam ahhoz, hogy igazán élvezni tudjam a lovasélet legnemesebb módját, azaz a lovaglást. Megérte.

Úton-útfélen lehet hallani arról, hogy a magyarság jelen helyzetében nem érdemli meg az egykoron oly fényesen csengő lovas nemzet titulust. Bár vannak különféle látszatintézkedések, mint a nemzeti lovasprogram vagy a beharangozott többmilliárdos állami fejlesztések a lovaságzatban, ám a tények mást mutatnak: a lóverseny teljes leépítését, állami méneseink elsorvasztását, nemzeti értékeink elkótyavetyélését. Jómagam 1984 óta szinte az összes fogathajtó világbajnokságon részt vettem, az összes lovas világtékon jelen voltam, és valahogy együtt nőttem fel a hazai állami lovaságzat leépülésével, a magánlovardák rohamos szaporodásával. Külföldi útjaim során láttam, hogyan hagynak el bennünket a lótenyésztés területén először talán a svédek, majd a németek, hollandok, belgák és mára a szlovének, szlovákok, csehek, sőt a románok is. A tudás márpedig nem hagyott el minket. Fényesen bizonyítja ezt Lázár Vilmos pályafutása, akinek tehetsége ma is egyedülálló a világon, ám az aranyérmeket az elmúlt években más országok lovainak köszönhette. Mindezek után meghökkenőek voltak számomra egy tengerentúli utazás tapasztalatai. Kuba is megelőzött minket – vagy talán mindig is előttünk járt?

Amikor leszállt a gép a havannai repülőtéren, és végimentünk a város főutcáján, mintha visszamentünk volna az időben. Ötven év átlagkorú járművek – köztük magyar Ikarus buszok is –, macskaköves utak és fogatok, lovak szinte mindenütt, az emberek arcán pedig boldog kiegyensúlyozottság.

A kubai lovak fajtájukat tekintve figyelemre méltó kis criollo lovak. A criollo típus, mely magában foglalja többek között a Peruvuan Pasos, Paso Finos és spanyol musztáng fajtákat, a spanyol Berberék és Jennetek leszármazottai, de már a gyarmati Újvilág egyedülálló olvasztótégelyében jöttek létre. (A criollo egy gyarmati kifejezés, azokat az embereket definiálja, akiknek felmenői spanyol vidékről származnak, de ők maguk már az Újvilágban születtek.) A gyarmatok nem éppen kegyes környezetének egy kivételesen erős típust kellett létrehozni, mely ellenáll a kimerültségnek, fáradalmaknak és betegségeknek, alkalmas hatékony takarmányozásra akár a legzordabb, sűrű, bozótos erdőben vagy ingoványos, mocsaras területen. A fejükre jellemzőek az egymástól távol ülő szemek és a finom pofa.

Egy tapasztalt fogatló ára Kubában egy ottani átlagmunkás éves keresetének felel meg. Az 1990-es évek során, a szocialista Kuba legrosszabb,



terméketlen éve alatt a lovak még inkább értékesebbé váltak – extrém, de inkább szürreális mértékű igényeket ösztönözve.

Abban az időben a farmerok és a campesinók (hegyvidéki nép) ahhoz folyamodtak, hogy közvetlenül a házukig bevigyék a lovaikat, hogy megvédhessék őket a tolvajoktól. Ekkoriban megesett, hogy a gyarmati házak felül nyitott udvarának közepére hozták be a lovakat, gazdájuk a tornácon tért

nyugovóra egy machetével, hogy az értékes állatot megvédelmezze. Az ínséges idők múltán az udvarok már nem szolgálták többé istállóként, hanem inkább a ház mögötti hegyoldal legelőire kaptattak fel a lovak.

A tízórás repülőutat kipihenve a második napon egy tizenhárom fős kisebb csoporttal érkeztünk meg a világ egyik legszebb természeti tájegységére, a Vinales-völgybe. Előzetes programunkat még otthon átfutva alig vártam ezt a napot, hiszen lovaglás is szerepelt rajta. Az ország egyetlen lovardája a fővárosban, Havannában van, így nem csodálkoztam, amikor kiderült, hogy ez bizony túralovaglás lesz. Buszunk egyszer csak megállt, majd az idegenvezető közölte velünk, hogy ettől a ponttól lóháton megyünk tovább. A csapatból egyedül én ültem az életben egynél többször lovon, így érdekes kezdett lenni a kirándulás. Pontosan tizenhárom ló állt velünk szemben, felnyergelve, felkantározva. Az idegenvezető segítségével abban merült ki, hogy választhatott mindenki magának egy lovat, és irány a hegyek! Végigfutott bennem a választás lehetősége, hogy egyáltalán melyik állat éri meg a másfél órás utat a legközelebbi megállóig, így esett a szemem az egyetlen tarka állatra, amely elég jó kondíciónak örvendett. Egy pillanat alatt felugrottam a nyeregbe, az út mellett látott pár esztendőes gyerekek mutatványát utánózva, akiknek ez az állat a legtermészetesebb közlekedési eszközük. Fentről néztem végig, ahogy kis csapatunk többi tagja erőteljes küzdelemben felkerül, majd a másik oldalon ugyanazzal a lendülettel le is pattan a lovacskákról. Végül elindultunk. Ki hogy tudott, folyamatosan biztatva alkalmi közlekedési eszközét, a vérbeli kubai criollót.

A criollók kis termetűek, vaslábakkal, vasgyomorral rendelkeznek, és olyan intelligencia birtokában vannak, mely már-már nyugtalanító. Csakugyan, a Latin-Amerika kreol lovairól szóló tanulmányok így jegyzik a típus központi ismertetőjeleit: tekintélyes keménység, hasonulási képesség a takarmányozás bármely típusához, ellenálló képesség a fáradtsággal szemben és az erőnlét gyors visszaszerzése. A faj ugyancsak figyelemreméltó élettartammal és magas termékenységgel bír. Ezek tudatában egy teljesen kezdő lovasnak is tökéletes élményt tud nyújtani egy ilyen ló, rögtön terepen, lovarda, feszítőzabla nélkül, mint több évszázaddal ezelőtt.

Beszédbe elegyedvén a túravezetővel egy érdekes kérdésemre érdekes választ kaptam:

„Azt akarod tudni, mikor pofoztattuk ennyire helyre a természettel, amit az üzletlen elveszítettünk? Azok a fajták, mint az arabok, melyeket elköltöztettek

azokból a sivatagi közösségekből, melyek létrehozták őket, mostanra főleg finom csontozatú, mutatós külsőt nemzenek, talán a természetes keménységük kárára. A mi lovaink úgy néznek ki a semmittevésük perceiben, mint akik kellemetlenül érzik magukat, és láthatóan új erőre kapnak reggelente, amikor felszerszámozzák és befogják őket a napi munkára.”



nem ismeretlen számukra. Úgy tűnik, mintha levegővel táplálkoznának, vagy inkább semmivel, de egyébként a legelőkről és folyóvízből nyerik táplálékukat. Ottjártunkkor is derékig érő, zöldellő legelők borították az utak mentét több száz kilométeren keresztül.

Közben pedig kicsi karavánunk megtette az első fél órát, bár kissé ijedten néztem hátra, mennyien is maradtunk a kezdő csapatból. Láss csodát: derűs emberi arcokat és elégedetten prüsszkölő lópofákat láttam mindenütt! Mindenki fent maradt, csupán az egyik hölgy cserélte le lovát a túravezető patására, mivel nem ért a lába a kengyelig, és azt állítani egyébként egyiket sem lehetett.

A kubai lovak egy héten hat napot dolgoznak, fogatot húznak vagy szántanak. Vasárnaponként engedik a lovakat kószálni a folyók környékén kora estig, amikor is leküldik a gyerekeket, hogy szedjék össze őket. Senki se tudja pontosan, mennyi ló él Kubában, de az egy főre jutó állatok száma a világ élmezőnyében lehet. A világ legszebb természeti adottságú szigetén nincs alapfajta vagy alapos családfa. Más nemzetek criollo lovainak származása



jobbán dokumentált. Például Argentínában – hasonlóan más latin-amerikai országokhoz – egy mozgalom őrzi a criollok sértetlenségét, ez vezetett szelektív és genealógiai adatbázis megalapításához. Az adatok hiányosságának ellenére és az alattam ügető lovat szemlélve mégis nyilvánvaló, hogy a kubai lovak nem mondhatók korcsoknak. Felépítésben és vérmérsékletben felismerhető azonosságot mutatnak: körülbelül másfél méter magasak, a legtöbbször súlya 320–410 kg közötti. A lovak nagy része – nem mind – közepes lendületű, de kevésbé hangsúlyozott paso járásmóddal bír, mint a Paso Fino vagy az argentin criollo.

Szinte fel se tűnt, de már egy órája haladtunk úgy, hogy a modern emberi civilizáció egyetlen vívmányába sem ütköztünk, még aszfaltúttal sem találkoztunk. 1990, azaz a szocialista kereskedelmi blokk meggyengülése óta Kubában különleges gazdasági feltételek tapasztalhatóak, az üzemanyag és a gépjárművek pótalkatrészei nagyon költségesek és nehezen szerezhetőek be. Ez vezetett oda, hogy megnövekedett a lovak használata a vidéki és városi szállításra egyaránt. Megjegyzendő, hogy itt a drága benzin más fogalom, mint Európában: literjének ára pontosan száz forintnak megfelelő konvertibilis peso. A kormány szabályozza és jogosítványhoz van kötve az állatok közlekedési



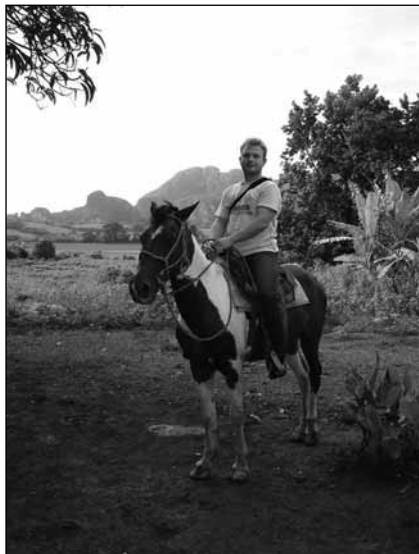
használata, sőt meghatározott limit érvényes a lóvontatásos közlekedési eszközön szállított utasok és rakományok súlyára. Itt ismeretlen látvány az, amit hazánk egyik főútján munkába menet mindennaposan tapasztalok: egy elég kis termetű, hónapok óta sánta póni húzza az egész pereputtyot, plusz a teli gumis kocsit. Többször szólunk már a hatóságoknak, de megfelelő törvények híján nem tudnak tenni semmit. Kubában 2000-ben tizenhatezer regisztrált

eszközt húzott ló vagy szamár. Néhány városban, mint a Granma tartományi Bayamóban, tradicionális nagy fakerekű lófogatok szolgálják a városi nép utazását, míg más területen, például Pinar del Rióban, lóvontatású, vaskerekű buszokra épül a tömegközlekedés. Az állategészségügy példaértékű. A betegségek vagy paraziták ritkán idéznek elő jelentős megszorításokat, Kuba jó állat-egészségügyi szolgálattal rendelkezik, mely könnyen elérhető. Amikor az embereknek problémájuk akad a dolgozó állataikkal, felveszik a kapcsolatot a helyi állatorvosi klinikával, és az ingyenes kezelés nyomban megkezdhető.

Délutánra megérkeztünk úti célunk kiemelkedő helyére, lovaink tulajdonosának farmjára. A házigazda frissen szedett banánnal és ananással kínált minket, de az elsők azért itt is a lovak. Spanyoltudásom meglehetősen szerény, így hosszas mutogatás és nemzetközi jelek használatával adta a tulajdonos tudtomra, hogy az általam kiválasztott lovacska éppen a kedvenc kancája és túralova, több lovának anyja. Ekkor segítségünkre sietett egyik útitársam, aki perfekt spanyol-angol fordítással egész jó kis beszélgetéshez segített a kubai kollégával. Elmondta, hogy a helyi lovasélet igen komoly reformok előtt áll. Törvénytervezet készült az elmúlt években, mely szerint a jövőben a lovak „csak” három- és húszéves koruk között használhatóak személyek vagy rakományok szállítására. Komoly szabályozás lesz továbbá, hogy nyolc ember vagy ötszáz kilogramm rakomány lenne megengedett lovan-



ként vagy öszvérenként. A szabályozások végrehajtása eltérhet a tájegységek szerint. A tervezet részletezi, hogy a lovak erejéhez mérten, a blokkolt kerekű kocsik rakodási szabályai hogyan változnak.



Kuba vidéki területein erős és büszke tradíció a lovaglás. Alapvetően lóháton járnak be a mezőgazdasági földek 35 százalékát elfoglaló farmokat a felügyelet céljával, ám a városiasodás magas szintje és a gazdaság mostani változásainak eredménye, hogy jelenleg a kubaiaknak csak egy kisebbsége lovagol. 1960 és 1990 között megnőtt az emberek igénye a motorizált közlekedésre, noha a városokban inkább az eredeti fogatok jártak, és a lovakat szórakozásra, farmerkodásra, hegyi szállításra is használták. Ebben az időben a lovak használatát inkább ódivatúnak tartották, elhanyagolták a nemzeti politikában és az oktatás minden szintjén. 1990 után a kubai kormány újra előtérbe helyezte az állati erőt. A vidéki területeken, a gazdálkodó emberek általánosan

az ökrök használatában gondolkodnak, ám a lovak fontossága folyamatosan nő. Több egyetemi tekintély jelzi, hogy ha egyszer az Egyesült Államok blokádjá feloldódik, és a gazdaság igazán lendületet vesz, a lovak jelentősége megszűnik, kivéve a különleges helyzeteket, mint például a farmerkodás és a hegyvidéki közlekedés vagy a turizmus. Addig viszont Kubában a lovak jelentősége folyamatosan nőni fog.

Ezzel a gondolattal fejeztük be az egész utazás számomra legfontosabb napját. El nem tudom képzelni, hogyan lehet Kubában egy-két hetet úgy eltölteni, hogy a varaderói luxus-szállodák halljánál messzebbre nem mennek a turisták. Nekem az ott eltöltött két nap is különleges élmény volt.



A sziget felét sikerült bejárnunk nyolc nap alatt úgy, hogy mindennap más helyen hajtottuk nyugovóra a fejünket. Ez köszönhető többek között egy olyan utazási irodának, amely minden különleges igénynek próbál megfelelni. Ezúton is szeretném a hálámat kifejezni a Mercator Holiday munkatársainak, akik lehetővé tették számunkra ezt az utazást. Minden magyar lovasembernek ajánlom, hogy aki külföldön jár, tekintsen bele egy kicsit a helyi lovaséletbe, mert nem szégyen a tanulás.

Miután elhagytuk a farmot és a criollo lovakat, az egyik német útitárs melém ült és a következőket mondta: „Egész nap figyeltelek. Hihetetlen, hogy mennyi mindent meg tudtál csinálni a lovaddal. Úgy tűnt nekem, mintha ezek a kubai lovak értenének magyarul.”

Kisslaki László

Lómese

Persze az is lehet, hogy megtörtént. Ottó nem érezte jól magát az istállóban. A szomszéd bokszból a sunyi Alfonz is át-átrúgott alattomban hozzá, hogy csillagokat látott, olyat, mint az anyjának volt a homlokán. A fájdalomtól azért felnyihant és patájával a választópalánkba rúgott, csak úgy döngött, mire előjött Kelemen úr egy bottal, és Alfonz hatalmas verést kapott. Ottót szerette az ápoló, legtöbbször mellette aludt, ha véletlenül baromi módon berúgott. Ez általában hetente ötször, hatszor fordult elő.

A háromlábú anyjára már alig-alig emlékezett. Az öreg lónevelő mesélt neki róla hébe-hóba esténként, mikor már ikreknek nézte Ottót. Édesanyja nagyon szép, messze földön híres almásderes volt, de egy részeg sofőr elütötte a teherautójával, mikor keresztelőről hazafelé száguldott. Aztán a baleset miatt elvesztette a lábát, amit aztán levesbe főzve kimértek a népkonyhán a rászorulóknak. Persze az autóvezetőt nagyon összeszidták, de az már mit sem segített szegény állaton.

A baleset után is ellett anyja még pár testvérkét, de Ottó akkor már az állami lónevelde eminens növendéke volt.

Eleinte csodálkoztak, hogy kék a szeme, mint a búzavirág, de azért ő sem kapott kevesebb verést, ha rossz fát tett a tűzre, mint kollégái. Szelíd volt, s sokkal hamarabb megtanulta társainál, hogyan kell a karámban szépen, lassan körbejárni, hogy később a beteg gyerekek le ne essenek róla. Az a rakoncátlan Alfonz – hallat-

lan! – ott is hányavetien ki-kirúgott. Ezért, mivel nem akarta magát a szabályokhoz tartani, néha a főápoló maga is megdöngette az oldalát. Egy véletlen során – mert a postás visszahozott egy köteg kéziratot – kiderült, hogy Alfonz novellákat küldözget irodalmi lapoknak, amikben emberi és állati méltóságról firkál, ezért az igazgató úr megetette vele a művét, és saját kezével verte el a rolóhúzóval. Igazán megérdemelte, hogy kikapott. Az állatorvost – ki nyugtatót akart neki beadni – Alfonz szintén megrúgta. Két ápoló nagyot kacagott ezen. Érdekes, hogy ezek másnap már nem is jöttek dolgozni. Alfonznak meg megígérték, hogy nyugatra megy igazi csikóskulacsvédőnek, ha már másra nem is jó, legalább szépen fénylik a szőre. Így a turisták már odahaza megvehetik a szuvenírt, mielőtt idejönnek nyaralni. Otthon olcsóbban megvehetik, mint itt, mert a kései magyar betyárok rabló módján, túl drágán adják. Alfonz erre nagyon büszke lett, hogy kikerül végre ebből a koszos kis hazai istállóból, és ahogy bedolgozza magát külföldön – mondta –, rögtön ír majd nekik, és mindenkinek küld egy-egy pofa német árpát.

Éjjelente, mikor Kelemen bácsi visszajött az udvarról, mert csak ott lehetett szivarozni és lehetett kiengedni a „májmarlatta” sört, visszadólt mellé a szalmájára, és csődör apjáról is sok jó érdekes újdonságot tudott mesélni. A kis Ottó nagyon szeretne olyan lenni, mint a csillagrúgó senior. Az öreg nagyon örült, hogy áthelyezték egy Hannover nevű városba, és most

az ottani híres kancaképző líceumban biológiára oktatja a bakfisokat, ami sok dohányt hoz az intézetüknek – mondják.

Állítólag sok-sok féltestvére is született már egy holland kancatovábbképzőben, akik sajnós már csak hollandul tudnak nyihogni. Ezt is Kelemen bácsitól tudja, mert tegnap éjjel nagyon berúgott, és ilyenkor érti és beszél is a lovak nyelvét. Alfonz újságolta egyszer, hogy Kelemen bácsit hallotta egy külföldi telivérrel arabul társalogni, és ő azt fordított neki hazai lódialektusra.

Egy csodálatos reggel Ottó megérezte, hogy valami szép dolog történik majd vele. Kelemen úr kefélté szőrét, kis nyerget tett a hátára, vasárnapiasan felszerszámozta és kivezette az udvarba. Ott már jó néhány tanuló társa kimosdatva sorban állt. Nem sokáig bámészkodhattak, mert megjött egy kisbusz a fogyatékosok iskolájából egy bokkrétányi kisgyerekekkel. A fiatal, jól nevelt, szelíd pacik örömmel előálltak; mindegyikük hátára vett egy-egy gyereket. Na persze a felnőttek is segédkeztek egy kicsit az elején. Órá egy barna szemű, béna kezű kislányt ültettek, aki felsőtestével rádólt, hogy érezhesse Ottó teste melegét. Ha van boldogság, akkor mindketten érezték, hogy most ez az. Mindketten sajnálták, mikor letelt az óra.

– Az a marha Alfonz – mondta a pöszén nyerítő, eminens Ágoston később a délutáni szénázás közben a jászolnál, aki egy vak fiúcskát mulattatva rótt a köröket délben – hiába

szereződött csikóbőrös kulacsnak sok pénzér' külföldre, én egy kalap zabér' sem cserélnék vele. – Mindannyian egyetértően nyihogtak.

Aznap éjféltre Kelemen bácsi már kegyetlenül berúgott, mert váratlan nagy öröm érte. Az igazgató úrtól kapott ötezer forintot és egy üveg helyi égetésű „Sobri Jóska” nevű pálinkát, mivel a szerződésben előírt ötven év szolgálati ideje lejárt és mehet azonnali hatállyal nyugdíjba. Erre Kelemen bácsi elsírta magát – na már nem az igazgató úr nagylelkűsége miatt. Még könnyes szemmel megkérdezte, hogy hova a radványi rossebbe menjen vénésegére, mikor egész életében itt lakott a lovakkal az istállóban. – Az ötezer forintot meg a főnök úr beleteheti a seggibe és viheti úgy az üzlettársának. – Az emberséges igazgató nem haragudott meg Kelemen bácsira. Tudta, hogy csak az öröm formázta az iskolázatlan ápoló hálálkodó szavait. Sőt, megengedte, hogy Kelemen ne kerüljön az utcára vénésegére, ezért továbbra is maradhat, sajnós fizetés nem tud neki adni, de besegíthet a munkába, ha már annyira megszokta itt. Az öreg majd kezét csókolt főnökének, és nem csoda, hogy utána kiitta az egész üveg Sobrit.

Később bemászott Ottó mellé a szalmára, aki éppen a mennyei legelőn tépdelte, harristolta anyjával a fűvet, és az sem zavarta, hogy Kelemen úr pálinkaszagát még a mennyországban is érezni lehetett.

A jó isten fejcsóválva becsukta az ablakot.

Ló az akasztófán

– Rohanj a kosárér! – ordította feleségének signore Rossi, az írnok, ahogy kilépett a városháza kapuján. Az asszony éppen barátnőjével, donna Tetróval az akasztott ló haláltusáját bámulta a piactéri sokadalomban, de az ura parancsára már loholt is inaszakadtában hazafelé.

– De a nagyot hozd, mer’ kimérik a lovat! – érte utol még bömbölő bika-hangja az asszonyt, aki már a díszkútnál jobbra fordulván, a kékfestők utcája felé iramodott. Papucs csattogását nem verték vissza a piacteret körbeölelő házak, mert a kövezetre összegyűjtött pénz idén is ellopták a város gazdái.

A díszemelőnyen éppen most jelentette be pálinkától rezes hangján a várnagy, hogy a püspök úr a világi bírósággal egyetértve, kivételesen megengedi a lóhús kiosztását a falunak. Ugyanis a vádlott kínvallatása során kiderült, hogy az állat nem az ördög parancsára rúgta agyon Őkegyelmessége lovását – akiben a nagyúr még ráadásul a legkedvesebb ágyasát is gyászolja –, hanem csak a hirtelen ijedségtől, mert a részeg udvaronc túl közel hajolt a csődör patájához a fáklyával.

A lónak az aztán édes mindegy volt, hogy a halála után feldarabolják-e vagy sem.

Még a vállát sem vonogatta.

A jó hírre persze a gyerekek, fehérnépek szétfutottak, mint tyúk a hirtelen jött jégesőben, fazekat, bödönt, szakajtót hozni a nem várt ünnepi torra. A férfiak ott maradtak, s érdeklődéssel nézték a rángatózó paripát, ahogy az a szerencsétlen pára a patáival kapaszkodót keresve, csak az üresbe kaszált. Mikor még a tárgyalás után szabály szerint felolvasták a lónak a halálos ítéletét, annak még a szempillája sem rezzent. Most aztán bánhatta, hogy nem tanult meg latinul csikókorában!

Az állat még vagy tíz percig dagasztotta a semmit, amikor éppen megkondult a delet jelző harang. A bimm-bammra felreppentek a galambok, csak egy vén süket nézte értetlenül a fiatal korosztályt. Az ő korában nem voltak ilyen idegesek, mint ez az elsatnyult nemzedék. Még ha ölyv is tette szárnyát a faluba, azt is nyugodtan fütykössel várták. De most ő is könnyes szemmel tekintett le a térre, s egy fohászt mormogott magában.

A megkínzott pára még egyszer egész testében összerándult, s utolsó erejével felrúgta lelkét egyenest az Úr égi zsámolya elé, hogy számon kérje Tőle, miért hagyta, hogy az emberiség nagy része meghülyüljön? Almányira tágult szeme még kifordulva is, a felfelé szálló lelke után dermedt az ég felé.

Már a kenderkötél sem rezdült, amikor elsőnek befutott az írnokné a kosárral. Persze a hóhér azonnal szolgálatkészen lemetszette a ló majd karhossznyira kilógó nyelvét donna Rossinak, mert a férje már azt a csemegét idejében lefoglalta magának. Jó lesz estére, a születésnapjára, mikor is együtt ünneplik az udvarukban a Tetro családdal.

Hazafelé már nem rohant az írnokné, hanem Tetronéba karolt, és úgy sé táltak ráérősen a szekéryi gyerekeik mögött. A purdék eleinte vitték, de aztán inkább vonszolták, tolták a poros úton a két vesszőkosarat, mert így könnyebb

és érdekesebb is volt. Amelyiknek spárgagyepelő jutott, önmagát fogta be ló gyanánt a kosarak elé, a maradék féltucatnyi gézengúz meg egymást vette nyakába, s aztán nyihogva loholtak, ordibáltak vidáman hazafelé.

Donna Tetro nem volt megelégedve a mai látványossággal.

– Múlt héten sokkal izgalmasabb volt, mikor egy szerzetest, két apácát, és még ráadás képpen egy zsidót is égettek – dohogta barátnőjének. – Igaz, akkor nem volt hús, csak hamu – élcelődött.

Rossi asszony már szükségesnek tartotta, hogy fontoskodva közbeszóljon, mégiscsak városi szolga az ura.

– Nagyon vigyázni kell, mert köztünk ólalkodik a gonosz, mondta is nekem múltkorában a sekrestyés. Meg aztán azt is még, hogy éjjel-nappal óvakodni kell a boszorkányoktól – tette még hozzá, mintha éppen most olvasta volna a „Boszorkánypöröly”-t, az inkvizitorok szakkönyvét.

– Na persze, ha még emlékszel, a szerdai előadás sem volt azért teljesen unalmas. Mikor az a ministráns égett az anyjával, hát az aztán hátborzongató volt. Még a vizem is megcseppent, ahogy azok sivalkodtak! – nézett öntelten Tetrónéra, mintha az saját kezűleg gyűjtotta volna meg a rózsét a máglya alatt, és nem győzte álszent módon szeméit forgatni, sopánkodni, rémüldözni, aztán hirtelen elfelejtette a boszorkányüldözést, mert egy keserves bömbölés megzavarta gondolatait.

Kiderült, hogy elöl a legkisebb csemetéjét valamelyik testvére szájon vágta a ló nyelvével!



Mire kiderült, hogy Martin volt a tettes, már haza is értek, s a bűnös gyorsan előreszaladt az udvarba, ahol Tetro sebész vakargatta a lábát, egy háromlábú sámlin ücsörögve. A gyerek tudta, hogy az anyja már nem meri megverni, mert Tetrónak, dacára, hogy felcser és hébe-hóba miskarolást is vállalt barátai számára – nagyon gyengéd és érzékeny szív dobogott bekecse alatt. Sohasem bírta elviselni, hogy előtte verjenek valakit, még ha csak egy gyerek legyen is a szenvedő alany.

„Olyankor néha megvadult.”

Mikor az udvarba térült a húshozó csapat, a kirurgus is nagyon megörült, ahogy meglátta a két derűs képű, vidám asszonyt. Jókedvük ragályos volt. Tetro meg-megcseppent a fehérnépeket, miközben azok kiborították a kosarakat a diófa alatt gunnyasztó, kíváncsi nagyasztal közepére. Tetro, mint felcser, érthető rutinnal aprította a hús nagyját, s közben – mint tudós ember – csak tiszta szeszt ivott, egy-egy korty vizet lötytyentve hozzá aromaként. Persze donna Rossi sem adta alább, ő is italt hozott, s szaporán töltögette Tetro asszonynak a nőknek való édespálinkát.

Ahogy már jócskán benne voltak az ünnepi vacsora főzésében, közben is szaporán küldözgették a kontyalávalót a gyomrukba, lóhús érkezését jelentő előhírnöknek. A csemeték is, hogy ne legyenek láb alatt, kaptak egy-egy gyerekkupa verfejllesztő vörösborot, s szétszéledtek az udvarba, tanulni a felnőtte válást.

Már rég beestellett. A csillagok is elfoglalták kijelölt helyüket az égbolton, s néhányan már tüzet is csiholtak az éjszakai lámpájukba. Az írrokra hiába vártak

a vacsorával, mert ő még a lányok ajándékát fogadta a bordélyházban. A gyerekek már a szárnyasokkal együtt elültek, mert a vérképző-nyugtató vörösbor is megtette jótékony hatását, és így a felnőttek vacsora után, halk nótaszóval zavartalanul ünnepelhették a távollévő születésnapját.

A városkaput már korábban bezárták, hogy passzussal sem jöhetett be ember, bárki fia-borja is lett légyen az illető. A poroszlók is megkezdték a megszkott őrjáratukat. Végigjárták az ivókat, ellenőrizték a fogadók vendégeit, s végül pihenőre benéztek egy italra a kuplerájba. Az elázott írnoznak megmutatták, hogy merre is lakik. Elkísérte őt az örömház pikulása is, a hibbant Gino, mert tudta, hogy szép estéje lesz, ha fújja nekik – ha szükséges – a talp alá valót. Annyira még nem volt beállítva, hogy a hangszerével ne találta volna el a száját. Persze, ahogy megérkezett Rossi a zenésszel, nagyobb lángra lobbant a lelkesedés és a nótáskedv, mint az asztalon a fáradt mécses lángja, ami kevés sikerrel próbálta megvilágítani az asztal körül a kipirult, izzadt arcokat. A diófát és a környékét teljesen átengedte a sötétnek. Később nagy vígan táncoltak is egy-egy kört a fűben, nagyokat kacagva a muzsikus kidagadt, verejtéktől fénylő arcán.

A csillagok az égen már laposakat pislogva, virrasztástól fáradtan várták a hajnalt, s már az sem zavarta őket, hogy a felcser részeg álmában köztük bokázik, miközben eszméletlen testét a földön hagyta horkolni. Az írnokné hiába is öntötte le egy kancsó borral, hogy álljon már fel, s vele ropja idelelen a földön, de az meg se mozdult, így kénytelen volt pendelye két szélét pipiskedve, finoman megemelve, egyedül lejtetni. Zeneszó nélkül – mert a szomjas pikulás éppen utánatöltött, s miután lecsúsztatta a torkán a maradék kortyot, a becsületvesztett üres borosüveget visszatette az asztal közepére. Az szegény, szégyenlősen pironkodott ott az ételmaradékok között a mocskos abroszon, ezért hibbant Gino megsajnálta, s gondolta, teletölti. Lehajolt, hogy felvegye a demizsont, ki az asztallábanak dőlve, állva aludt, mint egy ló, de a zenész még a hasához sem nyúlt, maga is borsújtottan mellé esett, pihenni egyet.

Rövidre rá, pikulás Gino akkora ordításra ébredt, hogy talán bele is őszült a rémületből. Egy pillanat alatt kijózanodott. Az árnyékban, ahová már nem terjedt ki a mécses hatalma, Tetro sebész térdelt a sikoltozó Rossi írnoknál, és a megcsonkított altestén kötötte el az erősen vérző sebet. Tetro felesége, akit az ura rajtakapott, amint még az imént éppen az írnokot ölelte magán, mint egy boldog takarót, most eszelős, bamba arccal csak maga elé bámult, miközben a fűvön ülve felsőtestét himbálta, és egy ismeretlen dalt dűnyyögött maga elé. Talán altatódalt. A tragédiát mindig a véletlenek egymásba fonódása okozza, mint minden szerencsétlenséget az ember sorsában. A sebészt is hólyagja pontosan akkor ébresztette fel ájult álmából, s pontosan ott keresett könnyítést, ahol azokat az ital egymásba űzte. Tetro először észre sem vette a fekvő párt, csak mikor odavizelt, nyikkant meg alulról a felesége.

– Magas isten! – A nyomorult írnok milyen szívesen kiegyezett volna kiherélés helyett egy levizelt háttal.

Rossiné megbocsátóan a haldokló férje fejét simogatta, s közben eszébe jutott, hogy még az ura születésnapját ünneplik. Érezte azért, hogy most nem a megfelelő pillanat urának gratulálni.

Már rég benn jártak az éjszakában. A csillagok is szedelőzködtek; egyre sápadtabban világítottak. Lassan keletről feltűnt az egyetlen váltótárs, a nap,

de velük soha, még egy szóra sem ereszkedett le bratyzizni, olyan óriás, hatalmas egy úr volt.

Tetrót már feleségével régen elvitték a városi poroszlók.

A bíróságnak könnyű volt ítéletet hozni. Házasságtörés esetében egyöntetűen akasztófát írt elő a törvény, mint ahogy az emberölésre is. Mivel az írnok reggelre belehalt a csonkításba, ezért Tetro sebész is nyugodtan elajándékozhatta orvosi műszereit, mert többé már nem lesz szüksége rá.

Felesége nem fogta fel a bíró szavainak értelmét az ítélet kihirdetésekor. A szörnyű éjszaka óta csak monoton hangon dudorászik egyfolytában maga elé.

Aznap, mikor a hóhér a kötéllel túlvilágra húzta a Tetro házaspárt, az egész környék összegyűlt a látványosságra, mert elterjedt, hogy az utóbbi évek legnagyobb eseményének lehet résztvevője a népség. Úgy is írta meg a város évkönyve. Természetesen Rossi helyett már más írnok.

Azon a napon csak embereket égettek, akasztottak, fojtottak vagy törtek kerékbe.

Donna Rossi igazán meg volt elégedve. Barátnője nagyszerűen alakított, remek átéléssel. Pláne, mikor a fináléján a nyelvét mutatta a világra.

Az özvegy írnokné hazafelé elégedetten borzongott a gyászfátyla alatt.

Pedig ló nem is volt a műsoron.



T. Ágoston László

Szürke

Lenkey nagyapám nagyon értett a lovak patkolásához. Nemhiába tartották a környék legjobb kovácsának. Nem is volt a faluban olyan ló, amelyik az ő patkójával sántikált volna. No de hiszen becsülettel megtanulta ő a mesterségét, meg volt módja gyakorolni is. Nemcsak a gazdák jártak hozzá vasaltatni, hanem a sok kordés is, akik a bányánál dolgoztak.

Éppen új vágatot nyitottak Balinka-bányán abban az időben, amikor náluk nyaraltam. Nagyon sok meddőt termeltek ki a munkások, s mind elhordták valami távolabbi völgybe. Dömperek, teherautók még nem nagyon voltak néhány évvel a háború után. Kordéval fuvarozták el a fölösleges földet. Volt olyan kordés, aki öt-hat lóval is dolgozott. Az elsőre fölült, a többit meg egymás után kötötte. Szelíd, fáradt jószágok voltak, nyugodtan ballagtak a vezérkordé után. Eszükbe se jutott, hogy másfelé is mehetnének, mint amerre a kötőfék húzza a nyakukat.

Hanem volt egy hatalmas termeltű szürke. Azt beszélték róla, hogy hajdan háttasló volt, katonai. Ez nem akart beállni a sorba, mindig makacszkodott. Ha elsőnek kötötték, elszaladt a kordéval. Ha középre, elszakította a kötelet, és a többieket is maga után húzva nyargalt árkon-bokron át. Rúgott, harapott, még a gazdáját se akarta közel engedni magához. A kordés már azon gondolkozott, hogy eladja a következő fehérvári vásáron. Volt is sok kíváncsiskodó, amikor egy nap beállított vele a kordés nagyapámhoz, mert Szürke mind a négy lábáról lerugta a patkót.

– Ezt ugyan meg nem vasalja, mester úr! – nevetett az egyik falubeli legény. – Még a lábát se engedi fölvenni.

– Jól van, majd meglátjuk... – mondta nagyapám a félig kész patkók közt válogatva. – Kösse be a vasalószínbe! – szólt a gazdának, majd a bábmészakodókhoz fordult. – Ti meg táguljatok kijebb, nehogy bajotok essék!

Szürkét már a sok ember meg a műhely szaga is idegesítette. Türelmetlenül topogott, a fejét kapkodta. Amikor meghallotta az üllő meg a kalapács zengését, fölhorkant és toporzékolni kezdett.

– No, rápróbáljuk a topánkát – mondta nagyapám a kordésnak. – Vegye föl a lábát!

Meg is próbálta az ember, de biz' a ló nem adta. Úgy állt a négy lábán, mint a cövek. Amikor meg nagy nehezen ketten fölemelték, hátrasandított, nyerített egyet, és úgy ellódította őket, hogy az udvar közepéig gurultak. Megdühödött erre a gazda, s egy doronggal esett volna a védtelen állatnak, hogy bosszút álljon rajta. Nagyapám azonban kivette a kezéből és messzire hajította.

– Inkább hozzon egy nyaláb szénát! – mondta, és megveregette Szürke lúdbőrző nyakát. – Tudom, hogy nem tetszik, de innét el nem mész mezítláb... Képzeld, hogy nevetne rajtam ez a sok ember, ha nem tudnának megpatkolni!

A kordés Szürke elé vetette a szénát, és egy pipát húzott elő az ingderekből. Nem olyat, amiből füstkarikákat szoktak eregetni, hanem a makacs

lovak szelídítésére használatos szer-számot. Egy átfűrt bot volt ez, kötélhurokkal a végén. A hurkot a ló orrára húzták, s addig csavargatták, míg kezes báránnyá nem változott. Szürke jól ismerhette már a pipát, mert amint meglátta, idegesen forgolódni kezdett. Hiába csavargatta a kordés, csak veszettebb lett tőle az állat.

– Mester úr! – szólt oda az egyik legény. – Fogadjunk egy kanna borban, hogy nem tudja megvasalni!

– Rendben van – csapott a markába nagyapám –, de egészsítsük ki egy vödör tejjel, és egy abrakoszsák zabal is.

A legény nem értette ugyan a dolgot, de nem léphetett vissza. Már csak azért sem, mert a barátai mind ott kuncogtak körülötte. Hozott is mindent, ahogy ígérte. A bort meg a tejet leengedték a kútba, hadd hűljön, a zaboszsákot meg odatámasztották a műhely falához.

– No, Szürke, ha kipihented magad, kezdetjük – szólt az öreg. Aztán hozott egy létrát meg két kötelet. A vasalószínű mennyezetéből két karika lógott lefelé. Ezekbe fűzte a köteleket, és az egyik végét a ló lábára kötötte, a másikat meg egy-egy legény kezébe adta. – Húzzátok szép egyenletesen, egyszerre! Maga meg tartsa az egyiket, gazduram, hogy fölpróbálhassuk azt a patkót!

Szürkét úgy meglepte ez a fordulat, hogy még nyeríteni is elfelejtett. Moccanni meg végképp nem tudott, hiszen két lába a levegőben lógott.

Nagyapám szépen, komótosan kipucolta, kifaragta a két patát, rászögezte a patkót, és közben magyarázott a gazdának.

– Nem csoda, hogy fél szegény állat, az elevenbe verték a szöget. Jó, hogy egyáltalán járni tudott rajta...

– Hát, mert mindig ficánkolt. Oda vertük, ahová tudtuk...

– Látja, ez a baj. Így vadították el ezt az állatot.

Amikor az egyik fele elkészült, a másik két lábát húzták föl a kötéllal, s arra is rákerült a patkó. Szürke csak állt, amikor leengedték a lábát, s nem akarta elhinni, hogy se nem fáj, se nem szúr.

A legény meg odament nagyapámhoz, és a kezét nyújtotta.

– Megnyerte a fogadást, mester úr.

– No, akkor húzd föl a vödört, fiam! A bort igyátok meg az egészségemre, no meg Szürkéére, a tejet meg add ide, mert nagyon megszomjaztam!

– Hát a zabbal mi legyen? – kérdezte a kordés.

– Az Szürkét illeti, de én akasztom a nyakába.

Szürke újra munkába állt. Reggeltől estig húzta a nehéz kordét hegynek föl, völgynek le, de ahányszor elment nagyapám háza előtt, mindig fölnyerített, és bólintott egyet. Talán így köszönte meg a zabot, vagy az új patkókat? Nem tudom, de az tény, hogy soha többé nem kellett kötél a patkolásához.

Szlovén verses fogat

Saša Vegri
Hol a pejko

Hol a pejko
vörös, mint a homok,
akit még soha
senki meg se lovagolt?
Még legelőimről
ismerem,
amikor a legszebb kanca
szegyét neki nyújtotta,
hogy szökölt,
zöld tejtől ittasan,
gyarapodott gondtalan,
mint az álmok.
Érzem,
nyugtalansága
már akkor rabul ejtette szívem.
Az éjjel hajtánám
illatos gabonákon át
miénk az éj,
mert sose éreztük a zablát
már vár ránk a legelő
meg kell ragadnom
az áttetsző pillanatot,
midőn hajam a legszebb
csődörsörénybe fonódott.

Saša Vegri (szül. Albina Dobršek – 1934, Beograd) művészettörténetet tanult a ljubljana-i bölcsészkaron. Eleinte önálló szabad művészként élt, majd 1968 tól a ljubljana-i Plonirska könyvtár munkatársa volt.

Uroš Zupan

Egy szürrealista a birtokon

Az orgonavirágok közti virrasztást
mintha csak nekem találták volna ki.
Igazi bejárat a sötét halmok
kormához. Sohasem beszélek az izmairról
s a bőrömről meglógott árnyakról.
Kenyeret lógattam rá.
Az emberek habzsolva falták,
ettől gondolataik hosszan és erősen
izzottak. Most benőtte az órákat
a mezei mák.
Jókora, merész ollók hóutat ásnak
a délutánba. Aprócska,
aranyos anyókák égő pajtákról
méláznak. A kecses galopp,
amit először bemutatok,
pisszenés nélkül gördül le a fekete vidéken.
Ló vagyok. Privát horizont.
Törekeny szellőn legelésző
gyengéd rém,
ki visszatér a helyre,
életünk ártatlanságának vidékére.
Az almás piték a legnyugodtabban
akkor formálnak,
ha alszom.

Uroš Zupan (1963, Trbovlje) összehasonlító irodalomtudományból és kulturális szociológiából diplomázott a ljubljanei bölcsészettudományi karon. Önálló szabad művészként él, és a Literatura folyóirat versszerkesztője. Eddig hét verseskötete és két esszékötete jelent meg.

Edvard Kocbek (1904–1981) a XX. század második felének kimagasló szlovén költője, író, filozófus, politikus, keresztény szocialista gondolkodó. A szlovén katolikus értelmiségi kör vezető alakja volt. A két világháború között komoly politikai szerephez jutott. A háború után 1951-ig a kormányban is magas funkciót töltött be, de mivel nem értett egyet a hivatalos politikával, kénytelen volt politikai és részben kulturális elszigeteltségbe vonulni, amely haláláig eltartott. 1968-ban Prešeren-díjban részesült Borzalom (Groza) című verseskötetéért.

Edvard Kocbek

Lipicaiak

A napilap világgá kürtölte:
 a lipicai lovak egy dokumentum-
 filmben működtek közre.
 A rádió fel-alá magyarázza:
 Egy milliomos lipicaiakat vásárolt,
 a nemes állatok patája folyton rúgkapál,
 miközben az Atlanti-óceánon repülnek át.
 S a tankönyv tanítja:
 a lipicaiak hálás háttallovak.
 A Karszt szülőttei, patájuk ruganyos,
 vágójuk kecses, telivér fajtájuk heves,
 mind makacsul hűségese.
 De mégis én hozzátenném, fiacskám:
 e nyugtalan állatokat
 képtelenség világos sablonok közé szorítani,
 kedvező, ha ragyog a nap,
 ekkor a lipicaiak éjfekete paripák.
 Üdvös, ha közel az éj,
 akkor hófehér kancák,
 de a legmegfelelőbb idő,
 ha hajnal hasad,
 hisz akkor fekete-fehér parádés pejók,
 öfenségének, a szlovén történelem udvarában,
 kételyeket okozó tréfacsinálók.
 Mások szent teheneket és sárkányokat imádtak,
 ezeréves teknősöket és szárnyas oroszlánokat,
 egyszarvút, kétfejű sast és főnixmadarat,
 nekünk azonban a legszebb állaton akadt meg szemünk,
 harci terepen, sőt cirkusz porondján is kitűnt,
 királynőket és aranymonstranciát cipelt háta,
 ezért a bécsi császárok francia nyelven
 szólottak a rafinált diplomatákhöz,
 bájos színésznőknek olaszul csapták a szelet,
 a véghetetlen Istenhez spanyolul esedeztek,
 s németül oktatták az iskolázatlan szolgáló hadát,
 ám a paripákkal szlovénül diskuráltak.

Elmédbbe véssd, gyermekem, mily titokzatosan
 fonódik egybe a természet a világ történelmével
 és mily különféle a lélek repte
 minden földi nemzet körében.

Hisz jól tudod, versenyek és futamok földje a miénk.
Ezért hát értheted, Noé bárkájából miért is vágtaztak
hófehér mének makulátlan földünkre,
miért is váltak szent állatunkká e paripák,
miért is léptek a történelem legendás porondjára
és miért háborgatják távoli jövőnk,
szüntelenül az ígéret földjét keresik nekünk,
hogy hősiek nyergük cipelje lelkünk.

Folyton e lovat hajtom, mely fekete-fehér,
kedves kis fiacskám,
mint egy beduin fővezér,
állatommal összenőttem.
Egész életem folyamán rajta utazom,
a lovon hadakozom és rajta fohászkodom,
a lovon alszom és álmodom
és ott is lelem majd halálom,
népünk próféciját is mind felismertem
a titokzatos állaton ültömben,
és e vershez is ihletet, míg nyerge rázott,
remegő háta adott.

Semmi se sötétebb,
mint a világos beszéd
és semmi se valóságosabb a versnél,
melynek megértésére képtelen az elme,
a fényes nap alatt hősök botladoznak
s a sötétben bölcsek dadognak,
a komédiások költővé válnak,
a szárnyas pegazusok egyre sebesebben szállnak
ősi földünk barlangüregei felett
s ugrándoznak, majd dobognak,
e türelmetlen szlovén paripák
még mindig ébresztgetik Mátyás királyt.

Ki képtelen még lovat zabolázni,
hát tanulja meg mihamarabb
e tüzes állatot szelíddé változtatni,
szabadon megtartani a könnyed nyeregben,
hogy vágta a választott mértékét felvegye,
mindenekelőtt pedig kitartani a sejtelemben,
hisz lovaink messziről vágattak ide
és hosszú útra készek,
a motor könnyen csődöt mond,
az elefántok túl falánkak,
utunk pedig hosszú
s gyalogszerrel nehezen járható.

Miklavž Komelj

[a paripa, min a Halál nyargal...]

A paripa, min a Halál nyargal, csupa báj.
Nem fekete. Hófehér, csupán árny.
S bárha testünkön most rúgkapál,
létünk egymástól soha el nem vál.

Bár várunk rá, magamhoz nem kéretem
s torkomban gombóc fojtogat, a kínhatás.
Hogy kívánhatnám, bárcsak meghalnál? –
E képzelt terveket Isten ostorával szétverem.

Oly méltatlan vagyok hozzád, szívesen
hívnám a Halált, jöjjön el, de csak értem.
De ha előbb meghalok, szerencsétlen a léted.

Szaladjunk inkább a zöld fűszálak közé.
Hagyjuk Istenre, hadd uralkodjon odafenn.
Egy pillanatig itt és most létezzünk örökké.

Boris A. Novak

Lipicaiak

In memoriam Edvard Kocbek

Mester, szavakba foglaltad a lipicaiak erejét, a pazar lovakét,
mit kifejezni képtelenség... De amikor először hallottam
nyeríteni őket, megrendített e rejtély. Ott, a lóistálló
karámjában, eleven lángnyelvként lobogtak. És illatuk

honnan oly ismerős, persze, gyermekkori álmom töredéke?
láthatatlan sztyeppék burjánzó képét idézte,
hol őseink istenekként tisztelték e háts jóságot.
Most már tudom, a lovak szeme végtelen mély és szép,

távolabb látnak. Amikor orrukat szél-jelek rezgetik,
a mindenség lehetét érzik. Zúzmarák, füvek és üldözők
mozgására fülelnek. Szülőhelyük, a Karsztok szörnyen
lemeztelenített kövei felett, patáik szikrája megcsillan. Az idő

sodrában vad, előre nem sejthető a vágtuk. Micsoda erő-mező az izmok szövete! Mily fényes és selymes sörényük, fehérülő fény, tündéri bőrpáncél, fekete, mint az éj!... Mester, igazad volt: udvari tréfacsinálók, léptük ritmusa

elbűvölő és csábító, a dámákkal táncot ropnak, az urakat kioktatják, ki itt az igazi uraság. Idomíthatod, mégis zabolátlanak. Csak a maguké. Senkié. A végzet hatalma a bőra korbácsával hajtotta őket a Karsztok bölcsőjébe... A hársfa-

sorok kapuboltozata alatt kecses vágtaival már századok óta nyargalnak szemközt a dicsőséggel. A bécsi udvar ceremóniájának játékos mesterei. A változások szele elől nincsen fedezékük. A harcokban megtizedelten: győztes fehérek, sörényük halált rejt...

Mester, hatalmas himnuszt írtál a lipicaiakról, korunk már képtelen zengőbb dalba foglalni őket. Irigyellek. Látomásod, a képzelet építette történelem, még az igazság szívritmusára énekel, az idő azonban megváltozott. Lelkes szavaid

kiválasztottairól semmi jó hírt sem tudok közölni. Azt állítják, hogy most már nincsen mikrofon a falban. Senki se hallgatja a csendet, mely a sorok közt lappang. Nekünk a mennyet mutató madár a hátártalan szabadság

megpillantásakor lebukott. S e szent állatok beszédét itt már senki se érti... Talán Noé bárkáján egy ismeretlen, kedvesebb és szebb partok felé tartanak...

Miklavž Komelj (1973, Kranj) művészettörténész, költő, műfordító, esszéista és festő. Első verseskötete 17 évesen jelent meg. A Szlovén Tudományos Akadémia Arany Jel-díjában részesült a XIV. századi toszkániai festészet terén végzett kiváló munkájáért. Négy verseskötete jelent meg.

Boris A. Novak (1953, Belgrád) költő, drámaíró, esszéista, műfordító. 1991–1996 között a szlovén PEN elnöke. 1998-ban Monika van Paemellel megalapította Lipica Barátainak Szövetségét a lipicai lovak védelmére. Eddig 63 könyve jelent meg. Számos irodalmi díjban, köztük a Prešeren-díjban (1984) is részesült.

Lukács Zsolt fordításai

Ruzsicska Mária

A búcsú

Az idős férfi átlépett az istálló küszöbén és a szikrázó napsütés után hirtelen elsötétült szeme előtt a világ. A lassan oszló homályban türelmetlenül kereste a lovát. Szíve a torkában dobogott vagy inkább már lüktetett, amikor a csontsovány állatok közül kisejlett a lova alakja, méltóságteljes tartása. Átgázolt a töredezett cementpadlón szanaszét heverő, szemmel láthatóan napok óta ki nem takarított lóürüléken, szalmacsomón és más, felismerhetetlenségig rothadt szeméten. Dermedten megállt a kedves, szeretett kanca mellett. Szeme könnyel telt meg, tenyerével gyengéden végigsimította a gesztenyebarna, sűrű szőrt. Amin még látszott a gondos ápolás nyoma, de a pompásan fésült dús sörény és homloksörény már kissé ziláltan csüngött. A mindig tiszta patákon kezdődő kérgesedés, repedés látszott, az egyik patkó hiányzott. Lesoványodott teste még mindig szép volt.

A ló bőre összerándult a gyengéd érintéstől. Fejét hátrafordította és gazdája vállára ejtette. Kitágult orrlyukakkal szívta be az ismerős illatot. Nagyot fújta, mert megtalálta azt, aki nagyon hiányzott. Percekig álltak így egymásra borulva. Érezték egymás ereiben a vér áramlását, dobolását.

– Menjünk... menjünk... együtt... együtt... – vélte kihallani a férfi a lüktetésből. – De hová? – kérdezte magában. Tehetetlen szomorúsággal megsimogatta az állat kiálló, kemény pofacsontját. Azután meglátta magát a nagy, mélyfekete szembogarokban és megdöbbsent, mert a kemény, jó kiállítású ember helyett egy beesett arcú, lefogyott, riadt tekintetű roncs nézett vissza. Megkapaszkodott a volt földesúri istálló betonvályújának a peremén. Meglátta, hogy a faluból összegyűjtött lovak előtt nincsen takarmány, csak itt-ott éktelenkedett egy-két maroknyi törek. A soványságtól elgyengült szegény párak egyike állandóan bólogatott. – Megőrült? – kérdezte önmagától.

– Miért nem etetitek őket? – förmedt rá a belépő legényre. – Nemsokára mind elpusztul!

– Nincs miből – vont a vállát a megszólított.

– Hol van az a zab, a takarmány, amit tőlem is elvittetek? – ordított a férfi.

– Azt az iroda hintójának a lovainak tették félre. Nem kellene ezek már senkinek. Gyűnnek a traktorok. Amint lehet, én is traktorosnak állok – válaszolt a fiú minden mindegy hangon, és elnyomta cigarettája csikkjét az ajtófélfán.

A férfi felindultan és döbbsenten kirohant a hanyagság e templomából a halálra ítélt, jobb sorsra érdemes állatok közül. Az udvaron a kín szinte megdermesztette, valósággal karóba húzta. Nem emlékezett rá, hogyan ért haza. Az utcán értetlenül néztek a dülöngélő ember után, aki életében egyetlen korty szeszt sem ivott.

Otthon az üres istálló dikóján¹ tért magához. Mélységes mély úr vette körül. Feje zúgott, gyomra égett az elmúlt hetek koplalása miatt. A búzát, a ta-

¹ deszkából összetakolt, szalmával bélelt ágy

kormányt elvitték. Még szerencse, hogy a földben maradt kiasatlan sárgarépa – gondolta gúnyosan. A csirkék is elszöktek oda, ahol enni kapnak. Vagy szokás szerint összefogdosták őket. – Kifosztottak – futott át az agyán, és megrohanták az emlékek. Két hű társa közül a felesége belehalt a meghurcoltatásba, amikor ki akarták telepíteni őket „Kismagyarországba”. Őket, akik szlovák őseit a többi falubeliével idetelepítették Mátyusföldről a török háborúk után. A nevük is szlovák.² Már bevagonírozták őket a szomszéd falu állomásán, amikor jött a hír: az új elnök, Gottwald parancsára mindenkit küldjenek vissza a falujába.

Hazaérve megdöbbentek, amikor a szomszéd faluból (melyet 1942-ben közigazgatásilag községükhöz csatoltak³) származó családot találtak a házukban. A betolakodók hazahurcolkodtak, de az élet régi rendje már nem állt helyre. Feleségét lelkileg megtörték az indokolatlan meghurcoltatások, és hamarosan a temetőkert nyújtott a nehéz munkában derékba tört testének örök nyugalmat. Ötvenkét éves volt.

– Most a másik karomat is levágták – hasított a férfiba a fájó felismerés. Amit az életben elértek, az hármójuk, a felesége, a saját és ennek a lónak a közös erőfeszítéséből született. Ez a kedves lény – mert az állat szót még gondolatban sem ejtette ki sohasem – nem volt közönséges igavonó parasztló. Egész életében keményen dolgozott. Megbonthatatlan egymásrautaltság alakult ki közöttük. Szorgalmasabb és emberszeretőbb volt, mint a többi igásló, akivel a férfi életében találkozott. Segítségével emelkedett ki a család a földesúri birtokon dolgozó feles dohánykertészkedésből a kisparaszti létbe. Nagobbik, jó tanulása miatt tandíjmentes lányának, Máriának lehetővé tette, hogy leérettségizen a bencések által fenntartott észak-komáromi gimnáziumban.

Nemcsak a mezőgazdasági munkákban volt engedékeny és fáradhatatlan társa a férfinak. Hetente kétszer kora hajnalokon, amikor a másik ló kimerülten pihent az istállóban, ő vidáman kocogott be a piaci napokon gazdaasszonyával Révkomáromba. Óvatosan húzta a friss tejjel, rezgő túróval, a tetején vastag bőrrű aludttejgel, a sűrű tejszínnel, az otthon köpült vajjal teli csuprokkal, faze-kakkal telerakott szekeret. Igyekezett meghálálni, hogy jól bántak vele. Kedves volt az idegenekkel szemben is, ha megérezte bennük a jóindulatot. Akit nem kedvelt, azzal szemben közömbösen viselkedett. Barátságos alázattal lépkedett hátán az unokákkal és a falu bármelyik gyermekével, ha az felkérkedett rá. Csikajáért mindig négyen-öten versengtek. A háború alatt a németek elhurcolták a község munkabíró lovait, de Fuksza – mert ez volt a neve – két héttel később egy hajnalon nyerítéssel ébresztette gazdáit és fejét a kerítésen nyugtatva várta a bebocsátást. Örök rejtély maradt, hogyan tudott egyedül megszökni.

Annyi keserűség és fájdalom gyűlt össze a férfiban, hogy életében először elsírta magát. Pár hónapja három ember jött hozzá, akik azonnal rátértek látogatásuk céljára. Egész este arról gyözködtek, hogy lépjen be a csoportba, különben kuláknak nyilváníják. – Nyolc-tíz hold föld miatt? – csodálkozott. Nem szólt, mert nem ismerte az új kormány rendeleteit. Végül azzal győzték meg, hogy lányai távol vannak férjnél, és legkisebb fiával nem tudják ellátni magukat. Amikor az agitátorok elmentek, az egyik – aki a háború előtt ritkán

² Liszka József: A szlovákiai magyarok néprajza. Osiris Kiadó, Bp. 2002. 125. o.

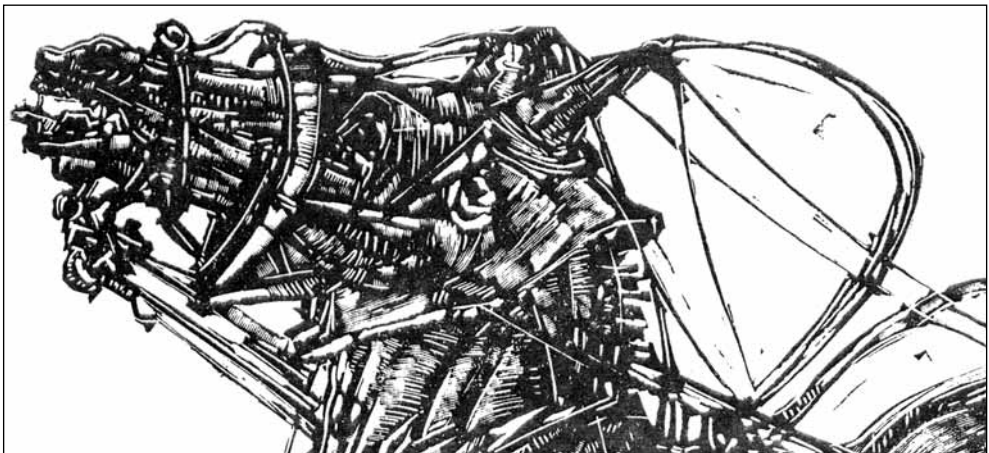
³ ugyanott

elszegődött ide is napszámba – visszamaradt. Rábeszélte, hogy egyik földdarabját – a legjobb minőségűt – adja bérbe, és a jövő évi termésből kap egy összeget. Így megmenekül ez a kis föld attól, hogy bevigyék a közösbe, és a Lajos bácsi is kap egy kis pénzt – ámította. A férfi a kikerülhetetlen nyomás hatására mindenbe beleegyezett.

Másnap elvitték egyetlen tehénkáját és mindkét lovát. Az udvaron állva nézte végig a kifosztást. Fuksza ló és a férfi fájdalmas tekintete egymásba fúródott mindaddig, míg a gyászos menet el nem tűnt az utca végén. A férfit napokig belső zokogás, majd hidegrázás kínozta. Az örökké a lába körül sündörgő puli remegve meghúzta magát a jászol alatt, enni sem jött elő.

Az egymást úzó emlékképek rádöbbenették arra, hogy az eddigi élete csepepekre hullott szét. A dolgos ember számára világossá vált, hogy az a több évtizedes tapasztalata, miszerint szorgalommal, praktikus tervezésekkel, apró lépésekkel mérsékeltén gyarapodni lehet, semmivé vált. A lovakhoz kérte magát, hogy ne szakadjanak el egymástól Fukszával, de a kapálást, a gyalogmunkát ajánlották fel, amiért az év végén a munkaegység szerint kap pénzt. Most már megértette a történeteket: ezzel vége egy világnak! Megcsúfolták mindazt, ami érték volt az életében. Megölik a hozzá hasonló emberek segítőitársait, a lovakat is. – Hatvanéves koromra földönfutó lettem – gondolta. Jóságosan mosolygó világoskék szeme most riadtan nézett a semmibe mély gödréből. Eszébe jutott a pap vasárnapi beszédéből egy mondat: „Erősítsétek meg lelketeket. Ha életben maradtok, még történhet valami jó is.” – Az utolsó társam nélkül nekem már bezárult a kör – gondolta, és legyengült teste befordult a dikón a fal felé. Örvénylő mélység húzta mind mélyebbre, a gyógyító álomba... Az udvaron heverésző kócos kis puli hirtelen felugrott és vonyítva berohant. Kétségbeesetten, elkeseredetten tépni kezdte fogaival a halott ruháját.

Nem tudta meg a férfi, hogy körülbelül vele egy időben Fuksza lóva is eltávozott a dús égi legelőlkre.



Kurucz Attila

Marietta és Poéta

Egy augusztusi kora este kanyarodott a lovarda murva kövére egy négyütemű Trabant. A szebbnél szebb márkás autók között furcsa látványt nyújtott. Mikor közejük parkolt, jó megjelenésű, 35 éves, magas, vékony alkatú, de szálkás izomzatú, barna hajú fiatalember szállt ki az autóból. Bement a lovarda irodájába. Ott nevetgélő lányokat látott divatos lovaglóruhákban. Azok ügyet sem vetettek rá.

Köszörülni kezdte a torkát.

– Elnézést! Lányok!? Az edzőt merre találom?

– Kint van terepen, lovagol – válaszolta valamelyikük, azután trécselt tovább a többiekkel. A fiatalember megindult az iroda ajtaja felé, már majdnem oda is ért, mikor megszólalt egy másik lány.

– Mindjárt visszaér ám, csak pár perc, mert egyórás terepre mentek ki.

– Értem.

– Nyugodtan meg lehet várni.

– Köszönöm!

– Egyébként mit szeretne Zoli bától? Lovagolni tanulni, vagy terepre járni?

– Nem, egyiket sem. A lányom Marietta, imádja a lovakat, szeretne valamicskét tanulni.

*

Másnap Mariettát anyukája, Szilvia vitte a lovardához. Nem vitte be. Kitétte a bejárat előtt, ahogy a férje kérte: „Ne lássák meg a mi szégyenletes autónkat az övéik között.”

Mikor Marietta kiszállt az autóból, gyorsan megpuszilta édesanyját, és már rohant is be a lóistálló felé.

Furcsa, érdekes zajokat hallott, nem tudta mire vélni.

Igazából a fémes hang, a patkolás hangja, ezt furcsállotta a kislány, akin nem lovaglóruha, hanem piros szabadidőalsó, póló volt, meg fekete kobak a fején. Gumi lovaglósizmában furán mutatott, mégis kilencévesen szép kislánynak tűnhetett bárkinek. Most, hogy odaért a kovácshoz, köszönt neki:

– Csókolom. Lehet lovagolni?

– Kérdezd meg Zolit, ott van az irodában.

– Előbb körbenézhetek a lovaknál?

– Inkább az irodával kezd, mert utána elmehet!

– Értem, jó. Köszönöm!

Mikor odaért az irodához, bekopogott.

– Tessék!

A lányka itt is a köszönéssel kezdte.

– Lovagolni szeretnék!

– Nagyon örülök, Zoltánnak hívnak.

– Szeretnék kifizetni egyórás lovaglást. Meg a köszönöm pluszpénzt, azt nem tudom mi, apukám mondta.

- Azt gyűjtsd inkább lovaglónadrágra.
- Ez nem jó?
- Jónak éppen jó, csak nem lovaglásra. Dörzsöli a combot, vádlit satöbbi.
- Mi az a satöbbi?
- Hát a feneked! Bár azt már nem akartam mondani neked.
- Mikor lovagolhatok?
- Igazából senki nem lovas zseni, de mindenki megtanulhatja. Harminc perc múlva kezdhetsz. Eldöntheted, hogy ma és holnap fél-fél órát vagy egyszerre egy órát lovagolsz?



Az istállóban csend és tisztaság. Csak a bent maradó lovak szalazgatták szénájukat. Öt box a jobb, öt a másik oldalon, de csak négy ló volt bent: egy fakó, pej, sárga, sötét pej. Önitatójuk, szép hosszú szálú szalmájuk, oldalra húzható boxajtóik.

Marietta végigsimogatta a lovakat, bár csak a box rácsain lévő résen keresztül. Nem tudta, hogy ide akasztják az etető csészét (muslit), de ide befért a keze, a lovak pedig éreztek valami kisugárzást ebben a lányban, mert nem kínálta őket kockacukorral, répával, mégis odamentek hozzá, mintha érdekelné őket az új jövevény.

Bejött az istállóba az edző és a lovasz, karján nyereggel, kantárral, futószárral. Zoltán szólott Józsinak, hogy tegye a nyeregtartóra a a szerszámokat. Kinyitotta a sötét pej ló boxát, odahívta Mariettát.

- Ez lesz a te lovad, Poéta a neve. Megmutatjuk a nyergelést. Először megápoljuk.

Józsi szőrkefét és tenyér formájú lóvakarót használt. A vakaróval felvakarta a ló szőrét, kefével végigsimította szőrének irányában. Mikor kész lett, jött a nyergelés.

- Először a kantárt az egyik kezünkbe fogva, a zablát a ló szájába téve. Ezen a kantáron nincs szár, azt lecsatoltuk neked, az még nem kell. Rátesszük a nyeregalátétet, a nyergelést a ló marjáig húzzuk a nyakától. Aztán becsatoljuk a hevedert, a kikötőszárat feltesszük. Figyelni kell a hevederre, legalább egy-tenyérnyi távolságra legyen a ló könyökétől. A futószárat pedig ezzel a szíjjal csatoljuk ide Poéta álla alá, a két zablakarikába, utána kérjük a lábait.

- Patát!

A ló sorban emelte.

- Ezzel a patakiszedővel megtakarítjuk - mutatta a lánynak. - Mehetünk is lovagolni.



A karám kapuját beakasztották.

- No gyere! Hajlítsd be a térded, fogd meg a nyeregkápákat!

Marietta szót fogadott, és, zsupsz, már fenn is volt Poéta hátán, ahogy az edző feldobta rá.

Zoltán kiengedte a lovat hosszú szárra. Mariettának hosszú volt a kengyel, de ő nem vette észre, csak az edző, visszavette a lovat, és beállította a kengyelleket. Újra kiengedte, és elindult a tanítás.

– Összezárt ujjakkal nyújtsd előre a karod, először hajolj le, érintsd meg a csizmád orrát jobb oldalon. Utána ezt vissza egyenes háttal újra felém, balra.

Közben számolt.

– Egy, kettő, három, négy, egyenesen és a bal oldal. Összezárt ujjakra figyelj. Követező gyakorlat: előbb lefekszel a ló hátára, utána fölülpsz és ráhasalsz úgy, hogy megpróbálsz elérni Poéta tarkóját. Ez neked ugyan nehéz, mert még kicsi vagy, de rajta!

Marietta mindent nagyszerűen csinált. A hátsó nyeregkápája nyomta a hátát, mikor hátrafeködött, de nem panaszkodott. Ezek a gyakorlatok mind lépésben zajlottak.

– Oldalsó középtartás, a kengyelből fölemelkedsz, visszaülsz, egy, kettő. Közben figyelj arra, hogy a ló hirtelen megindul, azaz elkezdene ügetni, meg ne ijedj, meg ott van csatolva az első kapán a kapaszkodó (majrékilincs). Azt fogd meg nyugodtan.

Zoltán számolgatott a lánynak, de hirtelen elhangzott az ügetés szó is. A ló hirtelen ügetésbe kezdett. Marietta nem lepődött meg, kezei úgy maradtak oldalt, a ritmust pedig azonnal eltalálta. Egyenesen ült, Zoltán is csodálkozott azon, hogy találta el azt, mikor kell épp leülnie: a bal oldalon futószárasták, tehát mikor a bal első lábát tette előre a ló, akkor kellett leülnie.

– Nem ültél még soha lovon? – kérdezte az edző.

– Nem. Most ülök először – válaszolt Marietta.



Letelt az idő.

– Nagyon ügyes voltál! Sétálj vele hosszú száron még egy kicsit.

A kislány így is tett, majd segítség nélkül leugrott a lóról. Ő szerette volna visszavezetni Poétát a helyére, de Józsi nem engedte.

– Még le kell mosni a lábát!

– Én nem tehetem meg?

– Te itt vendég vagy, ez nem a te lovad. Engem ezért fizetnek a bértartott lovak gazdái.

– Azok kik?

– Most vannak versenyen a saját lovaikkal, ők a menők.

Odaértek a patamosóhoz, és elköszöntek.

Marietta megkérte Zoltánt, hogy telefonálhasson. Mivel előbb végeztek, felhívta szüleit, vigyék haza. Érte is jöttek mind a ketten, most már szégyenkezés nélkül behajtottak autójukkal a lovardába.



Marietta szépen belejött, a szőrkefét is tudta használni, jöhetett a nyergelés. Ezt már Zoltán végezte. A pata tisztítása következett. Zoltán vette fel a lábakat, Marietta tisztította ki. A lány vezette Poétát a fedeles, lovardaméretű karámhoz.

A felszálláshoz kellett segítség. A léptetés, átlóváltás után jöhetett a tanügetés. Eleinte a sarka lenyomásával volt gond. Marietta lába belecsúszott a kengyelbe, de rendbejött gyorsan. Az ülésével nem volt gond, szépen, egyenes háttal és nem pattogva ült. Zoltán rudakat tett le a földre, és átlóváltást kért a

rövid falon, utána könnyű ügetés vezényszó hangzott el. Így a rudakon Poéta szépen átügetett úgy, hogy az ő járástávolságához vannak lerakva. Viszont Zoltán még tett valamit. A négy rúd elé tett még egyet x alakban. – Tan ügetés! – hangzott el a vezényszó. Marietta szót fogadott, és odaért a rudakhoz az x ugráshoz. Nem ijedt meg, mikor Poéta megugrotta, és vágtazni kezdett. Zoltán gyorsan elvette a rudakat. Egyenesbe rakta az x ugrást. Közben szólt a kislánynak, hogy „tegye oda a csizmát”. Poéta magas ívben vitte át rajta Mariettát. Mindketten jól érezték magukat. A legfurább az volt, hogy egyre többen nézték őket. Az edző közben szólt, hogy vége, csak sétáljanak még egy kicsit. A lány így is tett. Utána leszállt, odavezette Poétát a patamosóhoz, és lemosta a lábait Zoltánnal. Mikor a boxához értek, itt is a lány nyergelt le. Ügyesen tette, a patákat bezsírozta, kész volt minden, már csak szüleit várta. Még néhány perc, és ott is voltak érte.

Így ment ez szépen mindennap egész az iskolakezdésig. Onnantól délutánonként járt Marietta.



Elérkezett a nap, mikor szülei közölték vele, hogy versenyezhet. Szilvia felpróbáltatta vele a fehér lovaglónadrágot és a fekete zakót. Anyja varrta neki mind a kettőt, minta után. Marietta repesett az örömtől. Ezért érdemes volt annyit tanulni lovon az ugratást.

A verseny előtti nap Tibor traktorával kiment a lovardába. Zoltán, Józsi és ő megépítették az ugrásokat.

Marietta nagyon izgult, mivel két fonott lófarkacskáját nem tudta elrejteni a kobak alá. Zoltán saját kezűleg készítette el neki: föltekerte, befonta, így konttyá vált, ami ráfeszült a fejére. Már ing is került valahonnan, mert ezt és a nyakkendőt elfeledték. Poéta is teljesen ki lett csinósítva.

Kezdetét vette a verseny.

Poéta Mariettával a hátán belépdelt a zsűri elé, várva a gongot. Meghajtotta fejét, ahogy tanították, és kezét kinyújtotta, mintha lovaglópálca lenne nála. Elhangzott a gong.

Poéta szárnyalóan vitte át az utolsó ugráson is. Eredményt hirdettek. Marietta nagy serleget kapott és piros szalagot Poéta kantárfára. A kislány szülei szinte sírtak az örömtől.



Marietta szép serlegét maga mellé tette a hátsó ülésre. Kikanyarodásnál a lovardából ott találták őket telibe, ahol Marietta ült, a serlege szétlapult, ő maga nem adott életjelet. A nagy teherautó sofőrje nem állt meg, egy kisteherautót előzött záróvonalas kanyarban, utána jött a lovarda bejárata. Életét megmenették, gerincműtétet hajtottak végre rajta, lábai megbénultak.



Két hónap telt el. Házuk megváltozott, a belső ajtók is szélesebbek lettek. Rámpa lett a lépcsőből. Mindez annak volt köszönhető, hogy gyorsan elfogták a cserbenhagyót. Így a szállítmányozási céggel peren kívül megegyeztek. Vettek még egy új autót, amiben elfér Marietta tolószéke.

A fennmaradó pénzből lányuknak számlát nyitottak. Már csak azt várták, mikor mehetnek érte.

Mikor elékezett az idő, Szivia vállalta a vezetést a kórházig.

Marietta várta őket modern tolészékében. Nem sírt nem is érződött rajta semmi fájdalom. Szülei azt hitték, még mindig gyógyszert kap, pedig már szó sem volt erről, egyszerűen felkészítették az életre.

Letolták a liftig. Ölében serlegével Marietta újra szabad levegőn volt.

Hazaérkezésükkor a lány nem vett észre változást, vagy nem akart.

Tiborék sem nyaggatták semmiképpen.

– Holnap szeretnék Poétához menni!

– Jó, de tudod, iskolába is járnod kell – válaszolt Szilvia.

– Azt tudom, ha járnunk nem is, de gurulni kell.

Marietta ezen mondatától szülei szinte elsírták magukat.

Az eltelt nap után elvitték a lovardába. Zoltán megölelte, megpuszilta az arcát.

– Te lóra ülsz még így is, ne érdekeljen senki!

– Itt van a serleg, ezt visszahoztam, már nem kell.

– Ez a tiéd.

– Ez ugyan nem az enyém, az velem együtt megnyomorodott.

– Na jó, akkor beviszem az irodába, bármikor elviheted.

– Józsi, hozz nyeretget Mariettának, légy szíves!

Ott is termett vele sietősen.

– Szia Marietta, hogy... va... bár azt nem kérdezem.

– Szia Józsi, igazából kérdezheted, hogy vagyok. Jól.

Poétát felnyergelték, kivezették a karámba. A lány utánuk pörgette magát.

Feltették a lóra. Józsi vezette, Zoltán mellette ment, igaz, csak lépésben. Marietta így is szereti azt, ami körülveszi de főképp a lovakat, közülük is Poétát.

A Gaultól a laúig

Christian Morgenstern

Der Gaul

Es läutet beim Professor Stein.
Die Köchin rupft die Hühner.
Die Minna geht: Wer kann das sein? –
Ein Gaul steht vor der Türe.

Die Minna wirft die Türe zu.
Die Köchin kommt: Was gibts denn?
Das Fräulein kommt im Morgenschuh.
Es kommt die ganze Familie.

“Ich bin, verzeihn Sie”, spricht der Gaul,
“der Gaul vom Tischler Bartels.
Ich brachte Ihnen dazumaul
die Tür- und Fensterrahmen!”

Die vierzehn Leute samt dem Mops,
sie stehn, als ob sie träumten.
Das kleinste Kind tut einen Hops,
die andern stehn wie Baume.

Der Gaul, da keiner ihn versteht,
schnalzt bloß mal mit der Zunge,
dann kehrt er still sich ab und geht
die Treppe wieder hinunter.

Die dreizehn schaun auf ihren Herrn,
ob er nicht sprechen möchte.
“Das war”, spricht der Professor Stein,
“ein unerhörtes Erlebnis!”

A ló

Tanár úréknál csöngetek. A Marcsa
felnéz. A tepsiben a harcsa
rotyog. Ki lehet az ilyenkor?
Ló áll az ajtó előtt.

Ajtó riadtan visszacsap, kilincs dermedve, görbén
a szakácsnő hökkenve áll. Az istenért mi történt?
Mint látomás, a nagy leány kilép, lábán papucs.
Mindenki az előszobába jön.

„Bocsánat!, – szól a Ló, mint ki zavarni restel –
a lakatosműhelyből küldött... izé... a mester...
Én voltam tudniillik, aki csütörtökön
felhozta a zongorakulcsot...”

Tizenkét ember és egy eb
állnak, mint a kísértetek
– a kisfiú nagyot rikolt –,
állnak, gyökeret verten.

A Ló, látván, hogy meg nem értik,
fejét búsan lehajtja térdig,
s szelíd mosollyal, mint a vértanuk
indul a lépcsőn lefelé.

Tabló. – Keresvén e tünet okát,
tanár úr összehúzza homlokát
s szól megfontoltan: „Véleményem ez –
a dolog merőben valószínűtlen.”

Karinthy Frigyes fordítása

A ló

A professzornál csengetnek.
A szakácsné csirkét hámoz.
Néz a cseléd: kik csengetnek?
Az ajtóban ott áll egy ló.

A cseléd csak csuk az ajtón.
A szakácsné jön: mi történt?
Jön a lány is az ajtóhoz.
Összegyűl az egész család.

„Elnézést kérek – szól a ló –,
az asztalos lova volnék.”
„Hoztam volna – így szól a ló –
az ajtó- s ablakkeretet.”

Tizennégy fő meg a mopszli
állnak egyre dermedetten.
Egy gyerek bőg, ám a mopszli
s a többiek, mint fa, állnak.

A ló, hogy meg nem érti senki,
csettint egyet a nyelvével,
majd megfordul, mint más senki,
és leballag, le a lépcsőn.

Tizenhárom – tán megszólal! –
egyszerre az urára néz.
S a professzor lám, megszólal:
„Hallatlan egy élmény volt éz!”

Győrei Zsolt fordítása

A LÓ

Tanár úréknál: csingiling!
A szakácsné: kopasztgat.
Minna szól: „Ki az odakint?”
Áll a küszöbön: egy Ló.

Ajtót Minna bevágja: ruccs!
A szakácsné: „Mi történt?”
Jön a nagylány: lábán papucs.
Az egész család előjön.

„Elnézést – így szól a gebe –,
az asztalostól jöttem.
A múltkor én hoztam ide
az ablakot meg az ajtót.”

Tizennégy ember meg a pincs
ott áll, és tátja száját.
A kisdéd azt gagyogja: „Nincs.”
A többi meg se nyikkan.

Mivel senki sem érti meg,
vállat von a szegény Ló,
majd hátat fordít, és lemegy,
ahogy feljött, a lépcsőn.

A háznép a gazdára néz:
mi lesz az észrevétel?
Tanár úr szól: „Ez az egész...
ez egy hallatlan élmény.”

Márton László fordítása

A laú

Lazúr tanár úr, csingiling.
Levesébe kopasznyakú.
Fia, Sára: „Ki az megint?”
Ajtó előtt ott áll egy laú.

Fia, Sára visszahőköl.
De érkezik a kuktalány.
„Csibék, vászoncipellőt föl!”
Ajtónál a család tolong.

„Csak én vagyok!” a ló feleli.
„A laú. Kit küldött Vackor ács
át, kérem, én cepeltem el
ide ajtó-ablak rácsát!”

Ígyen nézik tizennígyen
kutyástul, földbe gyökerezve.
Hogy látomása végetérjen
hugi hüppög, akárha fűzfa.

Nyelvével csettint ottan
szegény meg nem értett laú,
csak egy forgánc, teringette,
s lenn már a lépcsőházban alú’.

Tizenhárom szempár tekint
reá kérdőn, sehol a laú,
s Herr professzor Lazúr szerint
nagy élmény volt, hallatlanú’.

Németh István Péter fordítása

Lang Ádám

Ajándék ló

*„Faszom se tudja már, mit vártunk tőle.
Talán semmit. Talán mindent. De sokat,
az biztos. És az, amitől sokat vársz, az
mindig olyan, hogy nem okozhat csaló-
dást. Legalábbis többnyire nem.”*

Big Daddy L.
Tequila-vér

Klikk – kattant a lámpa, anya megkeresi a fejem a párnák közt – reggel van, születésnapos, ébresztő! – és egy jóreggelt-puszi ad a jóéjt-puszi még frissnek tűnő helyére. Na, igen – bújok vissza a párnák közé –, úgyse lesz ajándék estig, mert bátyám csak akkor ér haza az osztálykirándulásról, ahova tegnap ment. Hódmezővásárhelyre. Háromszáz kilométerre. Csak a hajnali lámpafényre emlékszem – klikk.

Végül a konyhából, a készülő tízórais szendvicsek mellől érkező biztatás megteszi a hatását, és már a fürdőszobában sikálom a fogaimat – ó, a francba!, köpöm ki gyorsan a mentolos-habos nyálat, ma is elcsesztem a kakaómat. Anyit mondják, hogy így vigyázz a fogaidra, meg úgy vigyázz a fogaidra, aztán mi a vége a nagy buzgalomnak? Tejfogak kihullanak úgyis, a kakaó meg mentolos lesz a fogkrémtől – mert ilyen fáradtan nem lehet ügyelni a sorrendre. De korrigálni lehet, amíg összerakom a táskám, addig csak-csak enyhül a mentol. Első két óra rajz – stimmel. Környezetismeret – elolvasva, füzet mehet a táskába. Mateklecke – óra előtt, füzet be. GI Joe meg a hülye mozdulatlan katona pedig mellé – cipzár be, aztán ki –, tolltartó ki nem maradhat, aztán újra behúz. De jó lenne még egy GI Joe! Ezzel a mozdulatlannal nem lehet játszani.

Kimegyek a konyhába, kakaót szó nélkül egy levegővételre megiszom, csak kicsit mentolos, de így is nagyon jó, csigát meg majd útközben, anya, már késésben vagyok, ígérem, jó lesznek! Puszi, puszi.

Liftben csak a gombokat húzogatom ki – erre csak én figyelek az egész lépcsőházban. Mire hazaérek, az egész összevissza lesz – melyik mennyire van kilazulva, vagy mi. Közben a csigát majszolom. Csóklom, csóklom, üdvözlöm a házmesternét elhaló intonációval két falat közt. Ki az utcára. Tescóig bezúrom a csigát, bent megnézem a Nemzeti Sportban az olasz bajnokság eredményeit, befújom magam a legdrágább sprével (fekete Harley Davidson), aztán ki. Jó lenne egy BMX is vagy legalább egy gördeszka, sokkal előbb odaérhetnék vele az iskolába.

Azért így is odaérek valahogy, többiek már várnak. Teniszlabdával focizunk, a kapu két szembeállított pad. Kálmánnal vagyok, a Balasi meg az Élővel, közben megbeszéljük a Seria A eredményeit. Azért Del Piero tegnap is lőtt kettőt – aztán bevágom a teniszlabdát úgy a kapuba, hogy a bokorból kell kiszedniük, köpök egyet, majd Kálmánnal zúzunk a sorakozóba. Beállunk a végére, aztán

bevonulunk az iskolába. (Még nem sejttem, hogy milyen katonás is ez.) Jó lenne egy Juve-mez is!

Egész nap azon agyalok, hogy miért van az, hogy mindenki kérhet ajándékot, csak nekem jut mindig meglepetés. Aztán az is milyen meglepetés... Na, mindegy. Órák amúgy konfliktusmentesen lemennek, környezetből majdnem felelek, de szerencsére észrevette, hogy születésnapom van, így aztán továbblapozott a naplóban, pedig egyszer, mondom, átolvastam. Jobb a béke.

Hazamegyek ebédre, mert a menzán nem vagyok hajlandó enni. Utána le a játszótérre – ismét foci kicsit nagyobbban – kézilabdapálya, Winner-labda, Del Piero vagyok tornacsukában. Jó lenne egy csuka is. (Ekkor még nem tudom, milyen menő is lesz majd a tornacipő pár év múlva.) Szétfutom magam, lövök kettőt én is, aztán irány haza. Zuhany, család már állva vár, mikor jövök ki a szobámból fehér ingben, mellettük egy meglehetősen nagy doboz, meg egy torta gyertyákkal, elfújom, közben kattog a fényképezőgép, klikk-klikk. Á, baszus, miért nem a pályán fényképeztek? Na, ajándéknyitás – minimális adrenalin. Kinyitom, közben klikk-klikk...

Másnap megyek, többiek már várnak, Old Spice-illatom van. Na, aztán mit kaptál? Egy lovat, bazmeg – mondom, aztán elkezdjük a játékot.

Műfordítás pályázat 2008.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár a Nyelvek Európai Napja alkalmából Műfordítás pályázatot hirdet, 100.000 Ft-os összdíjazással és a Magyar Fordítók Alapítvány különdíjával, műfordításkötettel nem rendelkező műfordítók számára.

A pályázatra Enrique Badosa *Canto de las cinco estaciones* versciklusából az *Elegía en enero* című költemény harmadik versének magyar fordítását várja a háromtagú zsűri (Lator László költő, műfordító, Tóth Éva költő, műfordító és Virág Bognár Ágota, a könyvtár munkatársa).

Pályadíjak:

I. díj: 50000 Ft

II. díj: 30000 Ft

III. díj: 20000 Ft

A díjakat az ESMA Spanyol–Magyar Reklám Zrt. ajánlotta fel.

A pályázat jelíges. A jelíggel ellátott pályaműveket 2008. augusztus 20-áig várjuk 4 példányban a könyvtár címére:

ORSZÁGOS IDEGENNYELVŰ KÖNYVTÁR,
1462 Bp., Pf.: 469, „Műfordítás pályázat”.

Kérjük hogy pályaművükhöz, lezárt borítékban mellékeljék nevüket és címüket. Egy pályázó több pályaművet is beküldhet.

A pályázat eredményhirdetése, értékelése és ünnepélyes díjátadója 2008. szeptember 26-án lesz a könyvtár Olvasótermében, Budapest, V. kerület, Molnár u. 11.

A legsikeresebb átültetések megjelennek a Napút folyóirat Káva Téka mellékletében.

További információk:

Virág Bognár Ágota; tel.: (1) 318-3688/407; e-mail: virag.agota@oik.hu

Tovább éltethető értékeink

Az ember évezredek óta él együtt a lóval. A kutatások szerint a ló háziasításának legkorábbi helyszíne a mai Kazahsztán területe volt. Az itt talált leletek a Kr. e. IV. évezredből származnak. Az Uppsalai Egyetem kutatói tetemes csontmennyiséget megvizsgálva azt találták, hogy a lovak génállománya diverzifikált, vagyis a leszármazási útjuk nem egyenes. Ez azt jelenti, hogy – szemben az előtte háziasított állatokkal, például a kutyával – a lovak háziasításával több helyen is sikerrel próbálkoztak.

A háziasított ló vadon élő rokonai a vadlovak. A ló őse körülbelül hatvanmillió évvel ezelőtt róka nagyságú, ötujjú, talpon járó állat volt, ebből alakult ki a mai testfelépítésű állat. A vadlovak ma élő egyetlen alfaja a sztyeppén élő, fűevő, 125-145 cm magasságú Przewalski-ló. Ez az alfaj páratlan nemzetközi összefogásnak köszönhetően maradt fenn. Az állatkerteken kívül szabad ménésekben csak Mongóliában és hazánkban, a Hortobágyon él. Nem véletlen, hogy részt vettünk ennek a fajnak a megmentésében, hiszen nagyon erős szálak fűznek bennünket a lovakhoz, Magyarország lovas nemzet. E nemes állatok kísérték őseinket a honfoglalás hosszú útja során. A nomád életmód elképzelhetetlen lett volna nélkülük, akárcsak a magyar harcmodor szinonimájává vált gyors lovas támadások, portyák is. A letelepedést követően a mezőgazdasági munkákat könnyítették, a motorizációig a közlekedésünket szolgálták. Mi sem bizonyítja jobban, hogy megbecsültük ezeket az állatokat, mint az, hogy a paraszti épületekben ló és gazdája egy fedél alatt éjszakázott, illetve hogy a magyar haderő legbecsesebb állománya a sokáig fenntartott huszárság volt.

Az ember és a ló életének összefonódásáról a művészet is árulkodik. Legkorábbi ilyen emlékek a franciaországi niaux-i és lascaux-i barlangrajzok. Néró császár diadalívét egykor négy bronzló ékesítette. Leonardo a monumentális lovas szobrának csak az agyagmodelljét készíthette el, de a lovak anatómiai ismeretéről tanúskodnak fennmaradt vázlatai, melyeknek alapján tavaly Debrecenben – a világon először – felépítették a művet. A legismertebb magyar lóábrázolás a magyar lovas hagyományokat ma is hirdető, Ópusztaszeren álló Feszty-körkép.

A magyar lótartás emlékeit mutatja be többek között a Hortobágyi Múzeum lószerszám-kiállítása és a parádi Kocsimúzeum.

A lovak szerepe mára összezsugorodott, leginkább sport- és szabadidő-célokra tartják őket a faj szerelmei. Szinte minden nagyobb település mellett találunk lovas tanyákat, amelyek célzottan a városból kiszakadni vágyók igényeinek kielégítésére rendezkedtek be: lovaglás, lovasoktatás, gyakran vendéglő várja a vendégeket. Érdemes néha ellátogatni egy ilyen tanyára akkor is, ha nem akarunk lovagolni, hiszen a természet és az állatok közelsége egész napos családi kikapcsolódást adhat. Annak ellenére, hogy a lovas sportágakban – fogathajtás, öttusa – hagyományosan jól szerepelnek versenyzőink, a Széchenyi István által beindított és egykor nagy népszerűségnek örvendő hazai lovas-

sport nem megbecsült. Gondoljunk csak arra, hogy a nagy múltú Lovi helyén ma hatalmas bevásárlóközpont áll.

A mezőgazdaságban még használják a lovakat, bár ott is főleg azok, akiknek nincs lehetőségük gépesítésre. Falun néhol még változatlanul közlekedési segédeszközként is tekintenek az állatra, komótosan kocsikáznak dolgukra az emberek. Sajnos ez is eltűnőben van, pedig az autentikus faluképhez hozzátartozik. Kiveszőfélben van az az életmód, melyben ember és állat kölcsönösen egymásra utalva, harmonikusan élnek egymás mellett.

A mai városok mérete és szerkezete, a zsúfoltsággal, kevés zöld területtel nem megfelelő, természettől elszigetelt életmódra kényszerít. Stressz, rohanás, dugók. A rossz levegő egészségügyi problémákat okoz. Az emberek egymás mellett élnek, nem egymással, kevés és felszínes az emberek közötti kapcsolat. Ezzel szemben a falusi, vidéki élet a maga nyugodtságával, erős társadalmi kapcsolataival egészséges, természetbe ágyazott életet kínál. Természetesen a munkalehetőségek korlátozottsága miatt a városi lét még mindig vonzó, azonban tapasztalhatók a külvárosokba, elővárosokba való kiköltözés hullámai, mert kertés házban nagyobb életterünk lehet. Ez a tendencia nem véletlen.

A falusi lét alternatívájába enged betekintést a falusi turizmus. A vendéglátásnak ez a formája sokkal több, mint szállás biztosítása. Amellett, hogy kellemes környezetben szállunk meg, megismerhetjük a falusias élet titkait is. Betekintést nyerhetünk abba, hogyan éltek századokkal ezelőtt és élnek még ma is a vidéki emberek. Tradicionális, kizárólag helyi alapanyagokból készült ételeket fogyaszthatunk, megismerhetjük az adott térség, népcsoport kultúráját, szokásait. A falusi turizmus családias jellegét tovább erősíti, hogy a szállásadóval közös háztartásban, vagy ha külön épületben, de egy portán lakunk. Míg a fiatalabbak dolgoznak, addig az idősebb generáció látja el a vendégeket, biztosít programokat nekik.

Természetesen ahhoz, hogy egy település vonzóvá váljon az üdülni vágyók számára, szép természeti környezet, rendezett, építészetileg egységes utcakép és nyugodt, barátságos légkör kell. A vidékfejlesztési program keretein belüli támogatással versenyképes lehet az üdülés ezen formája, megélhetést vagy kiegészítő jövedelmet adhat olyan, gazdaságilag elmaradott térségek lakóinak, amelyekben más módon nehezen lehet bevételhez jutni, esetleg segélyre szorúlnak. Az üdültetéshez szorosan kapcsolódóan fellendülhet a kézművesipar, a hagyományosan magyar állatfajták tartása, a népzene, ami nemcsak kulturális szempontból előnyös. Pár szálláshely a hozzá kapcsolódó kiegészítő szolgáltatásokkal az egész falu fejlődését szolgálhatja. Faluhelyen nem is versengenek egymással a turistáért a vendéglátók, hiszen legtöbbször egy szállásadó nem is rendelkezik az összes szükséges infrastruktúrával, egymást kiegészítve tudják tökéletesen kiszolgálni a vendégeket. A falusi élet környezettudatosságra ösztönzi az embert, energiatakarékos, hulladékmentes, egészséges.

Hagyományaink kedveznek a falusi turizmusnak. Az Alföld, a gulyák, ménesek mind-mind hungarikumok. Az egyébként kedvezőtlen adottságokból – mint például a szórt falvas településhálózat, a tanyavilág – előnyt lehet kovácsolni, hiszen a vidéken üdülni vágyók számára ez az ideális. Természetbe ágyazott elszigeteltségükkel ezek a falvak jó lehetőséget nyújtanak mind az aktív, mind

a passzív pihenésre. A vendégek lovagolhatnak, kirándulhatnak, részt vehetnek a mezőgazdasági munkákban, disznóvágáson. Népzenei és néptáncelőadások, kézműves-foglalkozások köthetik le őket. Mindezeket a nagy lehetőségeket még nem használjuk ki kellőképpen. Még több külföldi turista idecsalogatása mellett a belföldi turizmus fellendítése is fontos, a hazai tájak, az autentikus kultúra megismerése mindenkinek hasznos, és ez segíthetné az ősi mesterségek, a néptánc, a népzene, a hagyományos állattartás, a népi építészet továbbélését.

Mivel gazdagíthat bennünket egy hosszabb-rövidebb falusi kirándulás? Meglepően sok mindennel. Ha jól szerveztük utazásunkat, megtapasztalhatunk egy teljesen más, a városi embertől idegen kultúrát. Egy kultúrát, amely mindannyiunkban mélyen gyökerezik, ahol az emberek büszkén viselik gondosan hímzett, népi motívumokkal díszített ruháikat, a házakat helyi mesterek által készített páratlan díszek teszik szebbé. Ahol a legapróbb részletre is figyelnek, hiszen egy szépen festett tányérból nem ugyanolyan vacsorázni. Gazdagabbak lettünk, mert megismertük környezetünket, részünké tettük a tájat, egybeolvadtunk a természettel. Láttuk, hogy létezik más, sokkal természetesebb, praktikusabb, élhetőbb formája is az építészetnek, nem utolsósorban szebb forma, mint ami általában körülvesz bennünket. Tapasztaltuk, hogy az emberi kapcsolatok nemcsak felszínesek lehetnek vagy érdekeken alapulhatnak, hanem a tiszteleten, kedvességen, segítőkészségen is – legyen szó akár emberről, akár állatról. Kicsit kiszakadva a mindennapi zűrzavarból kipihentük magunkat, és a nyugodt tempó igénye beépülhet mindennapjainkba is. Kedvet kaphatunk hétvégi családi túrákhoz, szabadtéri programokhoz. Ez lehet a falusi turizmus legfőbb célja: megismertetni, megszerettetni egy olyan életformát, amelynek elemeit átvéve kiegyensúlyozottabban, boldogabban, egészségesebben élhetünk – nem csak vidéken.

Dede Balázs

A ló mint kultúrtényező

Azt, hogy mit adhat a ló az embernek, az tudja igazán megérteni, akiben van egy kevés „művész” – olvastam valamikor egy lovas kalendáriumban. Vitathatatlanul egyetértettem az íróval. Ahogyan ahhoz sem fér kétség: a ló már önmagában véve is kultúrtényező, inspirálója a művészeteknek, többek között az irodalomnak.

A ló adta például a lovagot, évszázadok férfi eszményképét, a lovag pedig a lovagkort, történelmünknek egy ragyogó korszakát – lovagregények ezreinek táptalaját. Jonathan Swift *Gulliver utazásai* című művében az ideális társadalmat egyenesen a lótársadalomban mutatja be nekünk, s a „természet tökélyének” nevezett lóban személyesíti meg a felsőbbrendű lényt. Madách Imre halhatatlan remekművében, *Az ember tragédiájában* előrevetített jövőkép pedig

azt érzékelteti, hogy a ló elvesztésével az ember mennyivel szegényebbé válhat: a falanszterben Ádám, a mű főhőse már csak az őslénytani múzeumban látja kitömött példányban az elkorcsosult lovat, amelyről a tudós elmagyarázza: „Ezrenként lakoztak / Apáink közt, míg barbárok valának, / Megosztva vélők a világ uralmát. / Maradt felőlők sok csudás mese, (...)”. Érdeemes felkutatni, meglelni, újra meg újra átélni, majd megőrizni, áthagyományozni ezeket a „meséket”!

Lovas nemzet mivoltunknál fogva talán nem haszontalan a kulturális, művészi, irodalmi vonatkozások feltárását nyelvi alapokon kezdeni.

Minden ország, minden nép, minden ember „nyelvében él”. A világszerte ősidők óta lovas nemzetnek tartott magyar nemzet kiváltképp, hiszen a kezdetben lóháton harcoló nomád népet a történelem lassanként megtanította arra, hogy minden fegyvernél erősebb a magyar ajkakon élő magyar szó. A fegyverek zaja tehát a távolba tűnt, a lódobogás azonban itt ragadt a múltból, magunkkal hoztuk ősi világunknak ezt a kis darabkáját, hiszen – ahogy a legöregebb lovasemberek tartják – a ló épp annyira hozzátartozik a magyar néphez, mint kápolnához a kereszt. Ahogyan anyanyelvünk is, mely nemzeti kultúránk hordozója. Lovas kultúránk így módon szervesen beleivódott nyelvünkbe, nyelvhasználatunkba.

Ha fellapozzuk O. Nagy Gábor szólás- és közmondásgyűjteményét, talán magunk is meglepődünk azon, milyen sok állandó vagy állandósult szókapcsolatunk, frazémánk őrzi a „lovat”. De vajon értjük is, hogy milyen például közös lovunk „túros” háta? A gyakori (helytelen) „túrós” kiejtéssel ellentétben: kisebesedett, feltört.

Ha valaki átesik a ló túlsó oldalára, az az ellenkező végletbe esik.

Amikor kilóg a lóláb, megmutatkozik valakinek az igazi, de titkolt és sokszor nem becsületes szándéka.

Ha lovat adunk valaki alá, felbátorítjuk őt; de ha felültetnek, lóvá tesznek bennünket, akkor rossz lóra tettünk a bizalmunkkal, mert becsaptak minket. Bár: a lónak is négy lába van, mégis megbotlik – azaz: senki sem tévedhetetlen!

Általában azt a lovat ütik, amelyik a legjobban húz (attól kívánnak több munkát, aki egyébként is jól dolgozik), néha meg: ha nincs ló, jó a szamár is (jobb híján megelégszünk azzal, ami éppen van).

Összesen 194 ilyen regisztrált szólásunk és közmondásunk akad. Ezek után nem lehet véletlen, hogy a ló-motívum számos magyar író, költő munkásságának egyik jelentős szimbóluma – érdemes őket görcső alá vennünk!

Gerliczkiné Schéder Veronika

Hippográfia

Hogy a ló milyen régóta áll közel az emberhez, azt mi sem bizonyítja jobban, mint például a barlangrajzokon látható lóábrázolások.

Minden kor, a maga szintjén, hasznosította és használta ezt a tetszetős küllemű, rendkívül magas szinten domesztikálható élőlényt. A gyakorlati szükségyszerűség mellett valamiféle atavisztikus vonzódás is egymáshoz kapcsolta és végérvényesen összefűzte a használót és kiszolgálóját. Az évezredek alatt létrehozott és ránk maradt művészeti alkotások is tanúsítják ezt a rendhagyó együttműködést.

Vegyük mindjárt Pegazus legendáját; a görög mitológia szárnyas lova, Pegazus, patájával fakasztott a sziklából vizet. Ebből a felfakadó vízből lett aztán a múzsák forrása, a HIPPOKRÉNÉ.

A mozgásban lévő ló láberejének csodás dinamikája a forrásfakasztáson túl a gondolatok szabad értelmezésének szárnyalásait is elősegíti, és méltán állít emléket a mindvégig hűséges, négylábú társnak. Az a túlradó érzelem pedig a HIPPOMÁNIA, amit a lószerető ember ma is, nap mint nap megél szeretett lova (lovai) mellett, semmi máshoz nem hasonlítható élményt ad és a felgyorsult technikai fejlődés dacára továbbra is meghatározó kapcsolattal gazdagítja azokat, akik időt, energiát nem kímélve, alázattal szolgálják ezeket az arany-metszés szabályait testük arányaiban is tükröző, gyönyörű lényeket.

König Róbert olyan képzőművész, aki több aspektusból figyel és tanulmányozza a ló etológiáját, mozgását, habitusát. Lótenyésztő is, így tehát tapasztalatait a mindennapokban; istállókban, karámok mellett, lóháton, vagy kiegészítésként a budapesti ügetőpályán is, sulkyba ülve, tréningmunkában ugyancsak hasznosítani tudja. Ezekből a megfigyelésekből születnek aztán a vázlatok, amelyek továbbfejlesztéséből lino- és fametszetek, litográfiák, rézkarcok, de akár gouache-ok, olajképek, aquarellek, sőt (!) impozáns falfestmények (secco) készülnek és kuriózumként papírmetszetek is, amelyek több elemből, hatalmas textilekre nyomtatva, óriás grafikaként jelennek meg, például szabad-terei lovasbemutatók háttéreseményeként.

HIPPOGRÁFIA ez, ami karakteresen gazdagítja a képzőművész sokoldalú munkásságát, hiszen König Róbert a Magyar Képzőművészeti Egyetem Grafika Tanszékének tanára is, s az elmúlt években itt doktorált *Organikus dinamika* című értekezésével, majd rövidesen habilitációját is megszerezte *Equus et Mundus*, azaz *A ló és a világ* témakörben. Több területen is otthonosan mozog, de több olyan tárlata volt már eddig is, ahol kifejezetten és csak a lóval kapcsolatos megfigyeléseit, alkotásait osztotta meg a kiállításlátogatókkal. (1993. Tatabánya: Jászai Mari Színház Galériája; Bábolna: Kaszinó; 1994. Hatvan: Városi Könyvtár, „Gulliver szemével”; 1998. Szentés: Városi Könyvtár; 2000. Csepel Galéria; Dég: Festetics Kastély; 2001. Budapest: Vigadó Galéria; Budai Vár: Vincze Galéria; 2003. Stuttgart: Magyar Intézet „Stuot gart-kancakert” címmel; 2007. Hódmezővásárhely: Alföldi Galéria.)

Leikes Mária





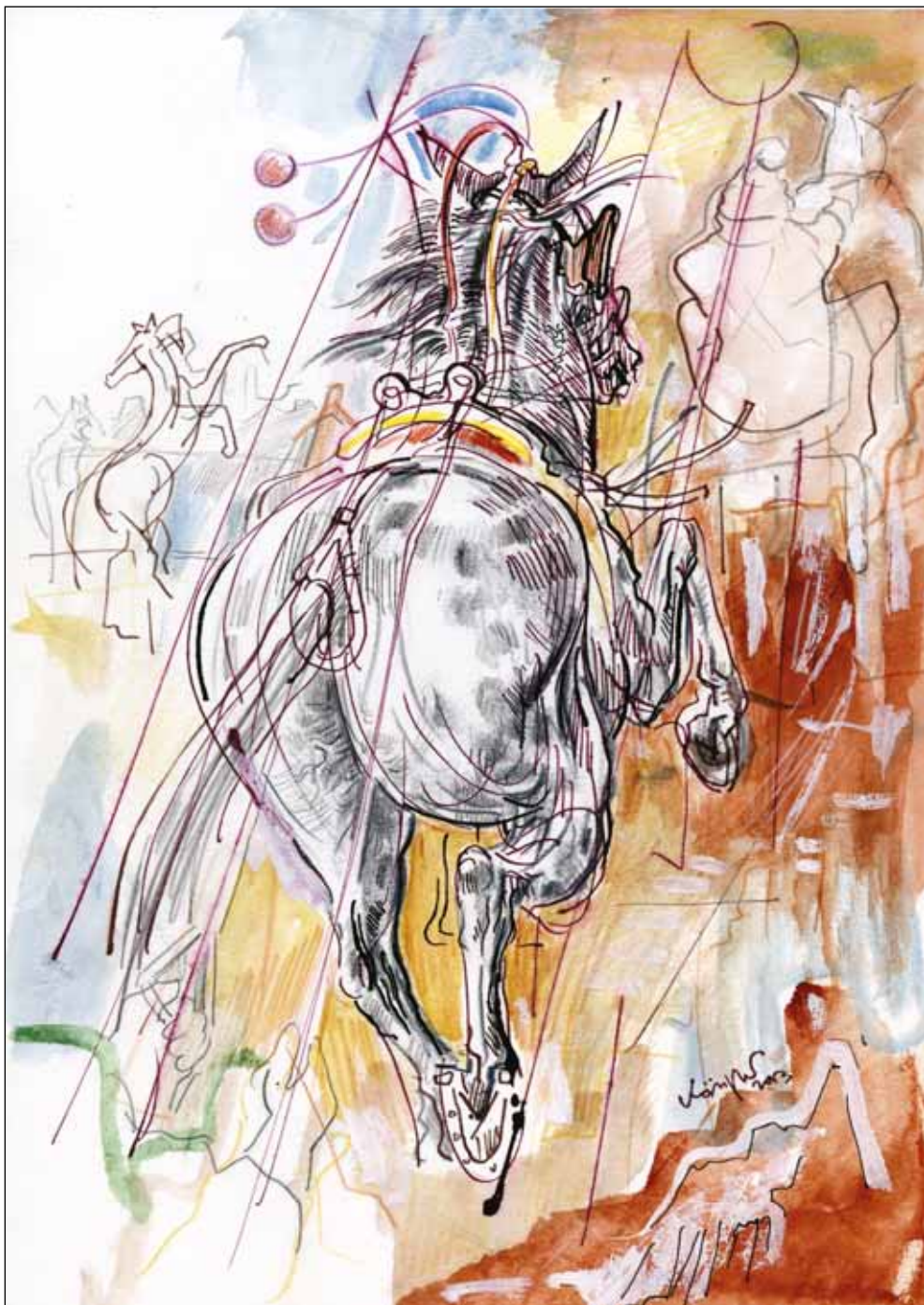












Elek Szilvia

Ló – melódiák

Inai feszülése, lazulása. Napfény tükröződik a szélfuvallattal játszó sörény boglyai közt. Lendület, lágy hajlásokban. Figyelem pattanásig, rendíthetetlen magabiztosság, rezgő orrcimpák. Sebesség. Kéjes kényelem. Ritmus és a koppanások dallama, áthatolhatatlan összhangzattan. Érintése talajjal, rengő fűszállal, kékellő boltozattal, éggel, felhővel – tiszta harmónia.

Ló – szépség. Ló – őstermészet. Ló – MUZSIKA. Nagybetűvel.



Andante.

Lépés ellazult hullámzással. Nyugalom négy negyedben.



Pam, pam, pam, pam. Szemlélődő pihenés.

Ló és lovasa békéje, séta az erdő aranyos lombjai közt, messze futó gondolatokkal. Ritmusa beleringat az örökkévalóba. Paradicsomi állandóság, beteljesült szerelem, minden, ami jó és szép útján vezet. Ringó A-dúr hangzatok élénkzöld madárcsiviteléssel vesznek a távolba.

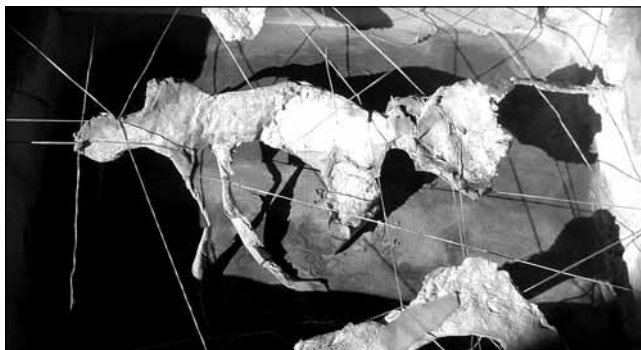
Andante staccato.

Lépés, de visszafojtott figyelemmel.



Ló és lovasa készülődik. Vidámságra, becses ünneplésre, vagy épp véres harcra, életre-halálra? Izgalom lüktet ereikben. Lépésük rugalmasan rövid,

könnyednek álcázott feszültségük szinte szétpattan. Induló zene a paták nyomán! Dicső, fényes rézfúvósok, metsző fafúvók, ütőhangszerekkel koronázva jókedvvel dörögnek. A csatához kell a kifent ujjongás, haljatok csak vidáman! Ó, magyar, hányszor, de hányszor zengett mámorító induló füledbe lóháton, mikor halni rohantál nehéz páncélban, hazádért? De vígan lendítéd lábaddal a ritmust az Újévi Koncertek Radetzky-indulójának hangjaira is, holott a szomszédainknak fényes emlékű straußi hangok magyarnak csak gyászt jelentenek...



És –

Andante funébre.

Lépés feketében. Nyoma sincs derűs szökellésnek, a paták tempója egy a gyászolók nehéz lépteivel. Lassú fájdalom Chopin gyászindulójára. És fojtogató düh, elkeseredett szomorúság Liszt Funérailles-jára.

Allegretto.



Derűs fürgeséggel dobban a láb, s a ló ügetésre vált.

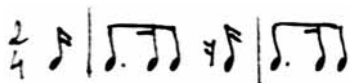
Ez a tettek mozdulata. Aktív öröm, mámoros lubickolás pattanó, táncoló lábakkal. Induló zenénk gyorsabb, pergőbb. Sistergő hangszínek, sziporkázó hangszerelés. A barokk vadászatok vadászkürtös, cinkes, dobos muzsikái, Biber, Händel, Telemann és Bach tételei lelkesítő lendülettel szólnak. Repül a ló, sörénye, farka a levegőé, lovasát pedig a ritmus, a tiszta egyenletesség boldogsága hatja át.

Egyes fajták képesek a szinte tánccá szelídített csodalépésre; ők azok, akik bécsi és francia operettszerzők zenéjére művészi poroszkálást lejtenek a porondon, kecsesen lebbenő méltósággal.

Allegro, Presto furioso.

Ti-tara, Ti-tara, három dobbanással. Előttünk újra a tágas, szabad mező, hatalmas nyílt tér, s a ló vágatában. Minden porcikájával pontos rendben, fokozott összpontosítással, mámoros, szédítő tempóban. Állat, ember a sebesség eufóriájában már teljességgel eggyé olvad, egy test és lélek ők, azaz ő. A vágatózó.

Repül a jó hírrel, vagy bánatot hozóval. Életét féltve menekül. Erejét mutatva fegyverrel rohan ellenségének. Vagy csak száguld múltja, sebzett élete elől. A három koppanás extázisba szédít, a boldogsághormonok és a pergő, gyors ritmus pedig a végtelen öröm reményébe.



Ez a ritmus már a szalonokra formált vágtaé, a galoppé. Lovasé és táncosé. Straußok, Offenbach, Liszt és sokan mások mentik át a száguldás lebegő mámorát a táncparketre.

Pam, pam, pam, pam, lépeget a ló, lovasával. Az örök, ősi harmóniát, amely mára már csak a természeté, az erre szomjúhozók mohón szívják magukba. S a paták ritmusa lassan belevész a távoli porfelhők ködébe.



Az illusztrációk / fotó, kollázs, és festmény / Vladár Csaba festőművész munkái (www.artcraft.hu).

Moralizáló

Lovas barátaim mesélik gyakran, milyen különös is a lovak társadalma. Erdemmel kivított hierarchia ez, amely rangjukat, helyüket meghatározza a ménesen belül. Elsőként a vezérmén vonul a legelőre, s vészhelyzetben is az ő döntésére vár valamennyi ló. De, ha a kicsinyekkel való törődésről, az élelem védelméről vagy bármely más közös ügyről lenne szó, összefognak. Talán ösztönösen tudják, életben maradásuk záloga ez.

Nálunk, embereknél egyre ritkábban van így. Minap, immár hagyományosan mondható, évente megrendezendő, szép ünnepségen vettünk részt kislánnyal. Kerületünk polgármestere köszöntötte azokat az általános és középiskolás diákokat, akik valamely országos, vagy nemzetközi tanulmányi, művészeti vagy sportverseny díjazottjai. Vagyis büszkeségeinket, tehetséges gyerekeinket, akik ma még reménységeink, de holnap talán nagy tudósok, sportolók, művészek... Legalább kétszáz, ünneplőbe öltözött gyerek, és még kétszer ennyi szülő, nagyszülő és tanár gyülekezett a budai gimnázium hatalmas aulájában, ahol valamennyi díjazott egyenként fogott kezét a végig lelkesen mosolygó polgármesterrel. És aztán a döbbenet: a nevük elhangzását izgatottan váró nebulók, és velük együtt szorongó családtagjaik gyermekük kivonulása és díjának átvétele után teljesen magától értetődően elhagyták a termet, ünnepségestül, polgármesterestül... Mert hogy a gyermek megkapta kiérdemelt jutalmát. Így mehetünk is. A többi gyerek, a másé, már kit érdekel?

A díjkiosztás végére szinte már csak a majdnem üresen tátongó terem maradt, benne azokkal, akik a névsor végére szorultak. És a mindvégig, minden gyerkőccel kezét fogó polgármesterrel.

Elkeserítő, szomorú jelenet volt. S azt kell hogy mondjam, egyáltalán nem egyedi. Beszámolhatnék még a szokásos zeneiskolai hangversenyekről s sportbemutatókról, ahol a szülő, akinek mindig rendkívül fontos és sürgős elintéznivalója akad gyermeke szereplése végeztével, közönségen, szereplőkön átgázolva rángatja őt ki, mihelyt lehet. Mit láthatnak így a gyerekek? A felnövekvő generáció? Azt, hogy a másik teljesítménye, munkája nem számít, nem érdekes. A fontos egyedül én, én vagyok. Lám, szüleimet sem érdekli a másik ember gyereke. Így neveljük gyermekeinket önző, egymáson átgyalogló, közönyös „példamutatásunkkal”.

Nemrég megint a lovardában jártam. Nem akartam elhinni, ezért saját szememmel kellett megbizonyosodnom arról, amit ugyancsak lovas barátaim regéltek. A lovak, amikor békésen eszik a szép, zöld fűvet, ellenőrizhetően a következőképpen járnak el: míg kettő legelész, a mellettük álló másik kettő örködik, tekinget jobbra-balra. Szépen elosztják egymás közt az élvezet és a kötelesség feladatait. Így egy nagyobb táplálkozó ménes látványa valóban ilyen; két fej lent, két fej fent, és így tovább...

Tanulhatnánk a lovaktól. Lenne mit. Talán megmaradásunk, túlélésünk érdekében.

Maria Vagatova

Moszum folyóbeli vizem

E. G. Haranzevának

Moszum¹ folyót borító jegem
Hótalpnyomokkal ékesítettem,
Moszum folyó menti földem
Magam taposta ösvényekkel díszíttem.
Vörös vad bőrének teli terhét,
Fehér vad bőrének teli terhét
Sokat vittem, cipeltem.
De most engemet, szegény asszonyt az öregség megragadott.
De most hozzám, szegény asszonyhoz az öregség bekopogott.
Kétsövű puskám
Két csöve berozsdásodott.
Kétsövű puskám
Két csöve vörösen rozsdáll.
Földön-jégen hagyott útjaim
Kétrőfnyi hó borítja,
Földön-jégen taposott ösvényim
Sűrű moha takarja.
Engem, szegény asszonyt az öregség megragadott.
Hozzám, szegény asszonyhoz az öregség bekopogott.
Hosszú ösvényeimre
Fiatal asszonyok hadd bukkanjanak,
Vadászösvényeimre
Fiatal férfiak hadd találjanak.
Moszum folyót borító jegemet
Nekik hagyom örökül.
Moszum folyó menti földemet
Nekik adom örökül.

Maria Vagatova (1936) hanti költő, újságíró, újságszerkesztő, énekes, mesemondó. Juilszk faluhoz közel született (Berjuzovói járás, Hanti-Manysi Nemzetiségi Körzet) ősi réntenyésző, hagyományőrző, sokgyermekes, nomád hanti családban. Diákként kezdett verseket írni.

¹ A Nazim folyó hanti neve

Vaszilij Regezs-Gorohov



A gabona szépsége, líraisága nevel...
 És én magvető családból származom.
 Óh, csak ne utasítanak el az emberek
 Az én mari versemet.
 Lélegzik minden sora,
 És mennyi könnyet hullat a magvető,
 Míg csoda történik a világon –
 A gabona szépsége, líraisága nevel.

Vaszilij Regezs-Gorohov (1937) mari színész, költő, drámaíró, publicista, műfordító. A mari Állami Sketan Színházban dolgozik mint dramaturg, ahol számos művét elő is adták.

Nagy Katalin fordításai

Sławomir Shuty

Bomlás

(Részlet)

Hétfő

Basia késett. Már megint. Tudjuk, tudjuk, a kis Jusztinkája beteg. Ha pedig a kis Jusztinkák betegek, az nagyon nem jó. De nem túl gyakran betegeskedik ez a kis Jusztinka? Ilyen gondolatok futnak át a fejünkben, miközben bankfiókunkba betér az első ügyfél.

– Jó napot kívánok!

– Jó napot, jó napot.

– Üdvözlöm a szép hölgyeket, és az urat is – fordul hozzám mosolyogva az ügyfél.

– Mi lesz a mai harci feladat? Kis átutalás? – mosolygok vissza.

– Pénzfelvét.

– Folyószámláról?

– Betétről.

– Ó... idő előtt megszünteti lekött számláját? – Basia az asztala mögül felállva szól a férfihoz. – De hát így elveszíti a kamatokat!

– Sajnos – mondja az ügyfél.

– Mert ha még bent tartaná, akkor megkapná a... tudja... a kamatot.

– Basia érthetetlenül makogja ki az utolsó szót.

– Úgy jött ki a lépés, hogy sajnos nem tehetem – válaszol a férfi kedvesen.

– Tudja, hogy bankunk ragaszkodik azokhoz az ügyfeleihez, akik sokáig benn tartják a pénzüket? – mosolyog Basia.

– Tudom, de remélem, a mi viszonyunk azért nem romlik meg – válaszol a férfi ugyancsak mosolyogva.

– Ha, ha – nevet Basia –, én is remélem. Mirek, szüntesd meg az úr betétjét!

– Azonnal – válaszolok, és miután Basia leül az asztalához, kedvesen megkérdezem tőle: – Basia, megerősítenéd nekem ezt a tranzakciót?

– Küldd át! – válaszol.

– Küldöm – mondom, és nyájasan ránézek.

– Nem jött meg, küldd át még egyszer! – mondja fanyar mosollyal.

– Küldöm – mondom, majd őszintén érdeklődő arccal megkérdezem tőle: – Átment?

– Most igen – mondja Basia, ugyanazzal a kesernyés mosollyal.

És ennyi. A lekötött betét már meg is szűnt. Ezek után már csak a maradék pénzecske át kell utalni az ügyfél folyószámlájára, a tranzakciót meg kell erősíteni, azaz Basiának igazolni, majd a folyószámláról kifizetni az ügyfelet, amihez szintén szükséges Basia igazolása. Ezt követően már csak le kell ülni és imádkozni, nehogy lefagyjon a készpénzkiadó gépet kezelő program, azaz a cash dispenser. Mert ha lefagy, akkor az egész rendszert le kell állítani, egyszerre két kulccsal kinyitni a gépet, kihúzni a kazettákat, kivenni a készpénzt, majd visszatenni a kazettákat, kézzel leszámolni az összeget az ügyfélnek, aztán, ezt a hajcihót követően, egész nap azon izgulhatunk, nehogy valahogy mégis mínuszban maradjunk.

Kedd

Hétfő – megüt a ménkő, kedd – dolgozat tedd. Basia későn érkezik. Egyszerűen nem tudott előbb jönni. Olyan helyzet állt elő, hogy nem tudott. De nagyon akart. Hát persze.

– Basia! – vág a közepébe Gocha.

– Miért magyarázkodsz, hogy tudtál volna, de mégsem sikerült? Néha nem lehet és kész, tudod jól, hogy néha nekem se megy.

– Jól van, Gocha, ne nyavalyogj, nyisd már! – mondja Basia határozottan és türelmetlenül.

Gocha kinyitja a bejárati ajtót, hogy Basia be tudjon jönni. Ma rengeteg ügyfél betérhet hozzánk. Hogy miért? Nem tudom. Valami azt súgja, a gyomromban érzem, hogy így lesz. Ráadásul kedd van. Ilyenkor az embereknek, elnézést a kifejezésért, de viszket a seggük. Hát ez az! Erről beszéltem.

– Jó napot! – veti oda az ügyfél, mintha azt mondaná: „szállj le rólam”.

– Jó napot kívánok, miben segíthetek? – emelkedek fel az asztaltól azért, hogy az európai standardnak megfelelően, profin és kedvesen kiszolgáljam az ügyfelet.

– Köszönöm, csak körülnézek... – böki oda félvállról. Egyáltalán nem figyel rám.

– Érdeklík önt a lekötések? – kérdezem udvariasan, miközben az ügyfél elé csúsztatom ajánlatunkat, mint egy tányér levest.

– Átnézem, köszönöm... – forgatja a fejét. (...)

– Mirek, kísérd az urat a tárgyalóterembe! – szól közbe Basia sugárzó mosollyal a monitor mögül kihajolva.

– Kérem, fáradjon a tárgyalóteremünkbe, részletesen bemutatom a legkedvezőbb ajánlatainkat! – Felállok, kihúzom magam, és mutatom az ügyfélnek az utat.

– Na, jól van – mondja megadóan.

A tárgyalóba kísérem az ügyfelet, hogy bemutassam neki a rövid futamidejű lekötések lehetőségeit. Parker tollammal rámutatok minden kedvezményre. Felsorolok. Fejszámolok. Azonkívül beszélek még neki a hitelkártyákról, az új és kényelmes készpénzhez való hozzáférésről, a kiváló ügyfélszolgálatról és a számlavezetés előnyeiről.

– Jobb ajánlatot sehol máshol nem talál – jelentem ki százsáztalékos meggyőződéssel. De az ügyfél csak összeszedi a papírokat, megköszöni, és kisétál.

– Jobb ajánlatot sehol máshol nem talál – dobom be magamat még egyszer nagy lelkesedéssel, hogy meggyőzzem az ügyfelet. Basia az egész jelenetet mérsékelt optimizmussal figyeli.

– Na, és – kérdezi aztán tettetett érdeklődéssel – nyitott számlát?

– Nem, a lekötések érdekelték – válaszolok a falat bámulva. (...)

Basia határozottan ránc néz, mert neki... az Isten szerelmére... elege van már a számlanyitogatásból. Ő állandóan nyitja a számlákat, mi meg semmit sem teszünk.

A dolgozók prémiuma sok mindentől függ. A prémium akkor jár, ha nyolcszáz darab számlát, azaz folyószámlát nyitunk olyan embereknek, akik a legtöbbször ezt nem szeretnék, kiadunk negyven ezüst- és három aranykártyát, illetve tizenkét személynél biztosítási szerződést íratunk alá. Mindegyik ilyen elemre prémium jár, de csak akkor, ha a már megnyitott folyószámlák száma nem csökken. Hogyha ez a feltétel nem teljesül, abban az esetben nem jár prémium még akkor sem, ha száz aranykártyát sikerül kiadnunk. A prémium nagyságát személyre szólóan számítják ki és százalékban mérik, de ami a leg-

fontosabb, a fiókvezetőtől függ, ami azt jelenti, hogy az adott százalékszám megváltozhat a dolgozó kárára. És hogy elérjük-e az adott hónapban prémiummotivációs szintünk csúcsát, azt senki sem tudja.

Szerda

– Megint késni fog – mondja Aneta.

– Várj csak! Épp jön egy taxi... igen, ő az – veszi észre Gocha.

– Ő az – helyesel Aneta.

Basia kiszáll a taxiból, fizet a sofőrnek, és számlát kér tőle, hogy aztán el tudjon számolni a *reprezentációs költségek és szolgálati utazások* pontnál a *tárgyalás stratégiai partnerekkel* alpontjában. Egy first lady gráciájával füléhez emeli mobiltelefonját, és úgy lép be a bankfiókunkba, mintha egy róla elnevezett szentélybe lépne be.

– Sziasztok! – veti közénk Basia foghegyről, s továbbra is a mobiljára tapad.

– Szia! – mondjuk neki, miközben őt nézzünk.

– Ma szerda van, igaz? – kérdezi, s mobilját becsúsztatja a táskájába.

– Alighanem! – mondja Gocha.

– Már majdnem a hónap felénél járunk, és még nem értük el az előírt target felét sem – néz Basia csalódottan Gochára.

– Aha – bólint rá Gocha sután, miközben maga elé néz.

– Tennünk kell valamit – közli határozottan Basia.

Ha Basia ilyesmit közöl, akkor annak úgy kell lennie, mert Basia nem azért közöl ilyesmit, hogy aztán ne úgy legyen. No azért! Egyik kezével bekapcsolja a gépét, míg a másikkal lehúzza nyakáról selyemsálát, és a hátsó helyiségbe vonul, hogy ott, egy három kockacukorral édesített jó neszkávétársaságában átadja magát

a friss bulvársajtó mélységeinek. Tudják-e, hogy Basia miért olyan sugárzó egész álló nap?

Először alapoz. Másodszor hidratál. Harmadszor – a hosszan tartó hatás.

Perfect balans. Floral fiesta. Szuperszabi, szupernasi, az édes élet, na és persze juharszirup! Milyen gyönyörű is Basiának lenni!

Egy óra múlva Basia már tudja, mit fog tenni. A fejében már összeállt minden a finom kávé – finom péksütemény nélkül, mert hát, Istenkém, ügyelni kell a vonalakra – és a finom olvasmány után.

– Beíratom Jusztinkát egy angol tanfolyamra – mondja, s mi kihalljuk a mély megelégedettséget hangjából. – Itt azt írják, hogy a kétéves gyerekek még az idegen nyelvek komplikált szóösszetételeit is könnyen megértik és megjegyzik. A kisgyermeknél a nyelvtanulás folyamata...

Basia itt egy kis szünetet tart, mert elég nehéz kifejeznie azt, hogy milyen is a kétéves gyermekeknél a nyelvtanulás folyamata, az újságban lévő megfogalmazás pedig kiment a fejéből. – Intuitív – teszi hozzá, mert ez a szó tökéletesen beleillik a kontextusba.

– Én is beíratom a kislányomat – mondja Gocha, hogy még véletlenül se maradjon le Basia szemében –, de csak majd ha óvodás lesz.

– Na ne mondd?! – fordul felé Basia. – Miért olyan későn? Nem szeretnél neki esélyt adni ezen a nehéz és elvárásokkal teli munkaerőpiacon?

– A munkaerőpiacig neki még sokat kell aludnia – mondja mosolyogva Gocha, hogy ne rontsa el ezt a jó kis hangulatot.

– Nem is gondolod, hogy milyen gyorsan eljön az az idő – mondja Basia a szakértő hangsúlyával. – Úgy mondd, mintha értenél az ilyen dolgokhoz. Amúgy tégy, ahogy jónak

látod. Én Jusztinkámat beíratom angolra, aztán meg németre is. Manapság az ember két idegen nyelv nélkül olyan, mintha keze sem lenne.

– Mintha nem lenne nunája – mondom halkán, mert az ilyenfajta hasonlatok biztosan nem illenek Basia szadista hóhér-erkölcséhez.

– Mit mondtál? – kérdi Basia.

– Semmit. (...)

– Mit motyogsz te ott, semmit nem hallani. Miről beszéltek? – Basia harci színeket ölt.

– Azt mondom éppen, hogy azok az idegen nyelvek... vagyis fontos beszélni őket – válaszolom.

– Jól van, na, majd csevegünk, ha a prémiumról lesz szó! – Basia rám tekint a szemüvege alól, és haragosan összeráncolja homlokát, ami csak egyet jelenthet: tessék tudomásul venni, hogy a prémiumot a bankfiók vezetője által előírt szigorú kritériumok szerint kapjátok.

– Ugye akartok prémiumot kapni, igaz? – zárja le ekképp a vitát.

Persze hogy akarunk. Annak ellenére, hogy a berbécsből ő kapja a friss szívörköltet. Finom fokhagymaszósszal. Mi meg a nyesedékből fonálférges darált disznóhúst. (...)

– Gondolkoztam a dolgokon, ne higgyétek, hogy én nem gondolkozom a teendőkön. Igenis gondolkozom, még a munkaidőmön kívül is. Hát... miközben a taxiban ültem, és ezeken gondolkoztam, hirtelen eszembe jutott valami. Tudjátok, mi? A Pizza Hut!

Bámulunk rá, és nem értjük, mi ez az ötlet, hogy „hát... a Pizza Hut”. Ez a felkapott pop-piktogram nem igényli egy orientalista nyelvész okfejtéseit. Hát, annál a cégnél biztos, az Úristenre biztos, hogy náluk kiváló menedzserek dolgoznak. És az ilyen kiváló menedzserek feltétlenül eleget keresnek ahhoz, miképp ezt Basia

megfelelő forrásokból már csak jól tudja, hogy bőven jut nekik az általunk ajánlott aranykártyákra. Na és mit tesz most Basia? Basia már utasít is:

– Mirek, készíts elő nekem egy szép ajánlatot, egy-kettőt! (...)

Én előkészítek egy szép ajánlatot, Basia pedig odamegy személyesen, és profi módon bemutatja azt a nagyszerű menedzsereknek. Igen. Ez jó ötlet. Ez több mint jó ötlet. Ez egy pikáns, egzotikus és jól átsült ötlet. Ennek köszönhetően, amiről Basia persze meg van győződve, részlegünk eléri a kijelölt *targetet*, illetve megnöveli részvételi százalékát a bank egész *targetéből*. Sőt, Basiának még jobb ötlete van. Aneta megy el, és ő fog bemutatni mindent, ahogy azt kell.

– Drága Anetkám, erőltessd meg magad, kérlek! Anetkám, kérlek szépen, ne hagyj cserben! – mondja Basia, miközben ráncolja a szemöldökét. – A helyzet világos, a dolog egyszerű, legkevesebb öt lakossági számla nélkül vissza se gyere. Legkevesebb három aranykártya nélkül ne is mutasd magad, mert különben, tudod, ez mit jelent. (...)

Aneta a fejét csóválja, de úgy, hogy Basia ne vegye észre. Mert ha Basia ezt észrevenné, akkor azonnal valami megjegyzést fűzne hozzá, nyomban aggódni kezdene. De Aneta nem szeretné, hogy Basia aggódjon. Tudja, hogy Basiát nem szabad aggasztani, mert Basia megbetegszik az aggodalomtól, és akkor vele bármi megtörténhet. Ilyen jó főnököt, mint Basia, többször már nem fognánk ki. Basia nélkül mélységesen sötét világ várna ránk. Lámpással sem találni hozzá hasonlót! Basia érzékeny, kulturált, szeretetteljes, helyes és hűséges. Basia karcsú, lelkes, szárnyaló, mindig mosolyog, alázatos, és nem engedi, hogy alkalmazottait bármilyen sérelem érje.

Elefántcsonttornyunk, Basia, könnyörülj rajtunk! Hajnalcsillagunk, Basia, imádkozz érettünk! Basia, a kétségbeesettek vigasztalója, a bűnbe esettek menedéke, mindenki pártfogója, a mártírok királynője, Basia, imádkozz érettünk! Könyörületes Basiánk, csodálatos Basiánk, leggyönyörűbb Basiánk, jóakarónk, Basia, imádkozz érettünk! A szalmonellával mérgezett fogyasztók hercegnője, a magas számlától megrémült előfizetők védelmezője, az elmulasztott kifizetés áldozatainak vigasztalója, a behajtók segítője, kérünk, segíts, hogy méltóak legyünk a prémiumra, és hogy kiérdemeljük a csiribiri fehérneműben töltött szabadnapjainkat!

Csütörtök

A mai napon Basia úgy döntött, hogy neccesen érkezik be, azaz épp csak egy kicsivel bankfiókunk nyitása előtt. Betoppan, és fosszínú selyemsálját dobálva a hátsó személyzeti helyiség felé rohan, miközben odaszól nekünk:

– Kinyitottatok?

– Nem – mondja Gocha olyan arc kifejezéssel, mintha leöntötte volna a blúzát valamivel.

– Miért?

Basia megtorpan a személyzeti bejárónál. Elégedetlenkedik, mert meg kellett állnia és rá kellett kérdeznie, mert hát a bulvársajtó már forr a kezében, a *Turizmus* melléklettel, benne a last minute ajánlatokkal. Mindig jóleső érzés átolvasni, belenézni, ábrándozni, álmodozni, milyen szép is lenne: homokos tengerpart tíz méterre a szállodától, a medence még közelebb, svédasztal, helyi finomságok, original zorba music live. – Miért?

– Leállt a rendszer – mondja Gocha.

– És nem tudod, mit kell ilyenkor csinálni? – háborodik fel Basia. – Hívd a helpet.

– Már hívtam őket, Basia – mondja Gocha. – Az első, amit csináltam, hogy felhívtam őket.

– Goška – szól Basia szigorú és félhivatalos hangon –, az első, amit tenned kell, az nem az, hogy hívod a helpet, mint egy hülye, hanem ellenőrzöd a beállításokat. De hát tudod te, hogy megy az indítási folyamat. Goška, minden alkalommal el kell neked ezt ismételnem?! Istenem, hogy én egy percre sem hagyhatlak benneteket magatokra!?

Basia alá van aknázva, mert a bulvársajtó, mint egy köteléről elszabadult hajó, idegen vizekre úszott, és az utazási melléklet az akciós repjegyekkel együtt, elnézést a kifejezésért, de elszállt a francba. (...)

Basia ezermeisterünk leül a pult mögé, és kever. Próbálkozik, újraindít, resetel, jelszavakat ír be, tesztoldalkat nyomtat, tologatja az asztalon lévő dolgokat, rángatja az egeret, felemeli a billentyűzetet, hogy alá nézhessen, berak a gépbe egy flopit, majd kiveszi, ki-be kapcsolja a monitort, majd a képernyő kontrasztján és fényességén állít, még egyszer újraindít, néz, az orrát ráncolja, felhúzza a szemöldökét, egyszóval intenzíven gondolkodik.

– Nem tudom, mi történik – szólal meg végül –, Goška, hívd fel a helpet!

– Már hívtam – mondja Gocha.

– Akkor hívd még egyszer! – válaszol Basia a végletekig kibillenve lelki egyensúlyából. (...)

Az ügyfelek meg már az ajtót rángatják. (...)

– Nyitom már – nyugtatja az ügyfeleket Gocha, és jelezvén szándékát, felemeli a kezét, amelyikben a kulcsot tartja. – Tessék, tessék, jó napot kívánok, jó napot!

Nem is olyan jó ez a nap! Olyan közepes, vagy inkább rossz, mert hát az ügyfelek szeretnének kivenni, be-

fizetni, átutalni, véghezvinni mindenféle operációt a számlájukon és a cégük számláján. Közeledik a szörnyű hóvége, és ilyenkor ideje rendezni a tartozásokat, a hiteleket, a különböző adókat, a tb-t, a biztosításokat. Felesleges szarkavarás a kis- és középvállalkozók bosszantására! Sajnos, a számlabefizetésen kívül semmilyen tranzakciót nem vagyunk képesek megvalósítani, mert a rendszer áll, és ami még rosszabb, nem nagyon tudjuk, hogy mikor fog működni. De az ügyfelek kérdéseire azért mindig kedvesen és kifinomultan válaszolunk: – Természetesen, egy pár perc múlva biztosan, igen, egészen biztos, hogyne, minden rendben lesz, hamarosan minden megoldódik, a kollégánónk már hívja is a központot.

Mindezt úgy, mintha a központ bármit is tudna segíteni ebben a szerencsétlen helyzetben. Mintha az összes lengyelországi részlegnek nem lenne hasonló problémája. Mintha ez a rendszer nem lenne, elnézést a kifejezésért, de egy kurva szar rendszer, amelyik lefagy, lelassul, besavanyodik, úgy és akkor működik, ahogyan és amikor akar.

Az ügyfelek meg dübörögnek a pénztárok előtt. Türelmetlenek. Izgagtottak. Idegesek. Már mi sem ülünk a saját helyünkön, hanem felállva győzködjük őket, mint valami nemzetközi békefenntartó erők. Messze a laktanya meleg ételeitől, szükségleteiket el nem végezve, kiküldetésben valahol a fenyegető falusi lincselés epicentrumában, biztosítva az embereket, hogy hamarosan minden rendben lesz, hogy ez csak egy pillanatnyi – soha ne mondd ki a szót, hogy „üzemzavar” –, pillanatnyi késedelem, de ez mind a csúnya és gonosz Lengyel Telekomunikáció miatt van, mert hát, önök is látják, a mi kiváló bankunk a háló-

zattal dolgozik, és a hálózat úgy néz ki, hogy azon rajta tartja a kezét az a csúnya és gonosz Lengyel Telekomunikáció.

Már elszállt minden kedvem. Úgy érzem, mintha bottal vernének.

Eközben Basia befejezte a bulvársajtót. Elolvasta ától cettig, és elóbújva a személyzeti helyiségből megkérdezi: – Na, mi a helyzet, még nem javították meg?

– Nem – mondom.

Péntek

Vajon Basia ma időben megérkezik, vagy úgy dönt, hogy késik? De hát kár is róla beszélni. Ez Basia dolga. Basiának, mint minden emberi lénynek, joga van azt tenni, amit akar. Akkor jön be, amikor kedve támad. Végül is demokrácia van, nemde? Akkor miről beszélünk?

Ma péntek van, és már reggeltől mindenki megrészegült a hétvégi tervektől. Gocha a lurkójával az aquaparkba megy, ahol a kissrác, a piaci versengés hálás áldozataként, kedvére visítózva a boldogságtól, csúszkálni fog a vidám vízi csúszdákon, ő pedig a férjével beül a jacuzziba, amelyik ott van mindjárt az izgalmas csúszdák mellett. A jacuzzinak köszönhetően Gocha lábkörmei megpuhulnak, és akkor végre le tudja majd vágni, ahogy azt a jó Isten megparancsolta. Aneta a családi háztartásban szeretné befejezni egy-két vállalkozását, majd a szüleikhez mennek ebédre, ebéd után meg otthagyja a gyereket, hogy férjével elmehessenek moziba valami jó kis filmre, persze nem túl messze a lakóhelyüktől. Jolának még nincsenek tervei, de az egész hetes kimerítő munka után olyan fáradt, hogy egyszerűen csak pihenni fog a tévé előtt, és videó-matinét rendez magának,

benne mindennel, amiről lemaradt a héten: sorozatok, tanácsadások, szakvélemények, újdonságok, tudósítások. Megfelelő dózis a szociopolitikai melodramából biztosítja majd érzelmi egyensúlyát. (...)

Bankfiókunkban már kora reggeltől vidám és kellemes a hangulat. Mondhatjuk, hogy ünnepi. Szívesen szolgálom ki így az ügyfeleket. Éppen közeledik egy!

– Jó reggelt, én szeretnék...

– Jó reggelt, miben segíthetek?

– Én szeretnék... van egy ilyen szórólapom...

– Értem, önnek megvan az árlistán, és szeretne egy ajánlatot kérni, igaz?

– Mutasd meg az úrnak az ajánlatunkat! – szól közbe mosolygósan Basia a monitor mögül.

– Éppen azt szeretném. Tessék parancsolni, fáradjon a tárgyalóteremünkbe! Kényelmesen leülünk, jó lesz?

Törzsből meghajolva, mint egy gumibohóc a primitív publikum előtt, az ügyfelet a tárgyalóterembe kísérem.

– Mindenekelőtt szeretném megkérdezni, hogy a Hamburger Banknak van-e garanciája?

– Természetesen van, manapság minden bank garanciális. Ehhez nem fér kétség. (...)

– Tudja, uram, én mégis jobb szeretném, ha a nyugdíjamat és a rokkantnyugdíjamat is egyenesen a számlámra utalnák. Nem szeretem, ha a postás hozza, mert hát ő mindig tudja... mindig elvárja, hogy... tudja, abból a maradék apróból, kettő, néha öt zlotyt muszáj neki adni... pláne, hogy úgy áll ott és vár, hát nem illik nem adni valamit...

– Igen, természetesen. Önnek nem kell többet a maradék aprót, sőt semmilyen aprót odaadnia a postásnak. Minden pénze, minden aprópénze az

ön személyes számláján lesz majd, és önnek fog kamatozni. (...)

– A szomszéd mindig bámul a kukucsukán át, hogy mi történik... tudja, uram, hogy mi a helyzet..., most mondja meg nekem, miért kell lássa a szomszéd, hogy mennyi a nyugdíjam, mondja meg, mi köze hozzá? (...)

– Ne aggódjon! Nos, akkor végeztünk! Köszönjük, hogy igénybe vette szolgáltatásainkat. Várjuk egy hét múlva, amikor is átveheti a bankkártyáját, amely egy plusz ütőkártya azoknak, akiknek a mi bankunkban van klíring számlájuk.

– Így legalább nyugodtan kamatozik majd a kis pénzem.

– Vizontlátásra!

Sikerült! Talált, elsüllyedt! Levadásztam! Büszke vagyok magamra.

Már látom magam előtt, már halom, már érzem a saját bőrömon:

Kedves Kollégák, bemutatjuk az őszinte és nagyszerű Mirek kollégát – a novemberi hónap dolgozóját. Az ilyen intenzív munka mellett nem nagyon van szabad ideje, de ha sikerül kigazdálkodnia néhány percet, a nagyszerű Mirek rövid szünetét is a tájképes puzzle kirakosgatásával (nagyszerű stresszoldó gyakorlat!) és a pornó-termeszefilmek tanulmányozásával tölti. A jó szenzációt és az élő háborús tudósításokat sem veti meg – hát, ő lett a hónap embere, hogy is lehetne másképp. Szenvedélye még az ampullákkal való horgászás és az adrenális gombászás XL-es gumikesztyűben. Sikereihez szívből gratulálunk!

Basia nem szakítja meg a halál izgalmas golyós játékot, de azért észreveszem, hogy arcát belepi a mo-

soly penésze. Köszönöm neked, Basia, minden boldogságnak forrása, a te halvány mosolyod nekem egy... ööö... ajándék? Nem fontos. A lennyel és az egyetemes nyomorúságos bűdös kurva életbe. Az a fontos, hogy ma péntek van.

Vasárnap

Tulajdonképpen semmi nem történik. Csak felkeltél szokatlanul korán és szokatlanul rendszertelen szívveréssel. Lassan iszod az első folyadékot, ami a kezredbe kerül, és csak kicsivel később veszed észre, hogy a víz nyilván fertőző, mivel valaki a protkóját áztatta benne. Az előző este süket emlékei hihetetlen fájdalmak közepette, bakancsszegekként fúródnak a homlokodba, szétárasztva így az egészségtelen aprópecsenye bűzét. Szánalmasan felnyitod a szemhéjadat, és értetlenkedve, lassan elkezded felismerni az ősrégi háztartási gépek körvonalait. Az ágyadban, a karcsú popsival és nagy lufikkal megáldott csodaszösz helyén, akivel azt képzelted, hogy az este befejeződik, egy vadkanként horkoló, idősebb, izmos, vaskos úr elbűvölő hallucinációja fekszik, akinek a láthatóan agyonhasznált sárga alsónadrágja félig lehúzva virít a fonnyadt hátsóján.

Különös érzés tölt el, hogy a munkáddal nem vagy elégedett, és hogy a televízió „super fresh” családi csomagként, minden ünnepen ugyanazt az újramelegített szuperhit szennyet adja le húsz évvel ezelőttről.

Józsa Árpád fordítása



Sławomir Shuty 1973-ban, Krakkó szocialista-realista városrészében, Nowa Hutában (Új Kohó) született. Modern prózaírással és fényképésszettel foglalkozik, illetve több úgynevezett underground filmet és performanszt is rendezett.

Ligeti Éva
A szó kevés

a
szó
kevés
elmondani
mi az, mi fáj
a szó elszáll
akár egy
suhanó
sirály
ma
akár egy
búgócsiga is
lehetnék, kit élet
keze forgat, pedig szeretnék
megállni saját lábamon, botladozva
de a magam útját jární, omladozva, mint egy
kapkodva összetákolt épület, inog a lábam is, fejemben
révület, mégis, sorsomról dönthessek saját magam, kábaságom
megtántorít, szédelegve tévelygek tova, hova még lehetne menekülni
magam elöl, s előletek, félek, mindennap ígérem, erős leszek
kihívás minden probléma, reménytelen helyzetben is van
kiút, s ha kemény velem az élet, hát, legyen! majd
megmutatom, hogy elbírok minden terhet, nem
kutatom okát a bajnak, cipelem a keresztem
de kallódó álmaimat nem eresztem
hit, remény és szeretet vezérel
érezem minden mozdulat
fáj, ezer sebből
vérzek
a szó
kevés
elmondani
mi az, mi fáj
a szó elszáll
akár egy
Suhanó



Mező Hajnalka
Csempezöldje

Te holdköveket köhögysz
fel magadból, láttam,
fel is szedtem néhány
halványkékben játszó

ametisztcseppeket izzadsz
a nagy pihesúlyos takaró
alatt, és távoli bolygók
derengésében dideregsz

az orvosok színezüstöt
csapolnak le belőled
és a fakó pipettákon
drága ércek csillognak

a gumikesztyűkre meg
aranypor ragad és fél
kiló gyémánt fordul
ki belőled naponta

szóval én tudom, hogy
te mitológiai alak vagy
hát miért nem szólítasz
valamilyen erőket, miért

nem szórsz villámokat,
miért fekszel kínokban
a számozott lepedőn
és miért nézel rám

ennyire emberül?

Találkozunk mi még

porlepte úton
 piros sárga és kék trikós fiúk
 maszatos arccal
 és lila ruhás kislányok
 körülöttünk
 vattacukor és bólogató kutya a kezükben
 Édes öcsémék tüzet pörgetnek
 a ponyvákat szél fújja
 én hármat találok el
 pálcákat török
 szédülök a hintától
 egy nagy mély mézsárga kanyonban
 Meglepő módon
 mindenki ott van
 egyszerre kicsin és nagyon
 akikkel valaha bármit is kereszteztünk
 Nyomást érzek majd a levegőben
 és te azt mondod, kicsit halkabban
 a messzi viharoknál:

Ébredj, Néreida

Neked gyógyszerillatú

a lelked, kiöntenélek
 a növényekre, mint
 régen a szűrős vizet
 még mindig primitív
 félelem él bennem
 az ilyesmitől, én mézet
 akarok és ezüstöt és
 porrá zúzott csontokat,
 szürke üvegekben
 fénylő balzsamokat,
 kérges tenyerekből
 gyógyfüvet, amit
 nyálukkal kevernek
 mormogást, egy még
 meleg testet, ami a
 fagyhaláltól óv

Gyere velem

oda ahol fák nevetnek
hátravetett fejjel, oda ahol
fűsthajukat hordják a sziklák
a virágok sohaszebbek
gyere, vedd le az inged
sétáljunk túl ezeken a
szűrős tekinteteken
fák méregzöldjét isszuk
majd és apró állatok
lüktetését, tóizű hajamat
fésülöm reggelenként
a te bőrod cserzett
ereid kidagadnak
homlokod fénylik
éjszakánként belopózunk
a falvakba, én férfiak
álmába világítok, te
megtermékenyíted a
meddő asszonyokat
és muzsikát hallgatunk
a kiszűrődő fénynél

számos utódunkat
később befogják
mi a népmesékben
élünk tovább



Nagyatádi Horváth Tamás

Örök biztató

Remegő kezed alól
egyre könnyedebb vonalak,
egyre biztosabban záruló
gömbölyű alakzatok,
és egyre törékenyebb ívek
rajzanak a fehér lapra.

Útjaid nem fogynak
lábadat, mégis, egyre kevésbé
zavarja görcs, nehézség,
járásod csak egyenesebb lesz.
Mintha valami készülődne
a lapos történetek ülepedtével...

Holnap még nem az ünnep
hajnalát köszöntheted,
ám az átvirrasztott éj után
izzó szemed tisztábban lát,
mint ezelőtt akármikor
örömben, várakozásban.

Életet zendítő dallam árad
kemény ágyat kívánó részeidben,
ébreszt, és mintha muszájból,
vég nélkül darálod magadban
dallamára az örök biztatót:
Veletek leszek mindennap.

Sötétlő télbe

Rövidülnek egyre a napok.
Irigyen rejtik el világukat,
a szerteszóródó égi fényt,
s ködpaplannal a felhőkapukat.

Rövidülnek egyre az évek...
Nem jók a régi, hetyke miértek,
amelyekkel gyerekes lépteim
hosszát egykor a nyárhoz mértem.

És elégnek a könnyű titkok;
füstté válnak, mint összesepert
száraz levelek, és hamuvá,
a gondosan végzett munka után.

Szakadó képek zaja új hozzád:
szirmok hullanak így az első
faggyal a sötétlő télbe,
a szerelem e világi végzetével.

Müszterion

Ki kérdezné, milyen
régóta vacakol itt
ezzel az átokkal
– mintha lenne értelme

gondolkozni régi
és örökre elveszített
jelenlétén. Résztelen
szelek nyitnak zúgó

úrt parázsló agyába,
míg az új égre gondol,
és arra, hogy jó volna
érkezni messzi helyekre

vezérlő csillaga útján
énekelve, táncolva,
magafeledő álomból
ébrenlétbe hajolva.

Oranta

Most nem emlékszel, akárhogy
erőlteted magad, hogy máskor
sírtál-e már úgy, mint akkor,
az égre tárt karú Szűzanya

képe alatt, az örömhír
értelmének villanó fényében
állva, ahogy eztán arra
sem fogsz emlékezni talán,

ahogy ím', ama kép kísért,
hiszen kemény vagy,
kikezdhetetlen és sima,
hiába a mennyek minden

megnyílása fölötted,
holott a titkaid kulcsát őrző
szekrénykében, hívogató
szenvedélyeidbe gyűrve

ott az a régi kép Noéről,
ahogy azon a világeleji
napon átlátszó lélekkel
várja vissza galambját.



Tari Gergely
Barátaim tanácsára

Régen azt írtam volna:
nem számít.
Ma már csak össze
vagyok zavarodva.
Új személyiségem,
szinte bevált, s
meg-megadatik
az értelmes
kommunikáció.

Eszternek

A levegő karomban porcelán már,
s ruháid vagyónában bolonddá lettem.
Csupasz karomban csak a te véred
folyna, míg meztelen testemen álmodba
halnál, hogy újra, újra enyém légy.

S a holt világ képzetek közt, buja szellőm
fénybe porlad, s
szirtek fokán vigyáz rád, hogy le ne ess;
Barna tincseid közt
a holdfény szerelem!

Eszter vége

Ma is lengén öltöztél,
csak a fagy leplezte komorságod.
Majdnem elhitem, hogy tudunk lélegezni,
talán víz alatt, talán víz felett.

Aztán ma eltörtem a jelen szentségét,
hagytam, hogy elnyeljen a furcsa érzés,
hogy elsírd magad. Mit hagytam?
Kiprovokáltam, hogy bánhassam.

Bántottam a kedd délutánt, bántottam
a jövőt, megöltem. De boldog leszek.

Eszter fekve

Lefekvés előtt magáról
beszélt, altatót dúdolt
nekem a megnyugvás.
Gondolata néma fahéjillat,
szíve a legszebb,
a vágyódó,
a szerelmes ábránd.

Eszter sebei

Jó éjszakát, hintette apró szemcséit
forró verandámra gondoskodó
személyed, s hited szerint lerendezted
az érintkezés múltó élvezetét.

Szemedben gyilkoltam meg a telet,
s tested hús remegése
vetkőztette le pironkodó természet
hullámzó levelit, bohó színészem.



Vinklmann Attila
Naplótöredék

Mert elkényeztetett, nyegle kölykök közt éltem,
Kik unták már, mit adhatott a lét.
Csömörrel nézték a fények és a kéjek
Elébük hordott minden örömét.

Én sírtam a vágytól, ha elhagytál egészen,
Mert féltem a csöndben, s nem hittem, hogy vár
Enyhítő mulatság ember sűrűjében.
Botlik a láb, ha rossz ütemre jár.

És túrtam, ha nevétek csöndes szegénységem,
Koldus a koldusnak nem nyújthat telt pohárt.
De tudtam, hogy árva, mint csillag az égen,
S nem bűnös mind, ki új ígére várt.

Bocsásd meg vétkem, és vétkeik majd nékik,
Kik érzik és félik, hogy nincsen visszaút!
Ki lenne más, ki álmainkban fénylik?
Te készítsz bölcsőt, s te fonsz majd koszorút.

Számadás félúton

Lassan megöregszem...
Magasan még a nap,
Melytől létem lombja új erőre kap,
De érzem már a csöndnek s avarnak illatát.

A fa már kiszáradt, s rémulten nézhetem,
Ha megtört az egész, mi lesz majd énvelem,
Ki viszi lelkem a túlsó partra át?

Széttiport esztendőök súlya nyomja vállam.
Fekete malmoknak őrlő morájában
Munkál az enyészet istenóráként.

Keserű káromlás, múltó bizonyosság.
Fogszorított átkok hullámai mossák
Partjait az égnek. S nem ad több reményt.

Rettegsz majd még te is! A végső ponton túl,
 Hol gyarló fohászod a föld porába hull,
 S fergeteg tépázza az elhagyott kerteket.

Most jó még, s csak várunk: mit hoz a bölcs idő.
 Bor hevíti vérünk, s mit számít, ha jó
 Egy új nap... De vigyázz!
 Az lesz, mi eltemet!

A tékozló fiú

Harminc napig zúgtak harangjaid.
 Harminc napig volt házad otthonom.
 Zokogva nézték mind az angyalok,
 Ahogy hitem s szerelmem elhagyom.

Hiába gyász, hiába bús fohász.
 Hiába volt rohanni átkozódva.
 Meghalt a fény, de halni mit sem ért,
 Hát visszatértem hűvös templomodba.

Fagyott testemre köntös nem jutott,
 Gyűrűddel nem jegyeztél engem el...
 Éhezve állok áldott asztalodnál,
 S nem hiszem már, hogy kegyed felemel.

De így van jól. Ismerlek én, Uram!
 Szeretsz, tudom, mutasd hatalmadat!
 Ha meghalok, majd szemtől szemben állunk,
 S én emelt fővel várom jussomat.



Régvolt lovakról, rugdosó kiscsikókról

Simon Istvánról, a költőről készült fényképeket nézegetek. Készült sivatagi fölvetel is róla, amelyen tevével látható. Ám egy másikon megpillantom Mirzát, a nevezetes kiscsikót... Bazsi, a szülőfalu és a távoli Asszuán hogy megfér egy dunántúli poéta meseföldrajzában. Nagyobb távolságot érzek egy másik, az időbeli dimenzióban a jelenségek között: Simon István életének első szakaszára a petróleumlámpa, felnőttkorára pedig a televízió volt jellemző. A XX. század sorra hozta az emberiség számára azokat az új találmányokat, amelyek áldásnak és átoknak is bizonyultak egyszerre.



Rab Zsuzsa a *Vízimalmok* című versében siratta el a Tapolcába korhadt lapátokat, kerekeket, a cseszegtomaji novellista, Szabó István novellában (a *Siratódal* címűben) állított emléket Reza néninek, aki az utolsó házi kenyeret szerette volna megsütni életében, de kifejejtette öregségére a tésztából az élesztőt. Simon István *A négy kenyér* (1949) című versében kenyeret dagasztó-sütő édesanyja alakját festette le. Jeszenyin pillantotta meg a fickándozó kiscsikót a mozdony közelében, s nem voltak illúziói. A francia költő, Paul Eluard a magnitogorszki írókongresszuson, 1932-ben szembesült a valósággal, hogy a lovacska már nem fog kelleni többé a nagyipari létesítmények fölépítéséhez. Nyugaton a cirkuszi lovak egzisztencialista sorsát festették a művészek Toulouse-Lautrec-től kezdve az expresszionistákon át Picassóig, Keleten Ajtmatov írt regény-rekviemet a díjra korbácsolt versenyló haláláról. Az emberiség komfortosabb világot nyert, s közben spirituálisan szegényült, elveszítette a malmok örök kört leíró metaélményét, a kenyér (a *cibus viatorum*) hétköznapi misztériumát, a ló és lovasának összetartozását, ami az egész emberiség haladását is jelképezte Ady *Új s új lovat* című költeményében. Ahogy a letűnt lovagkor Rosinantéján inkább szánakozunk, semmint nevetünk, úgy akár meg is hatódhatunk a hazai falvak lovak nélkül maradt istállóin, tehének nélkül fölöslegessé vált tejgyűjtők elerodálódott tábláin. Pedig még csupán két emberöltőnyire van tőlünk elevenségük, nem olyan időtávban, mint a lepantói csata, amelyben Cervantes elveszítette jobb karját. Ne érjen minket anakronizmus vádja! Kormos István a *Szegény Yorick* című vers-önarcképében is múlt időben kénytelen beszélni a lovakról: „keresztelésben Istvánt / mint ama vértanú / sok néven szólítottak / Pistika Piska Pista / utóbbi főleg lónév / volt amíg lovak voltak” (1971). Az utolsó Kormos-kötetet, az *N. N. bolyongásait* egy Bálint Endre által készített metszet díszítette 1976-ban: ló és lovaskocsi-kerék motívuma. Tandori Dezső híres *Hommage* című költeményében a ló és lovasa közül a lovat siratja el: „Ki szedi össze váltott lovait, / ha elhulltak...” (1966). Sára Sán-

dor *80 huszár* című filmjében mintha a lovak agóniája, ahogy megküzdenek a sziklakkal s a meredélyekkel a hazafelé vezető úton, drámaibb a huszárok küszködésénél (1978). Huszárik Zoltán kisfilmje, az *Elégia* (1965) pedig olyan filmvers a magunkhoz szelídített lovakért, amelynek méltó társai csak Nagy László *Kiscsikó-sírató* és *Búcsúzik a lovacska* című költeményei lehetnek.

Simon István *Tanú vagyok* című, 1950-ben megjelent verseskötetében még alig találkozunk lovakról alkotott költői képekkel. Az újjáépülő Budapest utcáiról eltűntek a lótetemek, amelyekből enni is kénytelen volt a háborús napokban a lakosság. (Sokáig emlékeztek még erre a pestiek. Mándy Iván *Csutak*-történeteinek egyikében öreg, szürke lovat mentenek meg a gyermekek a vágóhídtól.) Simon István hadifogoly volt a Szovjetunióban, a Gellért-hegynél előbb látta az Elbrusz csúcsait. Az épülő hidak, a ragyogó Duna és a futó villamosok szerepelnek a könyv elején, ám a hatodik költeményig kell lapoznunk, hogy ama Arany János-i szekérre találjunk. Azt a fogatot sem a fővárosban, hanem szülőfalujában látta és örökítette meg a költő. Éppen hogy csak megjelölte, vázolta versében Simon, hisz a traktor – amelyet barokkos diccsel fénykör kísér – ténylegesen és jelképesen is megelőzte a régi kor rekvizitumát, az állatok húzta lassú járművet. Mintha a ló és a lovacska a szégyelleni való maradiság, a gép pedig a haladás szimbólumává vált volna: „Füstölnek a házak fekete tetői, / A lassú szekeret dörögve előzi / A csatakos utcán kanyarodó traktor, / Küllőket ver az ég fényes sugarakból.” (*Hang a faluvégről*). A kötet utolsó oldalain sem ficánkol egyetlen kiscsikó, s nem húz egyetlen muraközi sem kocsit. Az *Őszi udvar* című vers állat-seregszemléjében szerepelnek a kakasok, tyúkok, ludak, verebek, egy aranyos kazalnak görbülő gerince van, ám a ló már hiányzik a tájrészletből. Csak traktorberregés van: „Micsoda ősz ez, a nap vékony ujjja / mutat rám, hogy én is közepében élek, / s a távoli hang, mi fel-felbugyog újra, / jelzi, hogy traktorok berregnek a télnek.” Rossz vers került ki a költő keze alól. Sokat mond, hogy ezen *Őszi udvar* című költeményét Simon, mielőtt fölvette volna válogatott versei közé, az ezerkilencszázhatvanas években átírta. Kihagyta a traktorokat: „Micsoda ősz ez, a nap vékony ujjja / mutat rám, hogy én is közepében élek, / s a távoli hang, mi fel-felbugyog újra, / jelzi már jöttét a varjak seregének.”

Megkockáztatom, Simon István költőként elbukott volna pályája elején, ha józan paraszti értelme és művészerzékenysége nem emelte volna túl e didaktikus, csekély esztétikai értéket képviselő politikai irodalom művelésén. Naivan hitt, mint nemzedékének több társa. Nagy Lászlónak és Juhász Ferencnek is hasonló, a művészettől túlzott voluntarizmust elváró erőkkkel kellett szakítania. Petőfi volt Simon István számára a legkedvesebb, a leginkább közel álló költőpélda. Így tekintett vissza a XIX. századi géniuszra Kányádi Sándor is. Utóbbi erdélyi költő sem volt elégedett korai darabjaival. Simon és Kányádi érett fővel egyaránt kiostálták első pályaszakaszuk verseiből a gyengébb opusokat. Kondor Béla már úgy merte párba állítani a bádogból való traktort és a pléhből kivágott Krisztust, hogy ne a hamis harmóniát, hanem a valóságos emberi drámát jeleníthesse meg ezen fémes ellentétpárból (*Krisztus a kereszten*, 1971). Simon István a *Hajnali lakodalmások* (1952) című kötetének címadó költeményében tűnt föl újra együttesen a traktor és a ló, még egymással ekkor sem ellentétes motívuma: „Fagyos havon futott a szán / Velünk, alvó mezők között. / Szólt a csengő a ló nyakán, / A nyúl riadtan felszökött. [...] Szájunk nótás volt és fejünk

/ A bortól félig kótyagos. / S a vőlegény hét határban / A leghiresebb traktoros." Nem hagyta a költő említetlenül a kedves jószágot, a lovat, ugyanakkor a vőlegény foglalkozása és epithetona sem maradhatott ki a versből. Simon Istvántól Révay Józsefék harcosabb költeményeket vártak az addigiaknál is, olyat, amilyennel a néphez való hűségének nyomatékosabb kifejezését adhat. Simon megindítóan szép, lírai teljesítményekkel válaszolt 1953-ban. Köztük a *Leány-nézőben öcsémmel* című költeménnyel, amelyben szintén a párválasztás egyik falusi rítusát rajzolta meg: „Laci öcsém nősülni készül – / S bár tudom még a jó szokást, / Ő beszél mégis rá, hogy végül / Nézzem meg a menyasszonyát. / Főlkészültünk az útra négyen. / Van pokróc s forró téglá is. / Ringatódtunk a két ülésen, / Anyánk, öcsém, én s a kocsis.” A Bazsitól az egregyi templomtorony felé tartó két-három órás téli utat úgy ábrázolta a költő, mintha egy vidám pasztellt festett volna csak sok fehérrel és halványkéssel. Szinte mesebeli az az öreg ló is, amelyik a szánjukat húzta a hóban. Simon Istvánékkal mind a versben, mind a valóságban egy lassú jószág haladt. Annak a bakról ugyan hiába kiabálta volna a XX. században a költő, hogy hajrá, fogyjon az út! „Ballag a ló – a postaútnál / öregebb, megáll százszor is... // Akár egy modern Rosinante...” A valóság égi másához nem illett itt már a leggyorsabb és legerősebb traktor sem. Ősi szokást, falusi idillt, nem hazugot, csodálhattunk meg a költeményben.

Simon Istvánnak előbb vissza kellett perelni – legalább önmagában – mindazt a szépséget, életértéket és mítoszt, amit a lovak, a kiscsikók jelentettek számára. Viszonylag nem telt el sok idő, nem volt szükség hosszú pokoljárásra. Szűk fél évtized elegendőnek bizonyult, hogy a költő megtisztítsa szavait a rájuk rakódott, nem oda illő rétegektől. Kenyeres Zoltán írt becsüléssel Simon ifjúkori barátjáról, Juhász Ferencről, aki a *Megváltó aranykard* című kötetében az aranyaszt meg szabadította mindattól, amit Ady lírájától kezdve a költők hozzátapasztottak. Az isteni fényességű fémről végre letörölte valaki a vér, szenny s erőszak képzetét. Így tett Simon István is, amikor a ló-motivikát *Mirza* című versében újra életörömmel, vígsággal elevenítette meg. A teremtésdicséret lett maga, az ősbizalomnak az inkarnációja e kiscsikó. 1954-ben született a vers: „Mirza, Mirza... mint rejtelmes talány / csendült a szó nagyanya ajakán. / Sehogy se akart békülni vele, / aztán ráhagyta: »Egye a fene / ezt a bolondos, furcsa szót.« / S így hívta ő is a kiscsikót”.

Szinte mindenki ismerte. A fél ország szavalta. Azaz, ahogy a szakma mondja: „el is csépelte”. Tananyag lett, miközben Nemes Nagy Ágneséket kioktatták, hogy így kell realista módon írni. Amúgy a vers semmiről sem tehetett. Ha fiókból, a teljes ismeretlenségből kerülne most elő, gondolom, akár a reveláció erejével is hathatna, hogy mennyi humanizmust és kedvességet őrzött a falu és világának a költője azokban a nehéz esztendőben.

Az 1956-os esztendő előtt kis nyolcsoros dalt írt Simon egy szalma közt született kisborjúról. Leheletfinom hangszerelésű, s mégis igen szomorú képzet, afféle sorsmetafora-csírát tartalmaz a költemény, messze az epifániától: „Első óra ez – a létbe kóstol, / szétnéz, s remegő tagjaira / visszanez a vella, dézsá, ostor / s a fakampón lógó nagy iga.” Lehetett volna a versbeli kis jövevény csikó is, ám a sorsról Tornyai János már rég megfestette a ló-szimbólumot. Az 1956-os esztendő, a nemzeti tragédia után Simon mégis a természet tavaszonta vissza-visszatérő feltámadásának ünneplésével köszönti az életet,

azt a kegyelemfélét, hogy ismét köszönni való lehetőség maradt a létezésre. Vasy Géza elemezte ebből az aspektusból a *Húsvéti körmenet* élményvilágát. A húsvéti ünnepkört behelyettesíthetjük egy másik, ószövetségi történetre való rájátszással. 1957-ben Simon István és Laci öccse a nyakukba zúduló eső elől menekültek a Sümeg és Bazsi közti úton: „Suhints a lovadra, Lackó, / Repülj Csillag, kicsi ló; / Kattog a szikrázó patkó...” A gyors zápor elillan, s a jegenyés út fölött 1957 februárjában szivárvány ragyogott. Mintha szekerek Noé bárkája lett volna, hiszen az valahogy átúszott a történelem özönvizén. Ebben a versben már nincsen semmilyen civilizatorikus ellenfele a lónak. Traktor nem berreg, fut velük a kocsi, amely „...ívét a hétszín szalagnak / ragyogtatja kerekén; / szalad a Csillag, / trap-trap-trap – // és dől a fény / és dől a fény.” Nem a szövetkezeti tulajdon masináját övezi itt a dicsfény, a saját kis szekér vagy cséza kereke szivárványszínű. S még csak nem is munkásmozgalmi jelkép itt a Csillag, hanem lónév. A cséza szót, hogy említettem, mára tán csak a *Néprajzi lexikonban* találunk meg jelentését: „lőcsös kiskocsi. Rendszerint utazásra használták a századfordulóig.” A hintó póriásabb változata volt. Simon István egy másik versébe bele is írta. *Berzsenyi a Börceháton* című költeményében a kemenesaljai kultúrtáját a somogyi birtokért elhagyó költő útját képzelte el 1958-ban ekképpen: „Kis cséza jött itt valamikor, / a lovak fújtak, kihevültek; / és nézte őket hegy mögül hegy, / düledék várrom, sombokor.”

Az ötvenes évek legvégén a lova nélkül maradt emberről készített Simon egy verses fotográfiát, még mielőtt a huszár is eltűnt volna: „Ő az utolsó élő huszár, / ki még piros csákót viselt... // A délceg, hetyke szőlőhegyi / szomszéd de ősz már, de sovány. / Keze a homlokán, és fölveti / fejét, mint hajdan a lován.” (*Huszárok*).

Simon István a hatvanas években esztendői szerint még fiatal költő volt. A hetvenes évtizedben is legfőlőbb középkorú. Vasadi Péter majdnem annyira esztendősen indult első verseskötetével a pályáján, mint amennyi Simon István volt, amikor – halála előtt közvetlenül – napvilágot látott az utolsó kötete (*Rapszódia az időről*). Azzal szeretett volna kifogni az időn. Abban a karcsú fehér kötetkében szonettformákból állította össze rapszodiáinak ciklusát, s valamennyi versét igen nagy gonddal csiszolta műves darabbá. A *ballada a szekeresről* című költeménye 1972-ből számomra a mai napig egy igen talányos, szívbe markoló alkotása maradt:

*Csak elérni Medve-várba
a nyikorgó, rossz szekérrel!
Ugat a halál kuttyája,
püspökünk folyton köhécse,
szekér és száraz betegség
láza rázza gyenge testét.
Mátyás úzi... Már elájult,
karon viszik föl a várba –
Harmadnapon eltemették
Pannonia diszét, Jánuszt.*

*Megfeszül megint a hámfa
szomorúan az istrángtól.
Jön a szekér kocsisával
négy évszázad távolából.
Lőcse, rúdja, a lova rossz
s el is únta a fuvaros
utas nélkül már az utat.
Ni, megint egy költő! Szegény,
szekeret lát, csak ezt várja.
Kicserélik még a rudat
s elindulnak Mezőberény
kapujából Segesvárra.*

*Ám a kocsis, míg a szekér
mellett topog, hogy feltűnjön,
eltűnődik. Visszafelé
bizony megint egyedül jön.
Erdély ezer hegye veszi
körül ahogy felnéz végül:
milyen szekér keresztezi
útját ott fönn az övének?
Gomolyog a Tejút pora,
Ady Illés szekerén ül,
gyeplőtelen, zabla nélküli
röpíti két táltos-lova,
magyar sors és költőének.*

*A folyónál még megitat
s fuvar keres talán újra;
meglelve a keskeny hidat,
átporoszkál Dunántúltra.*

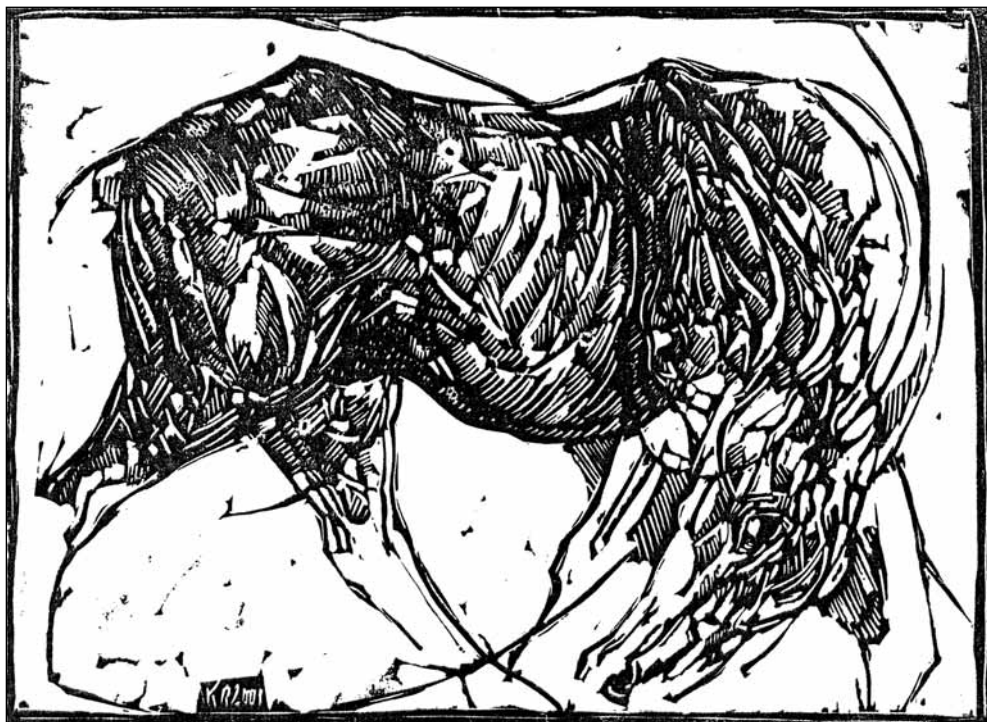
*Abda táján a saroglya
zápjai között elkékült
két lábát hátralógatva
már megint egy új vendég ült.
Milyen átok vagy fura sors,
nyögte később a fuvaros,
hogy szekerevel zörögve
elvitte őt is örökre...*

*Bizony a két szekéroldal
közé ki mindenki fért be!
„Mi könyvben bár egy-két oldal,
lehetséges, hogy megérte? –
töprengett a szekeres. – De
mindent föltenni egy lapra?”
Ez már nem fért a fejébe.
Fejszét tett a kerekekre,
a lovait meg eladta...*

Egy hajdanvolt dunántúli költő, Faludi Ferenc írt verset a sorsról és annak allegorizált istennőjéről, Fortunáról, aki minden ikonológia szerint vak, és gömbön vagy keréken, kerekeken gurul, gördül tovább tájról tájra. Faludi arra int, hogy szekerén az ember jól vigyázzon, okosan üljön. A Simon-versbeli magyar költőket szintén kocsikerekek zötykölnek a történelmi Magyarország területén. A horvát Medvevártól a romániai Segesváron át a Győr melletti Abdáig. Janus Pannoniust, a tüdőbeteg reneszánsz poétát Mátyás emberei üzték a halálba lázadása miatt. Petőfit dzsida szúrta át. Radnótit az erőltetett menet utolsó stációjaként várta a tömegsír. Erőszakos halált haltak mindnyájan. Ady birkózott a halállal, nem akart átlagos sorsot magának, magányos, gőgös, lázadó szelleme fiatalon azt hitte, elkerülheti a végzetet. Hogy majd ő győz, mint egy Fáraó. Simon István úgy láttatja az elragadtatott próféta-poétát, ahogy Illés szekerén a végzetébe rohan, s ugyanúgy éppen, mint az, akit a földi kocsi saroglyája ráz. Négy költő: négy tragikus sors. Csak az életművük csodája miatt nem csonka a létezésük. Ló viszi őket végig az életútjukon a vers képeinek logikája szerint, akár a halottakat utolsó útjukra Szent Mihály lova. A négy költő mint négy áldozat nem csupán reprezentálja, hanem mintegy meg is testesíti a magyar irodalomtörténet vonulatát. Ők igazán beteljesítették Goethe mondását, miszerint senki nem téphet büntetlenül a művészet fájáról egyetlen levelet sem anélkül, hogy ne kellene egész életével fizetnie. A magyar irodalom nagyjainak fejet kellett hajtaniuk, szinte fátumszerűen. Simon István fuvaros-lovas sorsmetaforája legalábbis arról a létért-tétért szóló költőtípusról és irodalomeszményről vall, hogy igenis, ha kell, minden költő egész életében álljon jót a szavaiért. (E fel-fogás, e nézet már átalakulóban, átértelmezendőfélben volt, amikor Simon az idézett költeményét írta.) Természetesen a sorsmetafora egy olyan komplex szimbólum alapját képezi a versben, amelynek csakis értelemmel való megfejtése igen nehéz, sőt lehetetlen. Egyetlen megfeleltetést nem is adhatunk arra nézve, hogy kicsoda is a fuvaros. Egyik üzenetét, a legreménytelibbet azért

ideírom: ha a fuvaros fejszét tett a kerekre, a lovait pedig eladta, akkor nem kell újabb és még biztosabb végzet felé hajtania többé egyetlen írástudóval sem. Simon István naivitásán csak bizakodása tett túl. Lovak és ökröcskék szerepeltek egyik kései versében ugyanis... Az osztrák festőgénuszt, a sümegi templom freskóit készítő Anton Maulbertschet idézte meg Simon, még szintén 1968-ban: „Palettádra került valami / Dacodból és derű még talán. / Kapáltak kint vaskos lovai, / állványfákat hozott szépapám. // Kinéztél a kerek barokk- / ablakon és megsajdult szived: / »megföstöm én nektek, magyarok, / lovaitok, teheneitek.«” Simon Istvánnak sikerült végül versével a két betlehemi állatot, a lovat s a tehenet szívmeleg közelségben tartani, ugyanakkor a templomi arany-színtől időtlen jelképpé nemesíteni. A paraszti életformát és az ehhez tartozó kultúrát – mint korszerűtlen, meghaladott mesterséget és világot – fölszámolta a gazdaságpolitika. Simon halálakor, 1975-ben, az irodalomtörténészek azokat a műveket kellett hogy számba vegyék, amelyek már csak visszatekinthettek a földművesek elsüllyedt világára, a természetesen gazdálkodó vidékiek Atlanti-szára. Ma egyre több úgynevezett biotermelő szorgosodik, lovasiskolák nyílnak, a szürkemarhák újra csordákban legelésznek a Balaton-felvidéken és Simon István szűkebb pátriájában. Ha szerencsésebbek volnánk, s a költő még élne, mostanra akár a dunántúli Kányádi Sándorunk is lehetne.

Németh István Péter



Célkeresztben az igazság

Befejezéséhez közeleg Albert Gábor életműsorozata a Pont Kiadónál. Munkásságának számon tartói régebbi könyvei közül csak *Emelt fővel* című – felelőségteljesen nemzetföltő – szociográfiáját hiányolhatják. A hanyatló Kádár-éra közegében ez a mű addigi pályája csúcsát jelentette. S hogy mennyire meghatározó és felszabadító volt számára, azt tanulságosan részletezi legújabb esszéválogatása egyik reprezentatív darabjában. (Ezt a gyűjteményt a Szent György Kiadó bocsátotta közre, *Az igazság markában* címmel.)



Albert Gábor: *Az igazság markában*. Szent György Kiadó, Budapest, 2007

A 2005-ből származó önéletrajzi vallomás sodró erejű és szívdobogatóan szenvedélyes. Előre-vissza megvilágítja az Albert fémjelezte mindig több mint hűvösen okfejtő esszéírás személyes indokait. Valamennyi szövegét átfűti az a kategorikus imperatívusszá vált benső meggyőződése, amely az elodázhatatlan társadalmi kihívások átéléséből származik.

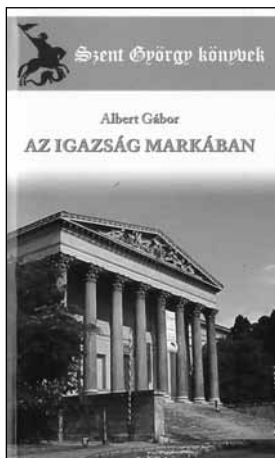
Kortársai természetesen azt a felszólalását fogják itt először föllapozni, amivel az Írószövetség 1986-os közgyűlésén keltett konsternációt. (Már csak azért is, mert a szókimondástól rettegő összehívók nem számítottak a feltűnést addig kerülő prózaíró-szociográfus ostorcsapásként ható szavaira a maguk „12 pontos”, kínosan konkrét kritikai észrevételeivel.) Ugyanebbe a társadalombíráló vonulatba sorolhatók egyebek mellett a felvidéki magyarságról, a hazai modernizáció rémségeiről, vagy az Európai Unió és Magyarország kapcsolatáról szóló megfontolt eszmefuttatások. Valamennyit jellemzi, hogy a szerző

sohasem ragad le az éppen időszerű kérdéseknél, hanem rendre visszanyúl a történelmi gyökerekig. Ő egyébként találóan „jövőorientált múltszemléletűnek” nevezi azt az eljárását, hogy ellentétben az aktuális visszásságokat radikálisan felhánytorgató, de a körülmények latolgatására nem vállalkozó publicista megközelítésekkel, neki mindig van türelme ahhoz, hogy földerítse az akár évszázados párhuzamos helyzeteket. Ez a kiváros módszer talán a *Vonzások és taszítások* célratörő, de a történelmi vargabetűket kapkodás nélkül végigjáró gondolatmenetében gyümölcsöző leginkább. Így kerekedik hitelessé az a konklúziója, hogy a magyar nemzeti érdekek konzekvens szem előtt tartásával a globalizáció túlhajtott vívmányait akár a javunkra is lehetne fordítani.

Figyelemre méltó, hogy a könyv minden bizonyval legtöbb szellemi izgalmal együtt járó elmélkedése a magyarság és a kálvinizmus nemzetépítő kölcsönösségével rögtön pozitív, bár tisztán történelmi példát szolgáltat egy összeurópai áramlat hatásának itthoni alkalmazhatóságára. A funkcionális önisméltlésektől egyre meggyőzőbbé és egységesebbé alakított kötet vége felé (de még a Márai Sándor-os írói töredékek előtt) érünk el két hangsúlyozottan a politikai erkölcs körébe tartozó, hérodotoszi ihletésű párhuzamos életrajzhoz.

Főszereplői az antikvitásból, illetve a forrongó tizenkilencedik századból kelnek modellszerű életre. Egyikük Szókratész, az igazsághoz való tántoríthatatlan ragaszkodás világbajnoka, aki ha történetesen nem pogány, hanem keresztény volna, a nagy szentek közé tartozna. Másikuk – lehet kissé meglepődni – az orosz Bakunyin, az alkalmazott, működő anarchizmus egyik pápája. (Közbevetőleg, bárki bármit képzel róla, szerintem elméletileg sem ér fel az irányzat névadójához, a nyomorfilozófus Proudhonhoz vagy Max Stirner-hez, aki a gonosz Marx szerint a „fennálló örültség tökéletes kifejezője“.)

Albert Gábort nyilvánvalóan nem általában és nem életrajzilag érdekli a két prominens szellemi arculata. Az esszékötet még viszonylag rövid tanulmányai – könyv terjedelművé tágítva – tisztelni való következetességgel szólnak arról, hogy melyikük hogyan állt ki a morális igazság mellett, ami persze Albert elmékedői és közéleti cselekvésének is sarkalatos pontja, forgatónyomatéka. Bakunyinnál kitűnik, hogy a halálos ítélet várományosaként a cárhoz írt levél gyónásában megalkuszik, hogy megmeneküljön. Szókratész ellenben szigorú következetességgel azért vállalja a halált, mert igazságát az életénél előbbre valónak tartja és vidám emelkedettséggel bölcseletileg megmagyarázza.



Albert Gábor: *Védekező halálraitétek*. Pont Kiadó, Budapest, 2007

A *Védekező halálraitétek* című gondolatébresztő, nagy formátumú és megint csak roppantul elegáns, drámai szerkesztésű esszékompozíció nem teljesen áztatja el Bakunyint, mert felforgató tevékenységének folytatása érdekében a hatalmat meghagyja abban a hitében, hogy cár- és államellenes büntetteit megbánta. Szókratészt viszont ismételten és többszörösen piedesztálra állítja. Nem utolsósorban azért, mert önála „az igazság követése, az igaztalanság megtagadása” egyenértékű a szakrális aktus maradéktalan végigvitelével.

Írónk a hozzá hasonló alkatúakat hívja irigylendő balekoknak. Ahelyett, hogy mentenék az egzisztenciájukat és életüket, kitananak filozófiailag is igazolható igazságuk megőrzése mellett. Könnyű kitalálni, hogy ő maga – a még gondolkodni képes mai polgáremberek, valódi értelmiségiek közül – makacsul és állhatatosan pártolja ezeket a nagybetűs Balekokat. Ugyanis az eszmékért, az elvekért, a közérdekért még a kinevetés kockázatát is vállalják – szemben a haszontól vezérelt álbölcsködők romboló és dilettáns mindennapi gyakorlatával.

A mindkét gyűjteményen vezérfonalként keresztülhúzó közérdek Albert Gábor példamutató esetében is azonos a fennmaradásáért megújulni bátor magyarság létérdekeinek abszolút primátusával. Előttük változatlanul egy nemzet sorsa áll a reményhorizontú célkeresztben.

Iszlai Zoltán

Életműnyitány

Papp Tibor első köteteiről

„Amikor eljött a pillanat, hogy kötetben is gondolkozhattam, én is elővettem azt a halom kéziratot, ami a fiókomban feküdt [...]. Először egyedül, az íróasztalommal közös magányban kezdtem el a válogatást. Igyekeztem felszínre hozni azokat a verseket, amelyekben úgy éreztem, hogy a szó megelőzi a gondolatot, s ezáltal felvillan bennük valami nyers erő, valami eredetiség, azokat a verseket, amelyekben a nyelvi fordulatok a legtávolabb esnek a sablonoktól, azokat a verseket, amelyek mentesek a költészeti üresjáratoktól” – vallja Papp Tibor egy interjú alkalmával az életművét megnyitó *Sánta vasárnapról*.¹

Az első kötet versei 1957 és 1964 között Nyugaton születtek. Bár Papp Tibor már tizenhárom éves korában határozott szándékkal fogalmazta meg, hogy költő lesz, verseket, drámát írt, s a debreceni Móra Ferenc Diákotthonban társaival irodalmi lapot szerkesztett, a korai alkotásokat viszont csak szárnypróbálgatásnak tekintette, s nem vette bele a kötetbe. A könyvnek a 22 költeményt felsorakoztató, komor-bánatos első részét a *Barangolónak* többnyire élénkebb tónusú 17 opusától a *Forgó égtájak* hosszúverse választja el. Egy hazáját vesztett fiatalember létérzésétől, az ország drámájának megrendült költői interpretációján át így jutunk el a harmadik harmad *mondókás, játékos világáig*, a *kökényes*, időnként *bánatos, érlelő csendből* fakasztott költeményekig, a fergeteges hanghatású *Pogány ritmusokig*, amely majd a későbbi hangversek klasszikus nyitányává válik.

A *Se szirmom se házam* című kötetindító verset ars poeticának is tekinthetjük, két költői világ összefonódásának. Papp Tibor ugyanis már pályája kezdetén mesterének tekintette „a századunk szinte minden versújító törekvését magába fogadó”² Kassák Lajost. A *Mesteremberek* szabad verses áramlása, költői programja, a számozott versek újdonsága hatással volt a *Magyar Műhely* alapító tagjaira. 1964-ben személyesen is találkoztak a Párizsba látogató Kassákkal, aki forradalmibb költészetre biztatta őket: „legyetek merészebbek” – mondta az idős, 77 éves mester az ifjú alkotóknak. Ő volt az első, aki nem lebeszélni akarta őket az avantgádról, hanem bátorítani. „Éreztük, errefelé kellene mennünk”³ – emlékezik vissza Papp Tibor, akinek a költészetében már ekkor jelen voltak az irányzat jegyei. A magyar avantgárd történetét elindító Kassák Lajos-kötethez, az *Éposz Wagner maszkjában (1915)* címűhöz szinte észrevétlen spontaneitással kapcsolódik a *Sánta vasárnap*. A két kötet nyitását – az *Ó, élet, ki hátamon hordtam a házam* és a *Se szirmom se házam* sorait –, akár tetszés szerint egymásba is fűzhetjük:

¹ Papp Tibor–Prágai Tamás: *A pálya mentén*. Napkút Kiadó, Budapest, 2007. 108.

² Csaplár Ferenc: *Utószó, Kassák Lajos válogatott versek*. Unikornis Kiadó, Budapest, 1995. 295.

³ Papp Tibor–Prágai Tamás: i.m. 170., 174.

„vizeket jártam a hátán a bálnán utaztam úsztam ki hátamon hordtam a házam és csúsztam az árkot a gondja tövén **nem volt se szárnyam se szirmom se házam párkányos hátán álltam hagytam** most nyisson a bánatnak árva gubója a **föld is alattam** eladtam adtam és nyisson utamra a messze világ...”

Papp Tibornak az életművet bevezető kötetében már megtaláljuk az első tipográfiai kiemelést is, a verzálissal szedett írásmódot („GRÁNIT MÉSzkŐ DOLOMIT” – *Ellenem szavakkal*), illetve a kötet címadó versének a záró soraiban a szokatlan tördelést, valamint a gyakori gondolatjel-halmazt. Mindezek Kassák Lajos költészetére is jellemző jegyek (Lásd: *Utazás a végtelenbe*), s a Papp Tibor-i kötetben a látható nyelv⁴ elemeinek a megjelenését jelzik. Ebből a „láthatóságból” nő ki a későbbi *Vendégszövegek I* képi élménye, ahol még a vizualitás a szöveghez alkalmazkodik, s ebből sarjad majd ki a *Vendégszövegek 2, 3* című kötet tényleges vizuális költészete is.

A szégyen szó gyakori előfordulásából, korreferens elemeiből és antecedenseiből pedig akár egy korreferens láncot is létrehozhatunk a kötetben belül. Első előfordulásként – antecedenusként – a szégyen főnevet antonim párjával együtt, a hiányt jelző tiltószóval találjuk meg: „vizeket jártam álltam éltem se érdem se szégyen” (*Se szirmom se házam*). A szójelentésnek⁵ és annak ellentétének az összekapcsolása (érdem – szégyen) egy egzisztenciális helyzet holdudvarát teremtené meg: a cselekvő én társadalomba, közösségbe helyezését, ahol minősítik a tettet, értékelhetik vagy elmarasztalhatják az egyént. A tiltószó viszont az éppen ettől való megfosztottságot jeleníti meg, s egyben hozzá is kapcsolja a vers záró akkordját („se érdem se szégyen”) a cím metaforikus hangütéséhez („Se szirmom se házam”): a szülőföldtől való elszakítottság, a létbevetettség fájdalmas számvetése, az otthontalanságnak, a nincsnek a lajstroma ez.

A vizsgált szó korreferenciájának szűkebb értelemben vett fajtái közül megjelennek a szinonim változatok is. A szégyen szónak egy másik szóval való helyettesítése bár legtöbbször nem változtatja meg az adott kijelentés igazságteljeségeit, azonban a szavak értelmi vagy kontextuális azonossága következté-

⁴ Révész Béla a sorok, passzusok tipográfiai különlegességéről már 1914-ben, a *Vonagló falak* című művének a bevezetőjében ír. A látható nyelv elméleti megalapozását azonban Zolnai Béla 1926-ban megjelent tanulmánya jelenti (Minerva, Pécs. V. évf. 1–5.). Zolnai bár számos, ma is helytálló megállapításra jutott a látható nyelvet elemezve (különösen a költészet tipográfiai, optikai egységéről, valamint a „vizuális ritmus”-ról, a „vizuális rím”-ről szólva), az írás és a beszéd kapcsolatát illetően mégis a látható nyelvnek alárendelt szerepet tulajdonított. Bizonyos esetekben – így az expresszionista líránál – ugyan elfogadja a csak vizuálisan megteremthető költői többletet, de az írást alapvetően „közvetítő eszköz”-nek tartja, a beszélt nyelv rögzített formájának, mely az általa szimbolizált nyelv hatását bizonyos mértékben befolyásolja. Papp Tibor viszont a látható nyelvet a beszéddel egyenrangúnak tekinti. (Lásd: Papp Tibor: *Avantgárd szemmel költészetről, irodalomról*. Magyar Műhely Kiadó, Budapest, 2004. 74. *Avantgárd szemmel az irodalom világról*. Magyar Műhely Kiadó, Budapest, 2008, 81.)

⁵ „Az a kínos érzés, hogy mások előtt nagyon kedvezőtlen színben tűntünk fel, ill. hogy saját magunk becslésére sem vagyunk méltók” (*Magyar értelmező kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987. 1258.)

ben erről a denotatív síkról a konnotatív szinonimák tartományába lép az adott szóváltozat, s ezáltal kizárólagossá válik, azaz nem cserélhető fel az adott szó a másikkal. Így a konnotatív szinonimák a poétikai jelentést kiszélesítik, teljesebbé teszik. Egyrészt megteremtik a térbeliség és a különböző idősíkok egymásra vetülését, egymásba játszását, a múlt- és jövőidézés gesztusa által az időbeli létezés sajátos szimultaneizmusát, a jelen és a jövő múlt általi meghatározottságát: „visszamész árnyékok felé / mielőtt bemocskolnak” (*Védhetetlen*); „volt is apám aki nemzett / szennyet hagyott múltat hagyott / olcsó pénzen árult” (*Kapuk hová nyíltok*).

Másrészt *A sötétség pihenő padja* című versben a rokon értelmű változatok a „metaforikus eltolások”,⁶ eltolódások sokszínűségét hozzák létre: „(függöny lógott fedve az ablakokat hogy a rémes / látványt lopva se nézze a ház! Csak én! Kipirultan)”. A „csattogó madárcsőr” pedig nem más, mint „a veszteség” (veszteség ~ kudarc ~ szégyen), amely a versben egyben érdem is, „győzelem”. Egy és ugyanazon dolog így lehet érdem és szégyen egyaránt. Kioltódnak tehát a jelentések. Minden viszonylagossá válik ebben a léthelyzetben.

Összetett szó utótagjaként is találkozunk rokon értelmű variánsokkal:

„s leborulhat
öncsúfsága elé, aki mindedig csodaszép volt”
(*Forgó égtájak*)

A szégyen szó jelentéstani metamorfózisa a „pír” okát is magában rejti immár. Szégyenletes dolog, gyalázat történt: egy nép szabadságvágyának a teljes szertefoszlása, 1956 reményeinek a megsemmisülése („Mára velünk is többen lesznek, nem kevesebben, / rajtunk sincs jel semmilyen és nincs ünnepi szónok”). Kétségbeesetten teszi fel a kérdést a költő: „volna erénye / emberlénye” annak a népnek, amely „annyiszor eldőlt”, „ahány arató jön”? A kollektív fájdalom mögött érezhetően egy személyes történelmi léttapasztalat is áll, az individuum biztonságérzetének elvesztettsége, a létbevetettség által a „szégyen” állandósulása, amelyet a személyes névmáshoz kapcsolt összetett formák is érzékeltetnek: „én-szégyenem! / halálomkor legyél legteljesebb / amikor összeomlok: tökéletesebb / amikor összefagynak az erek [...] Mint tűzhányón a tavak / simulj sebeimbe és ülepedj / halálomkor legyél legkegyetlenebb” (*A sötétség pihenő padja*).

A kötőjeles összetett szerkezettel nemcsak individualizálja a szójelentést, hanem a metafora kibontása során egy egyéni képvilágba is helyezi azt. Az egyénítést további ragozott variánsokkal erősíti: „haláloed elkésve csattan / szégyened már mozdulatlan” (*Védhetetlen*); „esnek fogynak a társak / mintha toporgó szégyenünk ámitás fala lenne” (*Forgó égtájak*). Ez a szégyen kollektív szégyen: nemcsak az enyém, a tiéd, az övé, hanem az egész nemzeté. A személyes és közösségi sorstávlatok összefonódásával az első kötet lírai alaphangját ez a „szégyen”, a hazátlanság, a megfosztottság (kifosztottság) elégikus hangulata szervezi.

⁶ A kifejezést Bohár András használja a monográfiájában (*Papp Tibor. A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete, Budapest, 2002. 12.*).

A szóképek közül a metaforák és a hasonlat tartoznak a szűkebb körű korreferens elemekhez („hol a mi szégyenünk almáskertje? Hiszen mi magunk is / almáskert vagyunk befelé hajló ágakon vörös gyümölcs és érlelő / sugar tehetetlenségünk” [*Tehetetlenségünk*]; „úgy menekülsz, mint éjjeli tolvaj” [*Forgó égtájak*]). A névutóval bővített változatot is a vizsgált szó jelentéskörébe sorolhatjuk („szégyen helyett forgó hullámok zavarognak / belső omlás, őrzítő tagadás üregében” [*Forgó égtájak*]), valamint a változatlan formában ismétlődő alapszót: „...elfogy a szégyen / izzadás rettegés” (*Emlékezés*); „A szégyen arcunkon könyököl bambán.” (*In memoriam*).

A jelen létpozíciójában a múltbeli emóciók átértékelődhetnek ugyan, tompábbá válhatnak a valamikor átélt élmények, a szégyen is „elfogy” az emlékezés szelektív folyamatában, viszont az ismétlődés, a kötet változatos korreferens szővelemei éppen az előbb jelzett állandóságot teremtik meg, az arcunkon könyöklő szégyen változatlanságát, egyfajta szimultaneizmust a történetmondás ideje és a felidézett történet között.

Korreferencia tehát nemcsak referenciális azonossággal létesülhet. Sőt, a szűkebb megközelítés korreferens elemei mellett egy tágabb értelemben vett korreferenciát is meghatározhatunk. Ide csoportosíthatjuk például a szómezőn belüli, asszociatív úton kapcsolódó változatokat, amelyek feltárva az ok-okozat közötti összefüggést, konkretizálják is a szégyent: apám „olcsó pénzen árult” (*Kapuk hová nyíltok*).

Az antonimákkal való újraemlítést is megtaláljuk a korreferens elemek között, amelyek vagy a „mitikus világégesz időélményét”⁷ jelenítik meg („mint amikor [...] földanyánkon feküdt a hím ég (...) bozontos virágot lóbált a szemérem” [*Sánta vasárnap*]), vagy a szabadságot eltipró, nemzetet leigázó nép jellemvonásává válnak („föltartott fejjel menetelnek” [*Forgó égtájak*]), esetleg a hajdani erényeket idézik fel („vontunk tengereket töltő sokaság kupolákat / zengő haranggal feltöltők s békén falak élén / állók hegyre sereglők // esnek fogynak a társak / mintha toporgó szégyenünk ámitás fala lenne” [*Forgó égtájak*]). A szégyen szó szemantikailag ekvivalens nyelvi elemei tehát átszövik, összekapcsolják az első kötet verseit, s a létről, a sorsról való metaforikus „beszéddel” jelzik az ötvenes évek kor- és kórképét.

Ennek az időszaknak a drámai megjelenítője a *Forgó égtájak* szinte kötetnyi terjedelmű hosszúverse. Az 1956-os élményeket sűrítő polifon, lírai kompozíciót – akárcsak Juhász Ferenc hosszúénekeit – az eposz műfajába sorolhatjuk. A struktúra egymástól csillaggal elválasztott 41 egysége szervesen épül egy végtelen áradású nagy egészbe. Ebben a szintézisben a lírai bensőség és az élmények személyes körét túlhaladó érzések egysége is természetes módon kapcsolódik egybe: egy egész népre, nemzetre kiható történések tanúi lehetünk. A szaggatott meditáció a megmaradás, identitás-megtartás, valamint a létvesztés és elvesztés kontextusában egy teljes költői világképet ötvöz magába hexameter formában. Ez a poliritmikus sorfajta viszont nem a megszokott kötöttségekkel jelenik meg a műben. Mi lehet ennek az oka? Véletlen, vagy tudatos költői eljárás a verstani szabályok fel-lazítása?

⁷ Bohár András: i.m. 14.

A klasszikus görög költészet legrégebbi és leggyakoribb versmértékét, a homéroszi hexametert a XVI. századtól kezdődően vették át az egyes európai nemzeti irodalmak. A daktilikus lejtésű sort viszont nem tudta minden nyelv a költészetébe maradéktalanul beépíteni: a hosszú és rövid szótagok változását többnyire a hangsúlyos és hangsúlytalan szótagokkal helyettesítették, vagy csak ritkán használják (lásd: angol költészet), mivel eltér a köznapi szóhangsúlytól. Nálunk viszont az óklasszikai szerkezetek közül éppen a hexameter a legjelentősebb: Sylvester Jánostól kezdve napjainkig él a költészetünkben.

Egy idő után azonban minden költői forma elhasználódhat, automatizálódhat, akárcsak a szicíliai eredetű szonett a franciáknál, Mallarmé korában, a magyar költészetben pedig Tandori idejében. A szonettválságon, a tetszhalott strófaformán a szabad szonett-változatok segítettek: a vers építőelemeit csak olyan mértékben változtatták meg, hogy az új konstrukcióban még felismerhető legyen az eredeti típus.⁸ Szándékosan „hibát” ejtettek a kanonizálódott szótag-számban, a rímképletben, a petrarcai típusú szonett tipográfiai tagolódásában. A sorok 14-es számát pedig növelték, vagy éppen csökkentették. Rontottak, hogy építhessenek, hibát ejtettek, hogy teremtő módon újat alkothassanak az eredeti karakter megőrzésével. Eredetét tekintve a provanszál-francia-angol versforma így ismét életre kelt: dinamikus kapcsolatok születtek a vers elemei között a múlt századi francia irodalomban és a Tandori-életműben egyaránt (lásd: *Egy talált tárgy megtisztítása* [1973] című kötet verse, *A szonett*; a *Még így sem* [1978] közel 260 szonettje).

Tandori előtt jóval korábban, a *Forgó égtájak* születésekor, mielőtt még válságba került volna egy másik ősi, időmértékes forma, Papp Tibor a dekonstrukció építő jellegű, konstruktív eljárásával szervezi új rendbe a hexametert. A későbbi Tandori-elv („itt most megint egyet rontok” [*És azért mindig*]) előzményének tekinthetjük Papp Tibor kezdeményezését, egy évszázadokig erősen kötött sorfajta verstani és formai szabályának a fellazítását. S hogy miként történik mindez?

A *Forgó égtájak* csillagokkal elválasztott egységei gyakran csonka sorral, hiányos verslábú hexameterrel kezdődnek: „ostoba / hőscincér ciripel hullámszik a búzavetesként / élő emberiség...” Ál-csonka sorok képződnek az első versláb hangsúlyozásával, tipográfiai kiemelésével:

„eltűnt

senki se tudja azóta kiivel karikázik”

Az eposz egyes egységeinek a lezárása is lehet hiányos verslábú: „céltalan éjben”. A hiányzó indító verslábát olykor a spondeus ritmikai egységei jelzik: „- – Macskák csúsznak az útra oly óvatosan mint / én – olyan ólmos csendben...”

A ritmikai jelek nemcsak a látható nyelv megjelenését jelzik Papp Tibor életművében, de a logikai kapcsolódás interpretációs attitűdjében a vizuális költészet verslábakból építkező alkotásirodalmát – az előzményeket és a később megjelenő formákat is – felidézik a szemlélőben. Nevezetesen Christian

⁸ Szigeti Csaba: *Transz, Tandori Dezső szonettváltozatai*. Tiszatáj, 1988. dec., 30., 38.

második szótagja hosszú szótagra zár.⁹ A költőnek tehát időnként a hexameter megújító eljárása az is, hogy a rövid szótagot hosszúnak tekinti, ha utána – a mássalhangzók számától függetlenül – hosszú magánhangzó következik. Ezzel a ritmikai notációval megállítja a verssorokat elemző figyelmet: a jelzett hang időtartamát megnyújtó „zenei korona” beszédes jellé válik. Ahol minden pusztul, s „az ösztön húzódik falainkon”, ott a szerelem érzem nélküli cselekvéssorrá válik („testek fordított szeretése – nyílnak a záruk”), erőszakos tetté („elfojtott szukaságod ájultan leteperve”), s a magzatok, a „gesztenye-szem csecsemők” elpusztításának a bűne is megjelenik. Eltűnnek a „tisza mező levevényében úszó sárga virágok”, az „ítélet fája” keserítő, ijesztő lesz, s „mint terebélyes lombok úsznak néha az égen”. Ebből az amorf társadalmi-morális lét-helyzetből a költő a gyermekkor idilli világába, a tökéletességet, a tisztaságot, a harmóniát jelentő múltbeli otthonba szeretne menekülni. A ritmikai notáció viszont ismét megállítja a verset: madárszárny „leng a kapun és nyíló ajtó titkos utakra”. Nincs már meg a „szőke” szoba. A reményt „égből hullott hűvös kő darabok terítették” a földre. A városnak „nyitva a teste négy égtájon gyomra kitérve lelke kitépve”. Nincs menekvés. Összeroppan minden az 1956-os magyarság sorsát reprezentáló tragédiában.

A *Forgó égtájak* hexameterai, miközben felidéznek a korábbi daktilikus lejtésű irodalmi szövegekből ismert elvárás- és játékszabály-horizontot, a változtatások és variációk által lépésről lépésre le is rombolják azt, megteremtve ezáltal a műfajstruktúra játékterét, valamint a változtatás és a reprodukció határait is. Hans Robert Jauss – W. D. Stempel szavaival – paradigmatisztikus izotópiának nevezi a valamely szöveget megelőző elvárás-horizontot. A kijelentések mennyiségi növekedésével ez a horizont immanens, szintagmatikus elvárás-horizonttá alakul át, amelyet felvázolhatunk egy olyan szemiotológiai rendszerrel, amely a rendszeralkotás és rendszerkorrekció között jön létre.¹⁰

Az eposzban a változtatás, a rendszerkorrekció „szemiotológiai” erejű eleme az is, hogy időnként trochaikus lejtésre vált a ritmus: „győzők rizkásás nevéteése-evése hallik”; „S észreveszed, hogy arcok a járdakövek”. Ha a lejtésegység elve szerint vizsgáljuk a kiragadott példákat, akkor természetesnek hat a trocheus és daktilus kombinációja. Egy metszet vagy a központozás azonban már spondeusos zárattá oldhatja fel a hárommorás ütemet: „férfire épült tornyok? utcák ostora? sáncok?”. A szabályos ütem jambikus lejtésre is átválthat: „gépek népek jöttek / s egy úton kirohantam”. Ezek a versláb-variációk változatosabbá teszik a ritmust, s nem válik a vers monotonná. Babits szavaival: a hajók ringásához hasonlóan émelegyössé.¹¹ Ha a daktilus hosszú szótagja helyébe rövid

⁹ Viszont eltekinthetünk a költői licenciától, s trocheusként is ritmizálhatjuk az idézett részeket, illetve a hatodik verslábakat. Az időmértékes versformák közül ugyanis a trocheus „nagyon könnyen rámintázódik az ütemhangsúlyosra és fordítva. Ennek oka, hogy a trochaikus sor ereszkedő jellege megfelel az ütemhangsúlyos vers lejtésének.” (Ferencz Győző: *Gyakorlati verstan és verstani gyakorlatok*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995. 47.)

¹⁰ Hans Robert Jauss: *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika*. Osiris Kiadó, Budapest, 1997. 53.

¹¹ Kecskés András–Szilágyi Péter–Szuromi Lajos: *Kis magyar verstan*. OPI, Budapest, 1985. 53.

lép, akkor bacchius kerül a hexameter-sorba („s folyt ki a hamvas testből a lé és itta homok-száj”), ha pedig a második, eredetileg rövid szótag megnyúlik, akkor palimbacchius épül az utolsó előtti verslábba („gyúlnak rajta a fürtök szőlőszemből a lámpák”). Tribrachisz is feltűnik a verslábak között („föl hát! / jöttek a combot simogatók / kalapácsos...”), vagy a krétikus időmértékes ütemegységét is felfedezhetjük („elfoglalni az egy-falú börtönt? / hallani hajnali lármát?”; „hímvestzőt szelidítők – nagy kezű férfi vezette”; „Elszakított alagúttal: bennem az egyszemű kúttal”). A két utolsó példa szabályos/szabálytalan krétikus lüktetése viszont a magánhangzó szabálytalan megrövidítésével vált szabályos hexameteres daktilussá. Azonban a hexameterbe épített szokatlan verslábát legtöbbször meghagyja: „méhünkől szakított fiaink ahol útnak erednek”; „látam az úton fekvő... / láttam a szétlapítottak...”. Időnként tehát a szótagok önkényes megnyújtása vagy megrövidítése teszi szabályossá a szabálytalan hexameter-sort: „útajaim elvesztő-vezetők – mindig menekülő / sávok előttem”; „Jákób kútja az éhség”; „test-nyomorító lánc-kötegek tankok szorítását”, továbbá: gömbszerű, szorítását, szakító, legszivesebben, felnagyított, építi, kerítése, sürüjébe, igérve, lázit, árvizi, igérete, egyszemű, szétfeszítettem, gyík-szive.

A klasszikus verselés a ritmikus élénkítést ún. helyettesítő verslábakkal, így például a pirrichiussal is biztosította.¹² Papp Tibor hexameteréinél olykor erre a két rövid szótagból álló verslábba is átvált a lüktetés: „azután gyerekekre vadásztak”. S alkalmanként a daktilus olyan természetes módon keveredik az anapestussal, hogy a ritmusváltást (azt, hogy a hosszú szótag megelőzi-e vagy követi a rövidet) csak a metrikai tudatosság veszi észre: „szór bennünket a szél / szór sietőn hinti vetését”.

A hat versláb egy hetedikkel is kiegészülhet akár, vagy pentameterre válthat: „nincsen lámpás / csend van / bennem is gyúlnak a holt levelek már”; „hajnali píríg négy kapun át szakadatlan”. Az öt verslábból álló sor egyes ütemeit kötőjelek is jelölhetik („társam is étel – –”). Sőt, öt és fél verslábú sorokkal is variálódik az eposz: „Látni akartam / járni a tárva-nyitott utakat?”

A daktilusokból, spondeusokból építkező sorok feloldása a legváltozatosabb ütemegységekkel, a verslábakkal, a cezúrával, dierézisekkel való játék, valamint az időmértékes verselés szimultán formába való áttranszponálása megóvta a hexametert az automatizálódás, az elszürkülés, a sablonossá váló végzetes formák rögzülésének a veszélyétől.

A *Sánta vasárnap* utolsó egysége a *Barangoló*. A költő ebben a ciklusban helyezte el a kötet legrégebbi versét, az *Apám elfáradt ember* (1957) kezdetűt, amely az életműben a sorok nagybetűs kezdésmódját őrző egyetlen alkotás, valamint itt találjuk az ötvenéves Weöres Sándornak ajánlott *Pogány ritmusokat* is, amely a zene és költészet ősi kapcsolatát, a hang érzéki gazdagságát idézi.

A *Barangoló*ban kapott helyett a genfi diákszövetség verspályázatát megnyerő *Érlelő csendből* című vers is. A költemény a magzat-létek védelmében tiltakozik a Magyarországon egyre nagyobb számban előforduló abortusz ellen. Életet lehel a *tűz-érlelő csendből* kitépett életekbe: „ujjaidra körmöt rakok / ereidbe vért vezetek / velőt fújok csontjaidba / s fölgyújtom a szemed [...] rügyfakasztom fogaidat / bordáidat összeszedem / színt röpítek ajkaidra / lengő ijedelem”.

¹² Uo.

A meg-se-szült porontyokat öltözteti, megidézi, de tudja, minden hiába: a „csirázó harangból / csont-szikla teremből” kiharított élet „fény-hasító gyöngyszem” nem lehet már soha. Egy nemzetsorsra kiható halál víziójában kétségbeesett dühvel ostorozza a bűnösöket: „elátkozom / apádat anyádat / aki leszakított / aki fölropított / aki nem nyúlt utána”.

A ciklust indító lamentációs hangulat gazdag tonalitással folytatódik, a szerelmese testét bebarangoló finom líraisággal, a népköltészetre emlékeztető hanggal. A kötet záró költeményeiben azonban a „rekviem” hangja, az idegenségérzés ismét visszatér: „az emlékezés alagútja elsötétült / hogy csússzak vissza érted? [...] eltemetve mindenünk / hajszaalak a kőben / kifolyt a hangod is belőlem” (*Havazó hold*).

Az *Érlelő csendből* keserűségének a képe óriási tablóvá szélesül a költői váznon: az életet kioltó, a lelkek egymásba fonódó rezdületét elvesztő, érzéketlen társadalom, világ, *bennünk* kezdődik. Ezzel a Tóth Árpád-i „lélektől lélekig” hosszú az út döbbenetének a képzetével, a ridegség sajátunkká válásával zárul a *Sánta vasárnap*. Így tiltakozik. Így emeli fel a szavát. Immár avantgárd attitűddel: szembesít, hogy a változtathatatlan valamiképp változhasson: „közöttünk nincs se rend se fény / nyáron a kerék ha tengelyén / és látni se tudunk // fehéren forgó nagy kövek / korongjuk senki lisztjét őrli meg / csak ridegség vagyunk” (*Bennünk*).

Az *Elégia két személyhez vagy többhöz* (1964–1968) című második kötet félszáz verse pedig már egy merőben új forma és új költői nyelvezet reprezentánsa. A kötetben ugyanis megnő a tárgyak szerepe, a hétköznapi szókincs átpoétizálásának művészi igénye. A központozást, az értelmi tagolást helyettesítő, kinyitott szóközök pedig a látható nyelv térbeli-síkbeli előképei már. Ugyanis fellazítják a merev linearitást, s átjárhatóságot biztosítanak a korábban szigorúan bezárt sorok között:

„amikor kedvesen piszkolja arcodat a hó amikor ázol
 üres földek jönnek amikor orrodát töröld a reménnyel
 üres földek jönnek üres földek sora a szavamban
 nyitott éveinkben házkutatás a sivatagban”

(*Amikor kedvesen*)

A verssorok finom fellazítása mellett megjelennek az első vendégszövegek is, Tinódi Lantos Sebestyénnek és Vajda Péternek a „tollából”. A 16. században élő énekmondó, költő és zeneszerző szavai, költői képei a kötet elején, a *Hanington dombjait* című versben kelnek életre, Vajda Péter szövegrészleteivel pedig a záró ciklusban, az *Orfeusz zaklatásában* találkozhatunk.

A szövegek egymással való érintkezésének poétikai technikáját, a különféle textusok egymásra/egymásba játszását, a művekből való átvétel alkotói gesztusát, az idézetet Szabó Zoltán a posztmodern irodalom legfeltűnőbb stílusjegyének tekinti.¹⁵ A stílusfejlődési tendenciák szinkrón és diakrón vizsgálatakor azonban nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a transzformáló, viszonylago-

¹⁵ Szabó Zoltán: *A magyar szépirói stílus történetének fő irányai*. Corvina Kiadó, Budapest, 1998. 246.

sító intertextualitás alapvetően avantgárd (vagy avantgárd gyökerű) jegy, még ha ezt a posztmodern – az intertextuális megoldások végtelenítési törekvéseivel¹⁴ – meg is próbálja magának kisajátítani.

A „dialogikus utalástechnika”¹⁵ már a modernség előtti időszakban is jelen volt integratív (azaz a szövegek elkülönítésének recepció szabálya nélküli) jelleggel. Az ún. identitás-elvű szövegfelfogás modellje pedig a romantika és a modernség történeti paradigmáját hatja át. Erre a mindig is jelen lévő poétikai-retorikai jelenségre 1969-ben Julia Kristeva intertextualitás-meghatározása irányítja a figyelmet, s a „fordulatot” R. Barthes és M. Riffaterre ahhoz a paradigmaváltáshoz köti, amely a szerző-szöveg viszonya helyett az olvasó-szöveg viszonyára koncentrál.¹⁶ Az intertextualitás magyar elnevezése, a szakirodalom által gyakran használt „vendégszöveg” Papp Tibortól származik.

A költőt tehát már a második kötet verseinek a születésekor intenzíven foglalkoztatta a gondolat, hogy a magyar irodalmi múlt méltatlanul elfelejtett alkotóit a műveiben megidézze. Az értékmentésen és -gyűjtésen túl mindez két költői korszak és világ összekapcsolását is jelentette. Hiszen tudta, hogy „a mélyből [...] felszínre hozott metaforák, hasonlatok, költői képek egészen más színben játszanak mai környezetben, mint a pár száz évvel korábbiakban, azaz a tegnapi szavak új foglalatban másképpen ragyognak”.¹⁷

A műveletnek viszont nem volt neve. Bekebelezés? Lopás? – ezeket a negatív konnotációjú változatokat rögtön elvetette. Az elnevezésre Bárczi Gézánál talált rá, *A magyar nyelv története* című egyetemi tankönyvben. A nyelvész a latin nyelvű szövegekbe beékelődő, kisebb-nagyobb terjedelmű szövegelemlekeinkre használta a vendégszöveg kifejezést.¹⁸ Innen került át a fogalom – Papp Tibor felfedezésével és közvetítésével – a nyelvészet világából az irodalomba. A vendégfogadó szövegmódszerrel a francia nyelvű alkotásai-ban is él. Franciául *incorporation* (inkorporáció) elnevezéssel jelöli ezeket a műrészleteket.

A dőlt betűkkel jelzett vendégalkotók mellett a tér- és időbeli dimenziók összemosásával az erősz, filia, agapé és a végső elmúlás egymásra vetítésével megjelenítődik a kötetben egy másik lírai személy is, Mary T. Radcliff. Az elhunyt, szeretett nőre a kötet nyitó ciklusában, a *Tárgyak türelme* című fejezet cím nélküli versében emlékezik. A felütéssel már jelzi a paradox léthelyzet ciklusokra, kötetre kiható fájaldalmát, szervező erejét:

¹⁴ Wernitzer Julianna az *Idézetvilág*, avagy Esterházy Péter a *Don Quijote* szerzője c. könyvében az avantgárd és a posztmodern intertextuális eljárásainak a különbségét éppen ebben jelöli meg: míg az avantgárd „az egész addigi interdiszkurzusból próbált kilépni” (nevezetesen a klasszikus modernségnek a saját autonómiáját megőrző szövegek közti párbeszédtechnikájából), a posztmodern már „belátja az intertextusból való kilépés lehetetlenségét és végteleníti az intertextuális technikákat”. Jelenkor Kiadó, Pécs, 1994. 15.

¹⁵ Kulcsár-Szabó Zoltán: *Hagyomány és kontextus*. Universitas Kiadó, 1998. 50.

¹⁶ Kulcsár-Szabó Zoltán, *i.m.*, 8–9, 56.

¹⁷ Papp Tibor–Prágai Tamás, *i.m.*, 120.

¹⁸ Bárczi Géza–Benkő Loránd–Berrár Jolán: *A magyar nyelv története*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002. 43.

„keresztül-kasul otthonomon miközben ajtómon átszakad
 az utca kíváncsi katonák sétálnak bokraim között s áll
 két ember ágya szerelem-edénye előttük meztelen”

Ebben az abszurdításban „változatlan a süllyedő sziget”, s mindenhol borzalmasabb „a riadalom bengáli tüze”, az angol „urgent urgent”. A tárgyak türelme valóban megmérettetik: a közös élettér végleg megszakad („tartály és csatorna lebontva két ember tála kettéhasítva”). Már csak szédelegve kopog a domborodó fémlapon (*Hannington dombjait*), s a kedvessel eltemetett utolsó otthont, a szobát, az ágyat, a várost idézi-keresi (*Szobánk, Félhangra, Valahányszor szárnyait elérem, Gátszakadás, Április, Hangos csatornák, Nyugta-lan csatornák után, Szemben fák, Ágaskodik*).

A hiány széttöredezteti a költői hangot, s destruálódik a mondat:

„otthonunk amikor a réműlet gótikus ábécéje megérke-
 zett szótagok szálkás kerítése a lehetőség belekig gondolat
 ágyadban sokszor egymásután idegen szavak trapéz az öröm
 drága bútorait vártam megbicsaklott a puszta ház tárgyak
 türelme lettünk párhuzamos mint a korcsolyák”

(Félhangra)

A *Szemben a fák* című ciklus végére viszont ebben a viszonylagosságban is megtalálja a helyét:

„...soha elhagyott mert leülök
 az utcán és otthon vagyok az ágy örökké úszó szőnyegén
 ahouá visszafekszem önmagamba visszafordulok begyűj-
 töm szédelgő vagyonomat magamra lelve – száraz aszfalt
 ahonnan elindulok...”

(Halmaz)

A *Gravitáció* ciklus már konstruktívabb formát ölt, a szerelmi-émlékező szá-
 lakat, a testek egymásra hatásának számbavételét konkrétabb reflexiók építik:
 „hozzád szegődtem / ruhánk elszakad a gyors jövőidőben / ó te legsúlyosabb //
 amikor megköt benned a halál cementje / kötőmb / hogyan szólítsalak” (*Gyors
 jövőidőben*); „mégsem szeretkeztünk eleget hangosan / szőrös lobogók
 szemben a halállal” (*Gravitáció*).

A halál, a pusztulás képei jelennek meg az *Esküvő a vízben* című versben is,
 amelyet a kötet többi költeményétől megkülönböztetve önálló ciklusba helyez.
 A doveri pusztítást, a háború mozaikkockáit nászi képsorral kapcsolja össze.
 Nagy-Britannia jelentős történelmi kikötővárosa, a dél-angliai Kent grófságban
 fekvő Dover a II. világháború alatt a németek messzehordó ágyúinak lövedé-
 keitől súlyos károkat szenvedett. A költő a tengeri utazás személyes élményét
 és a korábbi történelmi katasztrófát montázsszerűen egybejátszva jeleníti meg
 1965 tragédiáját, Mary T. Radcliff elvesztését. Ellentétek és párhuzamok (kato-
 na- és nászinduló, „combok partján közeledés az eredethez / tengerbe hulló
 végtagokkal mint a város”), szimbólummá növesztett képek (lakatlan ágy, tor-

nyom egyetlen szeme, Dover [„a kikötőben friss haját lebontja”), metaforák („hegyoldalra kiakasztott Dover háború edénye”), megszemélyesítések („szuszog a tenger felpuffadt hasa”, „golyóverte házak nézik), hasonlatok („mint a város a szemöldök ablakodra csúszik), egyéni szókapcsolatok („sáfrány-ég”), s az esküvőnek, az új életnek és a megsemmisülésnek az egymásba tűnése lehetővé teszik a fájdalom kimondását. S éppen ebben van a vers ereje: szemléletes képsorrá, tapintható valósággá tudja modulálni a lélek érinthetetlen felhangjait. Így a külső szemlélő, a vers világába belépő is lát és hall, teljes döbbenetében tapasztalja meg a már másik dimenziót, létérzést jelentő traumát: „a teremtés első fúje hajol fölé ronggyá foszlik / a rozskenyér megrozsdál a kéz és Dover is / ereszkedik a víz alá velünk együtt mindörökké”.

A kötet első három ciklusának költői megnyilatkozásai, a nyelvi sokszínűség, a többletértelem, a sorok szokatlan tagolásai, a széttöredezett gondolatok mozaikkockái emelkedő szekvenciaként készítik elő a *Kettős értelem* létértelmezési ciklusát. Ebben a költői elmélkedésben jelenik meg a költészetről való gondolkodás toposza is: a miért, miként, a mi van a vers előtt, „a két víz között” kérdése [a vers előtt...].

A sivatag képét, határtalanságát pedig rabsággént vetíti elénk, a fal nélküli börtön képeként. A *sivataghoz* című vers belső fordulatai Füst Milán prófétás költészetét asszociálják. A rímmel, a megszokott ritmikával szakító Füst költészete ugyanis szintén hatással volt Papp Tiborra. Az *Európa* című költemény is, amely a *Magyar Műhely* 23–24. Füst Milán-különszámban jelent meg, az ő emlékének ajánlotta. A földrészt behatárolni próbáló költői akarat már a vers elején megtorpan: „a lázadás történelmi színhelyén”, „az emlékezés senkiföldjén”, „talán a szorongás eredeténél” lehet a keresett hely. Végül is „akárhol”. Itt szerepel a ciklus címét adó sor is: „kettős értelem húzódik a sorok önélet-rajza”.

A poétikai változást jelzik a *Nyugat* stílusirányzatainak, így a szimbolizmusnak a szokatlan megidézése, a rimbaud-i szonett egyes magánhangzóinak a felvillantása, az „összehúzott szavak illata”. „valaki énekel” – mondja. Talán az új idők új dalait. A kötet – így a záró ciklus is, az *Orpheusz zaklatása* – valóban az új irodalom egyik nyitánya: a költemények ugyanis prózaversek. Kuriózum, innovatív költői beszéd ez az akkori magyar irodalomban.

A szabad vers, amely Füst Milán és Kassák Lajos költészetével nyer csak polgárjogot az irodalmunkban, a XIX. század első felében Kazinczy kísérletezgetései után Vajda Péterrel kezdődik. Vajda azonban műfajújításával korán jött: a szabad vers, vagy ahogy a reformkori alkotó nevezi, a prózaköltemény akkor még nem talált követőkre.¹⁹ Viszont később is számtalan ellentmondás kíséri az új műfajt. A szabad vers iránti ambivalens érzések, bizonytalanságok vagy határozottan elutasító megnyilvánulások a *Nyugat* újításának korától szinte napjainkig jelen vannak az irodalmi életben. Babits például „formauntságot”, slampos egyformaságot vet a szabadvers-alkotók szemére,²⁰ miközben a Mes-

¹⁹ Hegedűs Géza: *A magyar irodalom arcképcsarnoka, Vajda Péter*. Trezor Kiadó, Budapest, 1992. 216.

²⁰ Tverdota György: *Juhász Gyula kötött ihlete, In honorem Tamás Attila*. szerk.: Görömbei András, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2000, 211.

terembereket író Kassák irodalomtörténeti jelentőségét ő ismeri fel.²¹ Kosztolányi szembehelyezkedik az avantgárd poétikával: a *Meztelen* című kötetében viszont expresszionista szabad verseket ad közre. Horváth János az 1969-ben kiadott *Verstanában* a szabad verset versellenes jelenségnek tartja²², a Szepesi–Szerdahelyi-meghatározás pedig olyan alkotásnak, amely „csak írásképeben különbözik a prózától, de ritmusában nem”.²³

A magyar szabad vers irodalmi triászához, a Vajda Péter – Kassák Lajos – Füst Milán hármashoz kapcsolhatjuk tehát az *Elégia két személyhez vagy többhöz* című kötet szerzőjét is.

Papp Tibor első versesköteteiben a neologizmusok, az egyéni szóösszetételek ugyancsak jelen vannak. Ezek a hapax legomenonok és újszerű nyelvi elemek már az indulásakor expresszívvé teszik a költészetét. A bevezető ciklus néhány jellegzetes szóalkotás-hangulata: „torony-cirádák” (*Öt csendélet*), „kardvirág-testű hová mentél” (*Élősvény*), „bél-görbe sikátor”, „szóverebek”, „csont-bozont ága”, „sajt-arcú-bögre” (*Sánta vasárnap*). Az egyetlen jelentésmozzanatból álló szavak motivátlanságával ellentétben, ahol a hangalak és jelentés kapcsolata csupán megszokáson alapul, a szóösszetételek – a szerkezeti és jelentéstani ok következtében – közvetve motivált hangalakú alakzatokat hoznak létre. Ez a motiváció pedig jelentősen meghatározza a szó (a szöveg) hangulatát, stilisztikai hatását.²⁴ Ebben rejlik az egyéni szóösszetételek ereje.

Az eposzban az egyszerűbb, a szó motiváltságát fokozó neologizmusok mellett („bodza-gerinc”, „homok-száj”) többszörös, jelzős összetétellel is találkozunk („kalmár-múltú sárgarigó-hangú szobalányok”, „hal-szemü” fény, „fény-szárító fák”), sőt az egyéni kötőjelezési használatra már itt is találunk példákat: „szava-sincs-már emberek”, „isten-örök-lét”. Az *Elégia két személyhez vagy többhöz* című kötet neologizmusai is önálló hangú alkotót sejtetnek: „szédület-völgyek”, „kábulat-rögök” (*Számvetés*), „drótkerítés-csigolyák” (*Átfutó vendég a számon*), „bádog-ékezet”, „só-s-ó-hajtásuk” (*Orpheusz zaklatása*). Ezek a költeményekben meg-megcsillanó szóalkotási nívumok jellegzetes jegyökké válnak majd a költői életműben.

Kelemen Erzsébet

²¹ Bárdos László: *Utószó Kosztolányi Dezső összes verseihez*. A magyar költészet kincsestára, Unikornis Kiadó, Budapest, 1994. 210.

²² Horváth János: *Rendszeres magyar verstan*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969. 153.

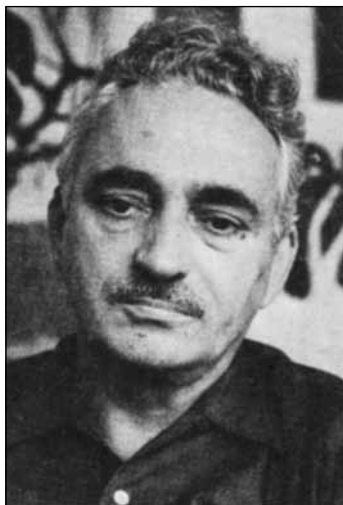
²³ Szepesi Erika–Szerdahelyi István: *Verstan*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1981. 39. Lásd még: Papp Tibor, *Avantgárd...*, i.m., 72.

²⁴ Szikszainé Nagy Irma: *Stilisztika*. Trezor Kiadó, Budapest, 1994. 84.

Sánta Ferenc

(1927–2008)

A huszadik század magyar irodalmának legfeltűnőbb eredménye – költészetünk változatlanul nagyszerű, vitathatatlanul világszínvonalú teljesítménye mellett – az, hogy a próza egyenrangúvá tudott válni a lírával. A kései reformkortól a Nyugat indulásáig tartó korszak természetesen nemcsak előkészítette ezt a felívelést, hanem Eötvös József, Jókai Mór, Kemény Zsigmond, Mik-



száth Kálmán és a századvégi írók műveivel szinte törvényszerűen szűkségessé is tette. Az 1908 utáni négy évtized magyar epikájának legjobb teljesítményei – Móricz Zsigmond, Krúdy Gyula, Kosztolányi Dezső, Füst Milán, Németh László művei – akár Nobel-díjat is kaphattak volna. S bár 1948 után a bolsevik irodalompolitika nagymértékben korlátozta az irodalom szabadságát, nagyszámú alkotót a nyilvánosságtól is elzárva, az irodalom néhány év után megkezdhette a maga küzdelmét önállóságáért, s nemcsak világszemléletben, hanem a poétikai-nyelvi eljárásokban is. Visszatekintve egyértelműnek mutatkozik, hogy az ötvenes évek közepén már mindegyik kortárs írónemzedékben akadtak olyan alkotók, akik az epika megújulásának következetes képviselőivé váltak. Elegendő most talán csak Déry Tibor, Mándy Iván, Örkény

István, Ottlik Géza, Sarkadi Imre, Sánta Ferenc műveire hivatkozni.

Közülük éppen Sánta Ferenc volt a legfiatalabb, aki halálával most kortalanná vált, akinek életműve a Parnaszus szimbolikus magasában az örök értékek körébe sorolódott az idők végezetéig.

Sokan voltunk című elbeszélésével 1954 tavaszán jelentkezett. Ekkora feltűnést kevés mű keltett, pályakezdő

alighanem egyetlen másik sem. Irodalmunk legszigorúbban válogatott antológiájából sem hagyható ki, ma is mindenkinek ismernie kellene, ma talán még inkább, mint húsz vagy harminc éve, hiszen ismét a hárommillió koldus országává váltunk. Ne gondoljon senki tényfeltáró, szociografikus írásra, bár a tényanyag is feledhetetlen. Az elbeszélés valóságanyaga bármely korban és bármely társadalomban megtapasztalható, s azért olyan elementáris a hatása, mert mindez szimbolikus-balladisztikus közlésmódban mutatkozik meg, így az olvasó nem csupán egyetlen eseten gondolkozik el, hanem a korlátozott emberi léten, az egyén lehetőségein s erkölcsi felelősségén.

Visszatekintve látható, hogy az első elbeszélésben, miként cseppben a tenger, benne van az életmű számos jellemzője. Ezek a magyar irodalom

önszemléletének legfontosabb tulajdonságaihoz kötődnek, ugyanakkor szoros a kapcsolatuk a világirodalommal is, elsősorban a francia felvilágosodás íróival és az orosz klasszikusokkal. Az ezredvég magyar szellemi életét drasztikusan átrendező posztmodern világ- és irodalomszemlélet még ma is tagadni próbálja évszázadok meghatározó axiómáit. Korszerűtlennek, értéktelennek minősítik azt, aki továbbra is szükségszerű kapcsolatot tételez fel a valóság és a művészet, valamint az etikum és az esztétikum között. A posztmodern mint irodalmi irányzat ma már aligha létezik, mint ideológia, mint elmélet azonban nem képes kijózanodni. Klasszikusokat és kortársakat egyaránt ki próbál taszítani nemcsak a maga irányzatos

értékrendjéből, hanem a magyarságéból is.

Sánta Ferenc most vált kortársunkból végérvényesen klasszikussá. Ez az értékítélet akkor is érvényes, ha egyes tudósok nem hajlandók ezt elfogadni. A tudós urakról, bármilyen okosak, el szokás idővel feledkezni, az írók művei pedig megmaradnak. S bizony nem a mennyiség számít, hanem a minőség. Sánta Ferenc életműve körülbelül ezer könyvoldal, a középpontban három regénnyel és két tucat elbeszéléssel. Ez az ezer oldal eltörölhetetlenül van megírva. S meg fogja lelni minden korban a maga nyitott szemű, józan gondolkodású, önmagáért és közöiségeiért felelősséget érző olvasóit.

Vasy Géza

Búcsúzunk Sánta Ferenctől, aki számunkra nem csupán a jeles író volt, hanem konzulensünk is – indulásunktól. Vállalt bennünket, munkánkat becsülte, nekünk ez erő adott.

Hetvenötödik születésnapját életművének szentelt számmal tisztelhattuk meg. Most pedig magunkban fogadjuk, hogy az emberre s az alkotóra kiadónk hangot, írást, képet dokumentáló sorozatában majd – méltón emlékezünk.

A szerkesztőség

Kozármisleny



Kozármisleny Baranya megye szívében, Pécs szomszédságában, a várostól délkeletre terül el, néhány kilométerre a Mecsek hegység déli lábától, de már a Baranyai-dombság részeként.

Már az ókorban is jelentős település volt a római hadi út közelében. Két korábbi község, Kiskozár és Misleny egyesüléséből jött létre. Kiskozár neve Kosar alakban 1332–1335 között, Misleny neve pedig 1266-ban Myslen változatban fordult elő először az írott forrásokban. A XII–XIII. században önálló várspánságként szerepelt Koaszt vá-

ra Misleny határában. A török megszállás évszázada alatt a falu elnéptelenedett, csak a XVIII. századtól kezdődött el újra fejlődése.

A település jelenkori történelme a két falu, Misleny és Kiskozár egyesülésével indult 1928. szeptember 6-án. Már ekkortól közigazgatási centrum volt és körjegyzőségi székhely. Kezdetben kilencszázan, majd a hetvenes évekre már kétezren lakták.

A rendszerváltást követően a település fejlődési üteme tovább fokozódott, és 2005-ben túllépte az 5000 fős népességszámot. Kozármisleny ekkor vált nagyközséggé.

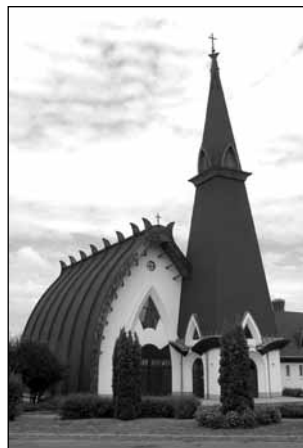
A település ilyen ütemű, dinamikus fejlődését Pécs városának közelsége és a helyi infrastruktúra céltudatos, folyamatos fejlesztése tette lehetővé.

Kozármisleny Nagyközség Önkormányzata 2007. február 15-én benyújtotta pályázatát a városi címre. 2007. július 1-jén városossá nyilvánították, így Baranya megye 13. városává vált. Lakóinak száma jelenleg 5689 fő. A város napját szeptember 6-án ünnepli, a létrehozott kiténtetéseket ezen a napon adják át.

A városban két katolikus és egy református templom várja a híveket. Három étterem, panziók, két cukrászda, két pékség és Spar Áruház, két gyógyszertár, felnőtt- és gyermekorvosi rendelők, illetve fogorvosok állnak a lakosság rendelkezésére.



Református templom



Assisi Szent Ferenc-templom



Sportcsarnok



Janikovszky Éva Általános Művelődési Központ



Lakópark a látványtó partján



Városháza

A szabad idő eltöltésére számos lehetőség ígérkezik. Fedett, műfüves labdarúgó-pálya, sportcsarnok, horgásztó, fitnesscentrum, lovaglási lehetőség várja a látogatókat. A látványtó partján álló művelődési ház rendszeres és változatos programokat kínál a különböző generációknak.

A városban működik a Janikovszky Éva Általános Művelődési Központ, amely a bölcsőde, óvoda, általános iskola és könyvtár integrációjából jött létre. Az önkormányzat a Bursa Hungarica felsőoktatási ösztöndíj pályázat támogatója.

Kozármislenyben jelentős számban működnek helyi egyesületek, civil szervezetek. A legnagyobb egyesület a Kozármislenyi Sportegyesület, melyben labdarúgó, kézilabda, kosárlabda, ritmikus gimnasztika, sakk és asztalitenisz szakosztály működik. Az egyesület 2007-ben a Prima Primissima Díj területi kitüntetésében részesült. További egyesületeink: Józsa Gergely Néptáncegyesület, Tornádó Tánc Sportegyesület, Kozármislenyi Fúvószenekar, Nyugdíjasok Egymásért Egyesület, Kozármislenyi Ifjúsági Szervezet (Komisz), Bújj-bújj Zöldág Egyesület, Kozármislenyi Német Nemzetiségi Egyesület, Nasi Ljudi Nemzetiségi Egyesület, Családok Kulturális és Szabadidő- és Sportegyesülete, ezenkívül még számos civil szervezet. Az egyesületek jelentős programszervezői városunknak, ünnepeink aktív résztvevői, nemzetközi versenyeket, néptánc találkozókat is lebonyolítanak.

Rendszeres nemzetközi kapcsolatok romániai, horvátországi partnerekkel, Határon Túli Magyarok Fesztiválja.

A város dinamikus fejlődése a kistérségi központtá válás lehetőségét, valamint önkormányzati és további szolgáltatások létrejöttét teremtheti meg.

Nyeregben

„A magyar nyergelés a török kor végén egész Európában divatossá vált. Angliában keresett cikk volt az ún. Ragotzki-nyereg és sokan tanulmányozták a francia husárok magyar nyergelési módját.” (Gráfik Imre)

„A mai napig emlékszem rá, hogy melyik parasztudvarban milyen lovak álltak, a rokonok lóistállóiban töltöttem a legtöbb időt, és pontosan emlékszem a falu főterén a szép evangélikus templom mellett álló jegyzői ház udvarán lévő fedezettési állomásra, ahol két hatalmas pej hidegvérű mén állt az istállóban.” (Hecker Walter)

„Abbahagytam a várakozást, és a belovagló állásomat is feladtam. Azóta nincsen számottevő kapcsolatom a lovakkal. Ha lovakat látok, feltolulnak az emlékek, de fájdalmas nosztalgiaérzés nincs bennem.” (Balczó András)

„Kormány nincs, a kezekben lévő szárral, illetve lábbal és egyensúly-át-helyezéssel irányítasz, de akadnak csodalovak, például Pió érti a jobbra és balra kifejezéseket is.” (Babári Netti)

„Lépés feketében. Nyoma sincs derűs szökellésnek, a paták tempója egy a gyászolók nehéz lépteivel. Lassú fájdalom Chopin gyászindulójára. És fojtogató düh, elkeseredett szomorúság liszt Funérailles-jára.” (Elek Szilvia)

„Egész nap figyeltelek. Hihetetlen, hogy mennyi mindent meg tudtál csinálni a lovaddal. Úgy tűnt nekem, mintha ezek a kubai lovak értenének magyarul.” (Ifj. Bozsik József)

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.
(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen,

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185



Folyóiratunk támogatói:

A Nemzeti Kulturális Alap ismeretterjesztés és környezetkultúra, valamint közművelődési kollégiuma és a Nemzeti Civil Alapprogram